

SASS

STICHTING ACHMEA
SLACHTOFFER
EN SAMENLEVING

25

SASS 25

STICHTING ACHMEA
SLACHTOFFER
EN SAMENLEVING

Inhoud

Gedicht Tsead Bruinja	5	Werkwijze en pitchaanpak	50
Interview Gijs de Vries	7	Project Verhalen van slachtoffers	52
Historie en statutaire doelstellingen	8	Interview Titia Lekkerkerk	56
Project Preventie en whiplash	10	Project Openheid in de eerste lijn	58
Interview Paul Overmars	14	Interview Rosa Jansen	62
Project Behandeling van brandwonden met looistoffen	16	Project Verkeersongevallenprotocol	64
Interview Ernst Hirsch Ballin	20	Project Herstelrecht 'Jong en gevangen'	68
Project Supportteam Volendam	22	Interview Thea Freudenberger	74
Interview Willem van Duin	24	Project Voorlichting en onderzoek Centrum Seksueel Geweld	76
Project Risicotaxatie bij kindermishandeling	26	Focus 2019 – 2022	80
Interview Bert de Jong	30	Project Voorstelling voor betrokkenen verkeersongeval	82
Project Daders en slachtoffers van jeugdcriminaliteit (RADAR)	32	Huidig bestuur	86
Interview Armand Höppener	38	Project Effecten slachtofferschap op werk en inkomen	92
Project Kind en Trauma	40	Toehoorders namens Achmea	96
Project Verkorting en verbetering intakeprocedure bij personen met PTSS	42	Project E-bike-ongevallen bij ouderen	98
Interview Kees van der Waaij	45	Overzicht bestuursleden sinds oprichting	102
Project Little Survivors By Birth and Crying	46	Project Secundaire victimisatie	104

het werd hier voor mij

*waar ligt dat door waar ik door moet
hoe kom ik daar*

*waar is die plek waar ik er overheen kan komen
hoe hoog is het*

*moet ik daar een horde nemen
of is het een berg waar ik tegenop mag zien*

*wat zou ik kunnen doen
zodat ze mij er niet meer onder krijgen*

*als je zegt dat ik het kan overwinnen
zeg je eigenlijk dat ik aan het verliezen ben*

*als ik ermee om moet leren gaan
beweer je dat ik niet ben hersteld*

*als ik weer de oude ben
heb ik het niet meegemaakt*

en dat kan niet want ik heb het meegemaakt

*ik was er niet alleen bij
ik was het*

*ik was daar
en het werd hier voor mij
voor altijd*

*het is een lange weg
geef mij even*

*om aan de kant te staan
voor ik verder ga*

*ik kan er niet aan voorbij
ik zit er in*

kom je naast mij staan?

*Tsead Bruinja
Dichter des Vaderlands 2019 - 2021*

“Slachtofferschap kan iedereen op elk moment overkomen”

Gijs de Vries voelt zich op meerdere manieren persoonlijk verbonden met Stichting Achmea Slachtoffer en Samenleving (SASS). Om die reden nam hij per 1 januari 2019 het voorzitterschap van het bestuur op zich, in het jaar van het 25-jarig bestaan van de stichting. “Ik grijp het jubileum aan om de verbindende rol van SASS verder uit te dragen.”

Zorg is altijd het werkveld geweest van Gijs de Vries.

“Ik heb als consultant zo’n beetje alles in de zorg aan elkaar gefuseerd en weer ontbonden of gereorganiseerd”, vertelt hij. “Later raakte ik meer geïnteresseerd in het bestuurlijke werk. Ik werd partner bij EY, vervolgens kwam ik in de directie van Capgemini en daarna werd ik teruggevraagd bij EY om de consultancytak te runnen en werd ik lid van de Raad van Bestuur. Ik was 50. Vier jaar later werd ik ziek, lymfeklierkanker.”

Gezondheid en geluk

“De ziekte was een wake-up call voor me. Ik vroeg me af: waar gaat het om in het leven? En ik wist: om gezondheid en geluk. Ik zou niet gelukkig blijven in de wereld van geld, targets en altijd maar groei. Daarom stapte ik eruit. Vervolgens kon ik directeur worden van het Nederlandse Rode Kruis. Het was een unieke kans. Viereneenhalf jaar heb ik het werk met heel veel plezier gedaan. Toen ik 60 werd, stopte ik met mijn werk voor het Rode Kruis. Daar ligt ook weer een link met mijn ziekte. De behandelend specialist had gezegd: ‘Als je de zes jaar doorstaat, ben je weer helemaal clean.’ Dus wist ik dat er iets zou veranderen als ik 60 werd. Ik wilde niet langer alleen maar werken, maar wel geestelijk lenig blijven. Nu heb ik een aantal functies die direct met mij te maken hebben. Ik werd president-commissaris van de Arbo Unie, waar ik ooit mijn eerste baan had. Verder ben ik voorzitter van de Raad van Toezicht van het Erasmus MC en van het Integraal Kankercentrum Nederland. Als je luistert naar je hart, dan klopt het, in de dubbele betekenis.”

Persoonlijke beweegredenen

“En toen werd ik gevraagd als voorzitter van het bestuur van SASS, de stichting waar de focus lag op slachtoffers in de zorg en ernstige verkeersslachtoffers. Dat ik geïnteresseerd ben in de zorg is wel duidelijk. En ook bij verkeersslachtoffers ben ik van dichtbij betrokken. Ik heb op mijn dertiende een broertje in het verkeer verloren. Bijzonder dat ik nu een bijdrage kan leveren aan de positie van deze slachtoffers. Persoonlijke beweegredenen zijn heel erg belangrijk in mijn werk. Als je zo’n duidelijk haakje hebt met je eigen situatie, maakt dat je functie extra bijzonder. Het werk voor SASS ligt in het verlengde van wat ik eerder deed bij het Rode Kruis voor slachtoffers van natuurrampen, conflicten en oorlogen. SASS richt zich op nog een ander facet van slachtofferschap.

Bij SASS draait het ook om de positie en weerbaarheid van slachtoffers. Dat spreekt me aan. Ik vind het uniek dat Vereniging Achmea en Achmea dit al 25 jaar mogelijk maken.”

Aanleiding voor vernieuwing

“Ik heb daarbij vijf V’s voor ogen. De eerste V is verbinden: verbinden met de wetenschap, verbinden met slachtoffers en verbinden binnen het Achmea-concern. De tweede V staat voor verbeteren van de kwaliteit van slachtofferhulp, de integratie van slachtoffers in de samenleving en zelfredzaamheid. De derde V is vertalen van de resultaten in de samenleving, naar de verzekeringsbranche en naar hulpverlenende instanties. De vierde V is verspreiden van de resultaten via publicaties, conferenties en online. De vijfde V ten slotte gaat over vernieuwen. Het jubileumjaar in 2019 is een prachtige aanleiding om te vernieuwen. Er zijn de afgelopen jaren twee focusgebieden geweest: slachtoffers in de zorg en in het verkeer. Drie kleinere speerpunten waren: slachtoffers in de publieke omgeving, van huiselijk geweld en van cybercrime. De focus voor de komende tijd is aangescherpt. We gaan aan de slag met ons nieuwe beleidsplan 2019-2022. Eén van de richtingen waar we extra accent op leggen, is het vergroten van de veerkracht van slachtoffers, op alle mogelijke manieren.”

Jubileumcongres

“Verder grijp ik het jubileumjaar aan om een congres te organiseren. Waar partijen in de slachtofferhulp een podium krijgen om een project of trend voor het voetlicht te brengen. We kunnen de krachten beter bundelen, waarbij SASS de verbindende factor kan zijn. We zijn er niet voor onszelf, we zijn er voor de slachtoffers. Toch is het goed als SASS bekender wordt en meer positie inneemt in het veld. Slachtofferschap kan iedereen op elk moment overkomen. Buitengewoon belangrijk is om in te zetten op de empowerment en veerkracht van de slachtoffers. Daar ligt ook weer een parallel met mijzelf. Toen ik ziek werd, dacht ik: ik kan mezelf als slachtoffer zien omdat dit me overkomt, maar ik kan er ook tegenaan gaan. Ik ben dingen gaan doen die me weerbaarder maakten, waardoor ik er beter uit kwam. Mij heeft het geholpen. Ik denk dat die mindset ook anderen kan helpen.”

Gijs de Vries

Historie

Op 30 december 1994 werd SASS opgericht. Initiatiefnemer is de Achmea Groep, die na het tot stand komen van de fusie tussen de Avéro Centraal Beheer Groep en de Zilveren Kruis Groep op een bijzondere wijze aandacht wilde besteden aan **preventie en hulp aan slachtoffers**.

Want Achmea onderkent dat **financiële tegemoetkomingen** en **daadwerkelijke hulp** aan slachtoffers steeds meer in elkaars verlengde liggen. SASS sluit met haar activiteiten aan bij dit inzicht.

Begin 2000 heeft **Vereniging Achmea** de financiering van de activiteiten van SASS overgenomen van de Achmea Groep. SASS ontvangt jaarlijks een vaste donatie van Vereniging Achmea voor financiering van projecten. Het bestuur van SASS is **onafhankelijk**. De bestuursleden bepalen de strategische thema's en beslissen welke projectaanvragen worden gehonoreerd. Jaarlijks geeft de voorzitter van SASS een terugkoppeling aan het bestuur van Vereniging Achmea over het gevoerde beleid en de gefinancierde projecten.

SASS wil een bijdrage leveren aan de (wetenschappelijke) kennis van slachtofferschap, om de **positie van slachtoffers te verbeteren** of om **slachtofferschap te voorkomen**.

SASS vindt het belangrijk om in te zetten op **empowerment en veerkracht** van slachtoffers.

De gefinancierde projecten richten zich op voorlichting, preventie of behandeling van slachtoffers. SASS is geen onderzoeksinstituut en verricht zelf geen slachtofferhulp.

Statutaire doelstellingen

De doelstellingen van SASS zijn in de statuten omschreven als:

- het algemeen belang bevorderen door **innovatieve activiteiten en projecten** te initiëren, te stimuleren en financieel te ondersteunen, die zich middels onderzoek, voorlichting en preventieve activiteiten richten op:
 - **verbetering van de kwaliteit** van de hulpverlening aan slachtoffers door onder meer politie en justitie, instellingen in de gezondheidszorg, verzekeraars en maatschappelijke hulpverlenende instanties
 - **re-integratie** van slachtoffers in de samenleving
 - **bevordering van de sociale zelfredzaamheid** van (potentiële) slachtoffers
- de resultaten van deze activiteiten en projecten vertalen naar en **voor de samenleving**, waaronder de verzekeringsbranche en hulpverlenende instanties
- het publiek en betrokken partijen **bewuster** maken van en **bekender** met de positie van slachtoffers in de samenleving door voorlichting, publicaties en conferenties over de resultaten van de activiteiten en projecten van SASS.

SASS beschikt sinds 2008 over de ANBI-status en is statutair gevestigd aan de Handelsweg 2 in Zeist.

Uit de historie van SASS delen we in dit boek een greep uit de (mede) gefinancierde projecten

1996

Rol van de huisarts bij re-integratie van slachtoffers
Rijksuniversiteit Limburg

Huisartsen komen geregeld in aanraking met slachtoffers die ernstige lichamelijke of psychische schade hebben opgelopen. Omdat veel huisartsen te weinig kennis hebben op het gebied van begeleiding en verwijzing van deze slachtoffers, zijn de mogelijkheden onderzocht om een NHG-standaard te ontwikkelen.

1996

Kwaliteitsverbetering eerste opvang slachtofferhulp
Vrije Universiteit Amsterdam

Mensen die na een voorval in een slachtoffersituatie terechtkomen, hebben nogal eens problemen om het vertrouwen in de woon- en werkomgeving te hervinden. Doel van het project is de kwaliteit en effectiviteit van de psychologische eerste hulp aan slachtoffers te onderzoeken en te verbeteren.

1996

Preventie en whiplash
TNO wegtransportmiddelen

Het aantal whiplashslachtoffers nam in de jaren negentig sterk toe. TNO heeft de relatie tussen botsomstandigheden en whiplashklachten onderzocht. Doel: richtlijnen maken voor hoofdsteun-stoelconstructies. In 1998 volgt een vergelijkend onderzoek naar de kwaliteit van hoofdsteunen in een aantal veel verkochte auto's.

Uitgelicht op pagina 10

Positieve bijdrage aan voorkomen van whiplash

In twee onderzoeken heeft ingenieur Edgar Janssen samen met collega-onderzoekers van TNO belangrijke inzichten opgedaan in de oorzaken van whiplashklachten door achteraanrijdingen. Na jaren van lobby door verschillende partijen leidt dit nu uiteindelijk tot aanpassing van de wettelijke eisen voor autostoelen en hoofdsteunen. “Gemiddeld duurt het 25 jaar voor dit soort resultaten zich vertalen naar adequate wetgeving. Bij ons duurde het 21 jaar, dat is best redelijk.”

In de jaren 90 gaf het Verbond van Verzekeraars aan dat er een stijging was in het aantal claims op het gebied van whiplash. “Ze wisten niet waardoor dat kwam”, vertelt Edgar. “Zowel medisch als verkeerstechnisch was er niet veel bekend over whiplash. Toen ik in 1996 een voorstel deed voor onderzoek naar de preventie van whiplashletsel, werd dat direct door SASS omarmd.”

Wat is whiplash?

Met ‘whiplash’ wordt de beweging – de zweeps slag – van hoofd en nek bedoeld die optreedt door een botsing. Door de zweeps slag wordt de nek belast, waardoor letsel of klachten kunnen ontstaan, de Whiplash Associated Disorders (WAD). De klachten na een whiplash treden meestal op binnen enkele uren na het ongeval. Het gaat dan om hoofd- en nekpijn en duizeligheid. Die kunnen weer leiden tot vermoeidheid, depressiviteit, slapeloosheid en geheugenstoornis. Bij veel van de patiënten verdwijnen de symptomen binnen enkele weken, maar in een aantal gevallen is er sprake van chronische klachten.

Achteraanrijdingen dominant

Het onderzoek bestond uit twee delen. Het eerste deel was een analyse van de resultaten van een enquête die ingevuld was door 2.300 leden van de Nederlandse Stichting voor Whiplash Patiënten. “In het verleden werd gedacht dat whiplash altijd wordt veroorzaakt door achteraanrijdingen. Uit de enquête bleek dat mensen ook whiplashklachten hadden opgelopen bij voorwaartse en zijwaartse aanrijdingen en ook bij andere ongelukken, zoals een volleybal in het gezicht. Toch bleken achteraanrijdingen wel degelijk dominant te zijn als oorzaak. Bovendien bleken vrouwen twee keer

meer risico te hebben op whiplash dan mannen. Dat heeft mogelijk te maken met de anatomie van vrouwen: een slankere nek en minder sterke spieren. Ook rijden vrouwen vaker in kleinere auto’s, die vanwege hun lage gewicht kwetsbaarder zijn bij achteraanrijdingen.”

Verder kwam uit de enquête naar voren dat ook de plek in de auto van invloed is: de bestuurder heeft aanzienlijk vaker whiplashklachten dan de bijrijder. “De bestuurder zit meer opzij te kijken naar verkeer om hem heen. Dan is het risico op whiplash groter. Het is belangrijk dat je hoofd tegen de hoofdsteun rust of maximaal vier centimeter ervandaan. Als passagier zit je wel vaak zo, als bestuurder zit je actiever naar voren. Het is daarom belangrijk dat de stoelen en hoofdsteunen rechtop staan en niet ver achterover.”

Geen ondergrens

Het tweede deel van het onderzoek uit 1996 was een literatuurstudie. “Duitse verzekeraars zeiden dat je onder een bepaalde botssnelheid geen whiplash kan krijgen. Zij baseerden zich op een studie met botsautootjes van de kermis. Wij hebben breed literatuuronderzoek gedaan en zagen dat bij lage snelheden mensen al hoofdpijn en een stijve nek kregen. Dan gaat het erom hoe die klachten zich ontwikkelen. Sommige mensen komen in een negatieve spiraal terecht. Op individueel niveau is er dus geen scherpe ondergrens waarbij je kunt zeggen dat je geen whiplash kunt krijgen.” Overigens gaat het bij whiplash niet zozeer om de snelheid waarmee de achterste auto erop rijdt, het gaat om de snelheidsverandering van de voorste auto, legt Edgar uit. “Stel, de voorste auto staat stil en de achterste auto rijdt met 30 km per uur ertegen aan. Als beide auto’s even

zwaar zijn, dan schuiven ze tijdens de botsing samen met 15 km per uur naar voren. De bestuurder van de voorste auto wordt vanuit stilstand in een keer naar voren geschoven met 15 km per uur. Daar gaat het om. Met een snelheidsverandering onder de 10 km per uur zijn er al klachten als hoofdpijn en een stijve nek mogelijk. Bij grotere snelheidsveranderingen neemt ook het risico op langdurige of zelfs chronische klachten toe.”

Stoelen en hoofdsteunen

Het eerste onderzoek leverde dus inzichten op over de omstandigheden waardoor whiplashklachten kunnen ontstaan. “Toen hebben we gezegd: als je ziet dat het merendeel van de whiplashklachten achteraanrijdingen betreft, dan moet je iets doen aan de stoelen en hoofdsteunen. In 1998 hebben we samen met de Consumentenbond een onderzoeksvoorstel geschreven om autostoelen en hoofdsteunen te vergelijken. Ook dat onderzoek is mede gefinancierd door de SASS. We hebben tien middenklassers getest met crashtestdummy’s. Sommige rugleuningen braken volledig bij een botsing. Bovendien zaten de meeste hoofdsteunen te laag.”

Naar aanleiding van het onderzoek deden TNO en de Consumentenbond aanbevelingen om de hoogte van de hoofdsteun en stijfheid van de constructie van de stoelen aan te passen. De minister van Verkeer en Waterstaat ging er in de Europese Commissie mee aan de slag. Edgar: “Het duurt lang voordat consumentenbonden, onderzoeksorganisaties, fabrikanten en overheden zich naar een bepaald compromis hebben bewogen. Gemiddeld ben je 25 jaar verder voor resultaten zich vertalen naar wetgeving. In 2008 is de wetgeving voor stoelen en hoofdsteunen aangepast, maar zonder eisen voor hoogtemeting en tests met een dummy. Pas in 2019 is er een principe-overeenstemming bereikt over aanvulling van de wet. Dat zou betekenen dat 21 jaar na ons onderzoek de wetgeving adequaat is aangepast, dat is best redelijk.”

Rear impact dummy

Wettelijke eisen zijn trouwens niet het belangrijkste, vertelt Edgar. “Minstens zo belangrijk zijn de eisen van Euro NCAP, de European New Car Assessment Programme. Dat is een uitgebreid testprogramma waaraan alle nieuwe auto’s

worden onderworpen. Iedere auto kan daarmee maximaal vijf sterren scoren. Euro NCAP ging proeven doen met snelheden die iets hoger lagen dan wettelijk vereist bij het testen. Daarbij vielen sommige auto’s toen volledig door de mand. Sommige braken vrijwel door midden. Deze auto’s scoorden dus weinig tot geen sterren en dat was slecht voor de marketing. De eisen van de Euro NCAP zijn daardoor bijna belangrijker geworden voor autofabrikanten dan de wettelijke eisen.”

In 2009 zijn achterwaartse botsproeven in het Euro NCAP opgenomen. “Tussen ons onderzoek en de invoering van de achterwaartse botsproeven door het Euro NCAP zit elf jaar. Nee, dat is niet lang. Er is eerst, mede door TNO, een rear impact dummy ontwikkeld en getest. Vervolgens zijn specifieke letselcriteria voor whiplash opgesteld. Verder zijn de methodiek en beoordeling afgestemd met overheden, consumentenbonden en de auto-industrie. Pas daarna zijn achterwaartse botsproeven in het testprotocol van Euro NCAP opgenomen. Sinds dat testprotocol hebben steeds meer merken een actief whiplashprotectiesysteem, zoals een detectie in de achterbumper waardoor bij een achteraanrijding de hoofdsteun actief naar voren gaat.”

Passieve en actieve veiligheid

Om vast te stellen of er ook al minder claims zijn op het gebied van whiplash, is het nog te vroeg, vindt Edgar. “Ook met nieuwe wetgeving en technieken ben je er nog niet. Het duurt daarna zeker nog twintig jaar voordat bijna alle oude auto’s van de markt zijn. En zelfs als er minder claims zijn, kan en wil ik dat resultaat niet volledig naar ons toe trekken. Daarvoor zijn er te veel andere ontwikkelingen op het gebied van veiligheid.”

Bij autostoelen en hoofdsteunen gaat het om passieve veiligheid – de bescherming van mensen bij een ongeval, legt Edgar uit. “Tegenwoordig wordt ook steeds meer ontwikkeld en toegepast op het gebied van actieve veiligheid, om ongevallen te voorkomen. Zo zijn er sensoren die ervoor zorgen dat de auto automatisch afremt als je te dicht op de voorligger rijdt. Daardoor ontstaan minder achteraanrijdingen. Zowel de actieve als de passieve veiligheid zijn van belang bij de preventie van whiplashklachten. Aan dat laatste hebben we zeker een positieve bijdrage kunnen leveren.”

Edgar Janssen

“Daadwerkelijk - dat woord is de rode draad van SASS”

Waarom zou een kersvers fusiebedrijf een stichting opzetten voor slachtoffers? Om te laten zien dat het bedrijf een sociale inslag heeft. Zo ontstond 25 jaar geleden SASS. Een idee van Paul Overmars, toen directievoorzitter van Zilveren Kruis en lid van de Raad van Bestuur van Achmea, en Gijs Swalef, toenmalig voorzitter van de Raad van Bestuur van Achmea. 25 jaar later kijkt Paul Overmars terug.

“Avéro Centraal Beheer Groep en Zilveren Kruis Groep waren net gefuseerd tot Achmea”, vertelt Paul Overmars. “Achmea was van meet af aan anders dan beursgenoteerde verzekeraars. Achmea is er voor de klanten, meer dan voor het financiële gewin. Hoe konden we die coöperatieve gedachte zichtbaar maken voor de buitenwereld? Toen Gijs Swalef en ik daarover spraken, ontstond het idee iets met slachtoffers te doen. Met als doel: voorkomen dat mensen slachtoffer worden en als ze het worden de nood zo snel mogelijk lenigen. De rest van de Raad van Bestuur en de Raad van Commissarissen van Achmea waren meteen enthousiast. Ik mocht het idee vormgeven en heb SASS opgericht.”

Met resultaten naar buiten

Het eerste dat Paul deed was een oprichtingsnotitie opstellen. “De stichting moest onafhankelijk zijn. We wilden de indruk vermijden dat het een commercieel, op reclame gericht initiatief van Achmea was. SASS mocht geen instrument van Achmea zijn, ondanks de financiering van de stichting vanuit Achmea. Daarom kreeg SASS een onafhankelijk bestuur. Ernst Hirsch Ballin werd de eerste voorzitter. Samen hebben we besproken wat voor type bestuursleden we wilden betrekken. Het moesten mensen zijn die midden in de maatschappij staan en die al iets met slachtofferschap te maken hebben.” Paul woonde in de eerste jaren als lid van de Raad van Bestuur alle bestuursvergaderingen van SASS bij. “Ik was de link tussen Achmea en

SASS. We focusten op projecten die daadwerkelijk de positie van slachtoffers in de maatschappij verbeteren of voorkomen dat iemand slachtoffer wordt. We zijn er van begin af aan alert op geweest dat we dicht bij die doelstelling bleven. Daarom konden we niet in een achterkamertje blijven zitten, we moesten met de resultaten naar buiten. Dat vonden wij niet vervelend. We hadden juist behoefte om te laten zien dat zowel SASS als Achmea maatschappelijk bewogen zijn.”

Beterschap bieden

Zelf is Paul nooit slachtoffer geweest. “Ik zag wel in mijn werk dat er soms gruwelijke dingen gebeuren. Door ongelukken of problemen in de medische wereld kunnen mensen tussen de wal en het schip raken en in die zin slachtoffer worden. Vanuit onze rol als verzekeraar kunnen we kosten betalen voor behandeling, maar verder geen beterschap bieden. Via SASS kunnen we dat wel.”

Daarom is SASS een mooie aanvulling op het coöperatieve gedachtegoed van Achmea, vindt Paul. “Achmea is betrokken bij haar verzekerden. Bij Zilveren Kruis hadden we Eurocross opgericht, een internationale hulpverleningscentrale die mensen helpt die in het buitenland in de problemen zijn geraakt. Achmea was de eerste en enige zorgverzekeraar die zo’n hulpverleningscentrale had en heeft. Ik was daar actief bij betrokken. Voor mij is Eurocross een uiting van onze coöperatieve signatuur. Via SASS konden we dat nog verder uitbouwen.”

Paul Overmars

Emotioneel betrokken

Tot 2004 was Paul als toehoorder aanwezig bij de bestuursvergaderingen van SASS. Van 2010 tot 2017 was hij voorzitter van het bestuur van Vereniging Achmea. Vereniging Achmea had inmiddels de financiering van SASS van Achmea overgenomen. “Als voorzitter van Vereniging Achmea was ik dus opnieuw betrokken bij SASS. Formeel ben ik nu niet meer betrokken, maar emotioneel wel. Er zijn zoveel projecten waar ik trots op ben. Zoals het onderzoek naar kinderzitjes op de fiets, waardoor kinderen met de voetjes in de wielen kwamen. Mijn eigen vrouw is met een kind voorop en een kind achterop op die manier over de kop geslagen. Het kwam gelukkig goed, maar ze heeft nog steeds een litteken op haar pols. Het advies dat uit het onderzoek voort kwam, is overgenomen door de rijwielindustrie. Wat ik ook heel mooi vind, is het project voor vroegtijdige erkenning van mishandeling of misbruik in een thuisituatie. Het advies is opgenomen in de richtlijnen van het Nederlandse Huisartsengenootschap. De projecten van SASS hebben op die manier daadwerkelijk impact.”

Link met Achmea

Veel projecten van SASS hebben een duidelijke link naar Achmea als zorgverzekeraar en letselschadeverzekeraar.

“Armand Höppener heeft tijdens zijn voorzitterschap aangestuurd op meer betrokkenheid tussen Achmea en SASS. Daardoor zit nu iemand van het Achmea zorgbedrijf en iemand van het Achmea schadebedrijf als toehoorder bij de bestuursvergaderingen. SASS en Achmea kunnen elkaar over en weer informeren en kennis delen. Zo was Achmea als zorgverzekeraar betrokken bij de hulpverlening aan slachtoffers van de cafébrand in Volendam. Dat is aanleiding geweest voor een project van SASS.”

Wat Paul daarbij wil onderstrepen is dat SASS niet op aarde is om uitsluitend wetenschappelijk onderzoek te financieren. “Onderzoek is geen doel, maar een middel. Als onderzoek alleen leidt tot publicatie, is dat niet voldoende. We hebben als doel slachtofferschap te voorkomen of slachtoffers te helpen. Projecten die SASS steunt moeten leiden tot daadwerkelijke verbetering van de positie van slachtoffers in de maatschappij. Daadwerkelijk – dat woord is de rode draad van SASS.”

Praktische toepasbaarheid

Voor Paul is SASS dan ook geslaagd als de stichting dat doel voor ogen houdt. “SASS moet altijd oog houden voor de praktische toepasbaarheid, de hulpverlening bij of preventie van slachtofferschap. Als je niets doet met de dingen die je hebt bedacht, heeft het geen zin. Externe communicatie hoort erbij. Als dat niet gebeurt, vervalt voor een deel de zin van SASS. De recent afgetreden voorzitter Armand Höppener heeft dit ook steeds benadrukt. En gelukkig blijkt de huidige voorzitter Gijs de Vries eveneens oog hiervoor te hebben.”

1997

Poortwachter IJsselland Stichting Maatschappij en Ondernemen

In dit project zijn de mogelijkheden onderzocht om samen met de politie de doorverwijzing van slachtoffers naar medische en maatschappelijke instellingen te verbeteren. De periode van herstel en re-integratie wordt daarmee aanzienlijk bekort. Gekeken is of nationale koepels kunnen ondersteunen.

1997

Het kind als verkeersslachtoffer Rijksuniversiteit Groningen

In dit onderzoek is gekeken naar factoren die van invloed zijn op lichamelijke en psychische gevolgen van verkeersongevallen waarbij kinderen zijn betrokken. Hoe kunnen kinderen worden geholpen? Welke rol kunnen familie of verzorgers daarin spelen? Het onderzoek heeft geleid tot richtlijnen op dit gebied.

1997

Kwaliteit van hulpverlening aan slachtoffers van misdrijven Stichting Maatschappij en Onderneming en TU Delft

Als slachtoffers van criminaliteit, verkeersongevallen of onvolkomen medisch handelen de indruk hebben dat hun klachten worden genegeerd, ontstaat ‘secundaire victimisatie’. Ze zijn in dat geval ook slachtoffer van het systeem van hulpverlening. Het onderzoek betreft een probleeminventarisatie.

1999

Behandeling van brandwonden met looistoffen Nederlandse Brandwondenstichting

Slachtoffers van brand lopen niet zelden verwondingen op waarvan zij niet meer geheel genezen. Het onderzoek is gericht op het gebruik van looistoffen dat weefselverval onderdrukt, ontstekingen tegengaat en de vorming van littekens voorkomt. **Uitgelicht op pagina 16**

Onderzoek leidt tot betere samenwerking brandwondencentra

Gesteund door SASS kon Brandwondencentrum Beverwijk in 1999 onderzoek doen naar tannine als middel voor wondgenezing. Ondanks de goede werking van het middel is tannine klinisch nooit toegepast. Toch was het onderzoek van belang. Het was de opmaat voor vervolgonderzoek én voor de samenwerking tussen de drie brandwondencentra in Nederland. Carine van Schie, onderzoekscoördinator bij de Brandwondenstichting, en Paul van Zuijlen, plastisch chirurg, hoofd van Brandwondencentrum Beverwijk en bijzonder hoogleraar Brandwondengeneeskunde aan het Amsterdam UMC, vertellen.

“Het onderzoek dat SASS financierde, was een laboratoriumonderzoek”, vertelt Carine. “Er is gekeken naar verschillende stoffen die wondgenezing konden bevorderen. Tannine of looistof bleek goed te werken. Farmaceutische bedrijven waren alleen niet geïnteresseerd om het middel verder te ontwikkelen. Brandwonden komen wel vaak voor, maar complexe brandwonden waarvoor het middel gebruikt zou kunnen worden niet. Dan is het lastig om een partij te vinden die erin wil investeren.”

Vervolgonderzoek

“Professor Robert Kreis heeft het onderzoek gesuperviseerd”, vult Paul aan. “De resultaten waren heel interessant. Met tannine blijft de structuur van de verbrande huid behouden. Dat is nog steeds ons doel; liefst behouden we zoveel mogelijk van de huid van de patiënt. Het idee om looistof te gebruiken was dus goed. Maar omdat niemand erin wilde investeren, konden we het middel niet klinisch toepassen. Overigens zijn de resultaten wel gebruikt in vervolgonderzoek. Want we blijven bezig met de vraag hoe we genezing van brandwonden het best kunnen bevorderen.”

Bij genezing van brandwonden is het remmen van de ontsteking van groot belang. “Daarbij moet je ontsteking niet verwarren met infectie”, legt

Carine uit. “Infecties ontstaan als er bacteriën bij de wond komen. Dat voorkomen is prioriteit nummer één. Ontstekingen daarentegen zijn een normale reactie van het lichaam bij wonden. Een ontstekingsreactie zonder infectie is nodig om het lichaam te activeren en te laten genezen. In een normale wond heb je een kortdurende ontstekingsreactie. Bij brandwonden duurt die ontsteking vaak langer. Als de ontsteking te lang aanhoudt, geneest de wond slechter. Met meer littekens tot gevolg. De ontstekingsreactie bij brandwonden is nu nog erg onvoorspelbaar en verschilt per patiënt. Het is een onderdeel dat we nog steeds niet goed begrijpen. Daarom duurt het onderzoek voort.”

Boost aan kennis

Het looistofonderzoek is dus van belang voor het huidige onderzoek. Bovendien heeft het ertoe geleid dat de brandwondencentra in Rotterdam en Groningen bij het onderzoek naar wondgenezing werden betrokken. “De samenwerking tussen onderzoekers en zorgprofessionals van de drie brandwondencentra is na die tijd enorm toegenomen”, aldus Carine. “In 2003 leidde dat tot de oprichting van VSBN, de Vereniging Samenwerkende Brandwondencentra Nederland, een zelfstandig onderzoeksinstituut. Die ontwikkeling kan gezien worden als een indirecte

spin-off van het door SASS gefinancierde onderzoek in Beverwijk. We zijn er blij mee, krachtenbundeling is heel belangrijk.”

“Het onderzoek in 1999 was een vliegwiel voor verder onderzoek naar brandwondengenezing”, beaamt Paul. “Dat gaf eind jaren negentig een enorme boost aan de kennis over brandwondenzorg. Zo zijn we ver gevorderd in tissue engineering, waarbij we weefsel namaken. Deze kunst huid is in Nederland getest en wordt nu wereldwijd toegepast. Daarnaast zijn we al een jaar of tien bezig met het namaken van kraakbeen voor de reconstructie van neus en oren. Verder zijn huidtransplantatietechnieken aanzienlijk verbeterd. Met de Nederlandse brandwondenzorg lopen we op prettige wijze voorop in de wereld.”

Aandacht voor veerkracht

In medisch-technisch opzicht is er dus veel verbeterd. Maar dat is niet het enige. “De meeste mensen met brandwonden kunnen we in leven houden”, vertelt Paul. “Nu ligt de focus dan ook veel meer op de kwaliteit van leven. Daarbij is er ook veel aandacht voor psychosociale factoren. De patiënt staat steeds meer centraal.”

“Ook in die zin zijn we in 20 jaar enorm gegroeid in onderzoek, kennis en zorg”, bevestigt

Carine. We werken bijvoorbeeld steeds meer samen met de Vereniging van Mensen met Brandwonden. Daarnaast wordt patiëntenparticipatie steeds meer een standaard en essentieel onderdeel van de projecten die we doen. We kijken niet alleen naar de wond, maar naar de hele patiënt. We ondersteunen de patiënten met psychosociale zorg. Dat heeft een belangrijk effect op het herstel. Als de patiënt zich psychisch sterker voelt, verloopt de wondgenezing beter.”

Die ervaring heeft Paul ook met zijn patiënten. “Het is opvallend hoeveel veerkracht mensen na zo’n heftig ongeluk kunnen hebben en hoe bepaald die kracht is voor de genezing én voor de rest van hun leven. Als ze in de spiegel van de dood hebben moeten kijken en ze overleven het, dan geeft dat een enorme verandering van mindset bij deze mensen. Zij zeuren niet over kleine dingen, ze zijn blij met de dingen die er zijn. Met brandwonden is het zo dat je in één keer heel ziek bent. Als je daar overheen komt, ben je misschien voor de rest van je leven getekend, maar niet voor altijd slachtoffer.”

Carine van Schie

Paul van Zuijlen

“Goede sociale verhoudingen bieden slachtoffers perspectief”

Als Ernst Hirsch Ballin, de eerste voorzitter van de stichting, terugkijkt op een kwart eeuw SASS ziet hij een duidelijke focus: SASS richt zich op projecten die de relaties rondom (mogelijke) slachtoffers helpen herstellen. De focus op sociale verhoudingen was nieuw binnen slachtofferhulp. Wat Ernst betreft is die nog steeds essentieel. “De verbanden waarvan mensen deel uitmaken bieden de beste perspectieven voor slachtoffers.”

Toen de plannen ontstonden voor de oprichting van SASS, had Ernst Hirsch Ballin net zijn eerste periode als minister van Justitie afgesloten. In die periode had slachtofferzorg een belangrijke plaats gekregen in het justitiebeleid. “De Wet Terwee was net ingevoerd”, herinnert Ernst zich. “Met die wet werden de mogelijkheden om binnen het strafproces aan een slachtoffer schadevergoeding toe te kennen verruimd. Het was in een tijd waarin we het gezichtspunt van slachtoffers meer bij het strafrecht gingen betrekken. Een grote en nog steeds werkzame vernieuwing, waar ik me vol overtuiging voor heb ingezet. Aandacht voor rechten van kwetsbare mensen is al heel lang mijn oriëntatie. Om die reden zocht Paul Overmars mij 25 jaar geleden op. En om die reden zei ik ja tegen het voorzitterschap van SASS.”

Herstel van sociale cohesie

Ernst had zijn kijk op rechten van kwetsbare mensen in de samenleving al eerder gevormd: “Het draait bij justitie niet om alleen handhaving. Dat drong voor het eerst echt tot mij door toen ik als jonge ambtenaar meedacht over de taken van justitie. Het is een kerntaak van een rechtsstaat er ook te zijn voor mensen die niet voor zichzelf kunnen opkomen, zoals kinderen en mensen met een beperking. Het gaat over bescherming van mensen. Dat is ook de kerntaak van een verzekeraar als Achmea. Achmea regelt de schadevergoeding aan slachtoffers. SASS voegt daar wat mij betreft iets aan toe. SASS heeft betekenis voor de sociale verhoudingen van slachtoffers. De stichting heet niet voor niets Stichting

Achmea Slachtoffer én Samenleving.” SASS richtte zich van meet af aan op onderzoeken en projecten op het gebied van de bescherming en herstel van de sociale cohesie rondom slachtoffers. “We richtten SASS op toen Slachtofferhulp Nederland er al was. En ook in de financiële aspecten waren de wegen al gebaad. De sociale relaties van slachtoffers waren veel minder in beeld. Als ze goed zijn, helpen ze slachtofferschap te voorkomen of eroverheen te komen. Als ik terugkijk op de projecten is dat de rode draad. Het sluit aan bij schadevergoeding, maar kan niet worden gedekt door welke verzekeringspolis dan ook.”

Preventie en re-integratie

In de eerste jaren van samenwerking tussen Paul Overmars, Willem van Duin en Ernst Hirsch Ballin werd de focus op sociale verhoudingen besproken. “We wisten dat we het in die richting moesten zoeken. In de loop van de tijd heeft het idee zich verder ontwikkeld, met mensen uit de praktijk en wetenschap. Doel is verbetering van de positie van slachtoffers in de samenleving. We zochten het daarbij vooral in de hoek van de preventie en van behandeling en re-integratie van slachtoffers. We hebben er altijd op toegezien dat de onderzoeken en projecten praktisch toepasbaar zijn.”

“Een van de projecten die we in de beginjaren ondersteunden, was een wetenschappelijk onderzoek naar behandelingstrajecten voor mensen die in functie iets ergs meemaken”, vervolgt Ernst. “Het gaat bijvoorbeeld om

Ernst Hirsch Ballin

treinmachinisten die te maken hebben met een aanrijding of hulpverleners die betrokken zijn bij een ernstig incident. De houding destijds was: het hoort bij je werk, je moet ertegen kunnen. Maar dat betekent niet dat zulke gebeurtenissen geen impact hebben op de betrokkenen. We hebben eraan mogen bijdragen om dit bespreekbaar en onderzoekbaar te maken. We wilden niet alleen slachtoffers in de eerste linie, maar ook die in de tweede linie een steun in de rug geven. Ook hierbij ging de aandacht uit naar de sociale relaties rondom het slachtoffer.”

Positie van kinderen

Als je Ernst vraagt welk project hem het meest is bijgebleven, hoeft hij niet lang na te denken. “Dat zijn de projecten die gelieerd zijn aan de risico’s voor kinderen. En dan noem ik er een hele hoop in één zin. In een reeks van projecten is de positie van kinderen vanuit verschillende invalshoeken bekeken: op school, in de buurt, in het verkeer, noem maar op.”

“Zo heeft SASS een groot project van de Vrije Universiteit ondersteund, dat de voortekenen van dader- en slachtofferschap bij opgroeiende kinderen onderzoekt”, vervolgt Ernst. “Daarbij bleek hoezeer de omgeving kan leiden tot crimineel gedrag of slachtofferschap van crimineel gedrag. Hoe kwetsbaarder het netwerk, hoe groter de kans op dader- of slachtofferschap. Praktische uitkomst van het onderzoek was de preventie van crimineel gedrag en slachtofferschap via de

Veiligheidshuizen, die we vanuit Justitie in 2008 hebben gerealiseerd. Daarin werken verschillende professionals samen om overlast, huiselijk geweld en criminaliteit tegen te gaan.” Bij de preventie of het herstel na slachtofferschap is het particuliere initiatief van groot belang, vindt Ernst. “Hulp aan slachtoffers is te sterk afhankelijk van omgevingsfactoren van de buurt of andere netwerken, om dat helemaal aan de overheid over te laten. De overheid kan wel faciliteren, maar slachtofferhulp is toch allereerst een kwaliteit van de samenleving. De verantwoordelijkheid ligt primair bij de verbanden waarvan mensen deel uitmaken. Memorabel daarbij is de cafébrand in Volendam. SASS heeft financiële steun geboden om het Supportproject Volendam te evalueren, omdat we het belangrijk vonden hoe slachtoffers, hun netwerken en de overheid samen optrokken bij het verwerken van deze ramp.”

Nieuwe gezichtspunten

Intussen volgt Ernst de verrichtingen van SASS van de zijlijn. “Door de jaren heen heb ik gezien dat alle bestuursleden hun wortels hebben in de praktijk – medisch, juridisch of anderszins. Zij hebben de praktische toepasbaarheid van de projecten net zo hoog in het vaandel als wij bij de oprichting van SASS. Verder is het goed dat er telkens mensen met nieuwe gezichtspunten en ervaringen komen. Degenen die nu verantwoordelijk zijn moeten vooral hun eigen lijn uitzetten.”

Nieuw bijvoorbeeld is het accent op de veerkracht van slachtoffers. “Die veerkracht staat onder druk door veranderingen zoals de mogelijkheid om elektronisch aangifte te doen. Het is een onpersoonlijke afhandeling van delicten en ongevallen. Als een slachtoffer met het aanklikken van een paar antwoorden een misdrijf heeft gemeld, is er nog geen persoonlijk contact geweest. Die rationalisering kan tot een gevoel van eenzaamheid leiden. Toch hoeft dat niet zo te zijn, mits je het goed doet. De behoefte van slachtoffers blijft altijd gelijk: erkenning van de moeilijkheden waarmee zij zich geconfronteerd zien. SASS heeft daar oog voor. Dat is het belang van de stichting.”

1999

Behandeling whiplash Stichting Interkuur

Onderzocht is hoe effectief de in Bulgarije ontwikkelde Sterback-methode is voor behandeling van chronische whiplashklachten en in hoeverre whiplashpatiënten hierdoor beter met hun handicap kunnen omgaan. Het onderzoek heeft geleid tot aanpassing van de richtlijnen.

2001

Posttraumatische dystrofie bij polsfracturen Rode Kruis Ziekenhuis Beverwijk

Posttraumatische dystrofie kan ontstaan na een ongeluk of operatie. Symptomen zijn verspreide pijn, hoge huidtemperatuur, zwelling en bewegingsbeperking. Het komt vaak voor bij polsfracturen. Uit eerder onderzoek is gebleken dat vitamine C preventief werkt tegen posttraumatische dystrofie bij polsfracturen. Bij dit onderzoek is gekeken welke dosis vitamine C optimaal werkt.

2001

Verzoeningskamer op scholen Slachtofferhulp Nederland

Voor een veilig schoolklimaat is conflictoplossing noodzakelijk. Slachtofferhulp Nederland stelt voor om – voor en door leerlingen – een Verzoeningskamer in te richten voor bemiddeling, verzoening en lering bij conflicten. Onderzocht is welke methodieken daarbij het best gehanteerd kunnen worden. Naar aanleiding van het onderzoek is een protocol ontwikkeld voor scholen.

2001

Therapeutic Touch op stress bij patiënten met brandwonden Stichting Van Praag Instituut

Patiënten met brandwonden zijn gevangen in een cirkel van stress, pijn en angst voor de dagelijkse verbandwisseling. Om deze cirkel te doorbreken is de Therapeutic Touch ontwikkeld die de patiënt helpt ontspannen. Doel van het onderzoek is objectieve bevestiging van de observaties dat Therapeutic Touch inderdaad zorgt voor minder stress, pijn en angst.

“Het Supportproject toont aan dat nabije zorg belangrijk is”

In de nieuwjaarsnacht van 2001 brak in café De Hemel in Volendam een zware brand uit. De kerstversiering vatte vlam. Veertien mensen kwamen om, 200 mensen raakten ernstig gewond. Een paar weken na de brand werd het Supportproject voor slachtoffers opgezet. De supporters in dit project waren ‘gewone’ Volendammers, die begeleid werden door professionals. Maria Klein Beernink schreef hier een boek over, mede gefinancierd door SASS.

PWZ Achmea, een rechtsvoorganger van Achmea Zorg, was de belangrijkste zorgverzekeraar in Volendam ten tijde van de ramp. “Zo veel mensen klopten bij Achmea aan, dat deze direct na de ramp heeft gezorgd dat ze zeven dagen in de week, 24 uur per dag bereikbaar was”, vertelt Maria. “Achmea heeft verder voor elkaar gekregen dat ze één groot projectbudget voor psychosociale nazorg kreeg van het ministerie van Volksgezondheid. Achmea had een coördinerende taak in afstemming van vraag en aanbod en toewijzing van de hulp. Daaronder viel ook de hulp van de nulde lijn, dat wil zeggen hulp van de gemeenschap via het Supportproject. Er was een grote betrokkenheid vanuit Achmea en later grote behoefte aan evaluatie.”

Lering voor latere situaties

Maria schreef in die tijd beleidsplannen en rapporten voor gemeenten en rijksoverheid. “Een daarvan was het rapport over de financiële afwikkeling van de vuurwerkramp in Enschede. De commissie die daarover ging, bepaalde wat voor tegemoetkomingen aan de slachtoffers gegeven moesten worden voor aanwijsbare kosten als gevolg van de ramp. Later vroeg eenzelfde commissie me dit te doen voor de financiële afwikkeling van de cafébrand in Volendam.”

Het rapport werd gepresenteerd in Het Anker in Volendam, het centrum voor re-integratie en nazorg dat na de ramp was opgericht. “Bij de presentatie was mevrouw Huijsman-Rubingh aanwezig, toenmalig projectdirecteur Rampen van

het ministerie van Volksgezondheid. Zij kwam met het idee voor een casestudy over het Supportproject. Mevrouw Huijsman vond dat het Supportproject beschreven moest worden zodat er lering uit getrokken kon worden voor latere situaties. Mevrouw Huijsman vond ook de partijen die bereid waren een financiële bijdrage te leveren, waaronder SASS.”

Nazorg door nabije hulp

De studie focust op het Supportproject dat direct na de ramp van de grond kwam. “Dat was typisch Volendams, de bewoners wilden wat doen voor de getroffen. Bij het Supportproject draaide het dan ook om nazorg door nabije hulp. Het was bijzonder dat de nabije hulp spontaan in die omvang georganiseerd werd. In die periode was er veel aandacht voor psychosociale zorg na rampen. De nabije hulp werd gezien als een nieuwe vorm, naast professionele hulp. Het was goed om te beschrijven hoe ze het in Volendam hadden gedaan.”

Na afronding van het rapport begon Maria met de studie. “De zwaar getroffen jongeren, de jongeren met ernstige brandwonden, zaten er niet op te wachten om weer hun verhaal te doen. Ik ben bij hen bewust op afstand gebleven. Wel heb ik veel met mensen om hen heen, supporters en professionele hulpverleners gesproken. Daarbij bleek dat het Supportproject vooral indirect belangrijk was voor de slachtoffers en getroffen. Doordat de mensen in hun omgeving begeleid werden in het Supportproject, konden deze hen en hun naasten betere steun geven. Supporters kwamen uit de directe omgeving, uit een bredere

kring rondom de slachtoffers en getroffen. Zij gaven sociale steun, deelden de kennis die ze in het Supportproject hadden opgedaan en pleitten voor begrip voor slachtoffers en getroffen in Volendam.” Wat al gauw na het opzetten van het Supportproject bleek, was dat sommige mensen die zich als supporter aanmeldten zelf ook support nodig hadden. Zij hadden veel aan de groepsbijeenkomsten van het Supportproject. “De bijeenkomsten waren soms bijna therapeutisch”, herinnert Maria zich. “Met name in het begin draaiden sommige groepen ook om lotgenotencontact. Daarin was de rol van een professionele coach heel belangrijk. De coach was ervoor om dat in goede banen te leiden.”

Organisatorische inbedding

In de casestudy, die als titel kreeg ‘Support in Volendam, de kracht van de gemeenschap na een ramp’, doet Maria aanbevelingen voor toekomstige situaties. Een daarvan gaat over de organisatorische inbedding van het Supportproject. “Sommige professionals waren heel betrokken bij het vormen van het Supportproject, vooral degenen die er snel na de ramp bij waren, die de emoties meemaakten. Ze zijn gelijk opgestaan als coach van de supporters, zelfs zonder dat ze wisten of het betaald zou worden. Daarnaast waren er professionals die zich afvroegen in hoeverre je de omgeving van slachtoffers verantwoord kunt inzetten voor nazorg. Het verschil van mening gaf flinke spanning.”

Maria vindt dat een belangrijk punt voor de nazorg na rampen. “Er moet allereerst overeenstemming zijn over het feit dat beide vormen van nazorg – hulpverlening door professionals en sociale steun door de omgeving – nuttig zijn en dat beide groepen moeten samenwerken. Verder moet er een organisatie zijn die dat coördineert en organiseert.”

Steun verlenen

De belangrijkste conclusie van het onderzoek, aldus Maria, is dat mensen uit de eigen omgeving van de slachtoffers een rol moeten kunnen spelen na een ramp, mits zij goed voorgelicht en begeleid worden. Professionals hoeven niet bang te zijn dat dat verkeerd gaat, maar moeten de nabije zorg kanaliseren en goed aanwenden. “Slachtoffers van een ramp hebben in eerste instantie behoefte aan praktische hulp of gesprekken met mensen uit de eigen omgeving. Ze zijn niet gelijk toe aan psychosociale hulp. Pas als na een periode blijkt dat ze psychische schade hebben opgelopen, willen ze professionele hulp. En zelfs dat geldt niet voor iedereen.”

De angst van sommige professionals dat de mensen om de slachtoffers heen zelf als hulpverlener zouden optreden, is ongegrond, vindt Maria. “Ik heb geen aanwijzing gevonden dat dat gebeurde. Iedereen was daar uiterst voorzichtig mee. De supporters leerden in de supportgroepen goed onderkennen wanneer een slachtoffer professionele hulp nodig had. Vóór de ramp was hulp zoeken in Volendam niet zo gewoon. De supporters zorgden juist dat slachtoffers en getroffen dat wel deden. Ze verleenden zelf geen hulp, maar wel steun.”

Nabije zorg helpt

Maria’s boek werd gepresenteerd in Volendam aan de directeur van Het Anker en een aantal andere organisaties. “De bedoeling was dat zij het verder zouden brengen, voor mij was er verder geen rol. Het Supportproject bleef intussen springlevend. Tot 2007 werd de support gecoördineerd door Het Anker en later werd dit overgenomen door het Club- en Buurthuiswerk Volendam. Nog jaren lang zijn er koppelingen gemaakt tussen slachtoffers en supporters en werden er groepsbijeenkomsten gehouden. Het Supportproject toonde aan dat nabije zorg daadwerkelijk belangrijk is.”

Maria Klein Beernink

“Mijn betrokkenheid bij de stichting heeft me verrijkt als mens”

“Het werk van SASS heeft op veel terreinen effect, ook op mij als persoon”, zegt Willem van Duin, voorzitter van de Raad van Bestuur van Achmea. Willem van Duin was de eerste secretaris van SASS en nauw betrokken bij de oprichting. “Een prachtig initiatief en passend bij de identiteit van Achmea.”

Toen het fusiebedrijf Achmea net was ontstaan, keek de Raad van Bestuur ook nadrukkelijk naar manieren om de maatschappelijke rol van het bedrijf meer naar voren te laten komen. Het plan ontstond voor de oprichting van een stichting voor slachtoffers. “Ik heb bij de Kamers van Koophandel uittreksels opgevraagd van stichtingen met het woord slachtoffer in de statuten”, vertelt Willem van Duin. “Ik kreeg een boekwerk vol organisaties die zich bezighielden met concrete hulp aan slachtoffers. Daar wilden we iets aan toevoegen. We hebben bepaald dat we ons zouden richten op onderzoek, voorlichting en preventie met als doel de positie van slachtoffers in de samenleving te verbeteren. Zo is SASS tot stand gekomen.”

Aan de slag

Ernst Hirsch Ballin werd gevraagd om voorzitter te worden van het bestuur. Willem denkt met plezier terug aan de samenwerking met hem. “Ik was onder de indruk van zijn motivatie om een bijdrage te leveren aan verbetering van de positie van slachtoffers in de samenleving. Met elkaar kwamen we tot een definitie van projecten die in aanmerking komen voor financiële ondersteuning. In eerste instantie richtten we ons vooral op zorg en veiligheid. Als secretaris bezocht ik organisaties die een aanvraag hadden ingediend en was ik betrokken bij het inrichten van de projecten.” De onderwerpen van de projecten waren heel divers. Wel waren het allemaal onderzoeken die in de praktijk toepasbaar waren.

“Heel interessant vond ik het onderzoek van TNO naar hoofdsteunen in auto’s. Het onderzoek had een onthutsende conclusie: de hoofdsteunen zijn over het algemeen niet goed in te stellen. Vanuit de botsproeven is uiteindelijk een standaard ontwikkeld voor de auto-industrie.”

Onderzoek mogelijk maken

Een bijzonder project vond Willem de samenwerking met het Brandwondencentrum in Beverwijk. “Het instituut was bezig met de ontwikkeling van een geneesmiddel tegen brandwonden, een zalf gebaseerd op tannine. Bij brandwonden wil het lichaam snel helen en dat leidt tot littekenweefsel en vervormingen. Tannine vertraagt de wondgenezing. Heel mooi dat SASS met bescheiden middelen het onderzoek naar de tanninezalf mogelijk kon maken. Dit soort projecten is precies wat ons voor ogen stond met SASS.”

Een aantal jaar later was in de nieuwjaarsnacht de cafébrand in Volendam, herinnert Willem zich. “Zorgverzekeraar PWZ Achmea, een rechtsvoorganger van Achmea, heeft daar in stilte een kantoor opgericht om ter plekke mensen te helpen en de medische zorg te regelen. Dat is Achmea ten voeten uit: in alle bescheidenheid slachtoffers bijstaan.”

Oprechte aandacht

Veel energie kreeg Willem ook van projecten rondom secundaire victimisatie. Dat houdt in dat iemand eerst slacht-

Willem van Duin

sinds een aantal jaren twee toevoorders vanuit het bedrijf actief betrokken bij de stichting. Op dit moment zijn dat Karin Bos (directeur Schade Particulieren) en Olivier Gerrits (directeur Zorginkoop). Van tevoren hadden we niet bedacht dat er zo’n duidelijke wisselwerking zou zijn tussen SASS en Achmea.”

Maatschappelijke opdracht

De kracht van SASS, 25 jaar later, is nog steeds primair impact maken met de projecten die zij steunt, vindt Willem. “Het werk van de stichting heeft op heel veel terreinen effect. Ook op mij als persoon. Neem de problematiek van slachtoffers van huiselijk geweld. Ik besepte niet hoe omvangrijk dat probleem is. Toen het eerste project op dit gebied bij SASS liep, was dat voor mij heel leerzaam. Het project hielp me te realiseren dat er belangrijkere dingen zijn in het leven. Het heeft me verrijkt als mens.”

Het huidige bestuur heeft wat Willem betreft alle ruimte om op een gewetensvolle manier verder invulling te geven aan de opdracht van de stichting. “SASS is een onafhankelijke stichting. Vanuit Achmea geven wij geen richting. Dat heeft het vakkundige en gedreven bestuur ook helemaal niet nodig. Wat ik zie is dat SASS mensen aan zich bindt die zich betrokken voelen bij het gedachtegoed van Achmea en bij de maatschappelijke opdracht die we als bedrijf ook hebben. Achmea organiseert solidariteit in risico-overdracht en doet daarnaast nog zoveel meer. Het heeft alles te maken met onze coöperatieve identiteit, met welbegrepen eigenbelang en een bijdrage leveren aan een goed functionerende samenleving. Dat kan in grote, maar ook in kleine dingen zitten. Ook kleine dingen hebben aandacht nodig.”

offer wordt van een ongeluk of misdrijf en daarna opnieuw, maar dan van de houding of werkwijze van politie, artsen, rechters, advocaten of verzekeringsmaatschappijen. “We steunden een groot onderzoek naar posttraumatische stressstoornis. Daar heb ik geleerd dat snel handelen de belangrijkste manier is om secundaire victimisatie te voorkomen. Die kennis en ervaring heeft ook invloed gehad op hoe wij onze klanten helpen. Als je weet dat letselschade en alles wat daaruit volgt gereduceerd kan worden door in een vroeg stadium oprechte aandacht te besteden aan slachtoffers, dan weet je wat je als bedrijf te doen staat. Wij doen er nu alles aan om letselschades zo snel mogelijk af te wikkelen – bij meer dan 90% van de gevallen lukt dat binnen een jaar. Dit is ontstaan door de uitkomsten van het project dat SASS steunde. De uitkomsten van projecten deelt SASS breed. En daar waar mogelijk benutten we de uitkomsten binnen Achmea.”

Willem heeft door de projecten van SASS ook ervaren wat het belang is van aandacht. “Oprechte aandacht is ook compassie en erkenning van het feit dat het leven van een slachtoffer drastisch kan wijzigen. Vervolgens kun je je richten op de restcapaciteit en die benutten en vergroten. Dat is wat we nu binnen Achmea in de gaten houden. Daarom ook zijn

2001

Met je vingers in je oren Thuisfront

Doel van het onderzoek is het ontwikkelen van een methode voor hulpverlening aan kinderen die getuige zijn geweest van huiselijk geweld. Daartoe is een experimentele vorm van hulpverlening ontwikkeld, getoetst en geëvalueerd. Na presentatie van de resultaten heeft Thuisfront gezorgd voor implementatie van de aanpak in Groningen, Friesland en Drenthe.

2001

Alleenstaande minderjarige asielzoekers Stichting Centrum '45

Het grootschalige onderzoek onder alleenstaande minderjarige asielzoekers (AMA's), hun voogden, leerkrachten en ggz-hulpverleners beoogt duidelijkheid te scheppen in het aantal AMA's dat onder psychiatrische aandoeningen en psychosociale klachten lijdt. Doel is de toegankelijkheid tot de geestelijke gezondheidszorg voor die groep te verbeteren.

2002

Ontwikkeling standaard beperkingsprofiel van verkeersslachtoffers TNO Preventie en gezondheid

The International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) is een internationaal classificatiesysteem om beperkingen te bepalen die mensen ervaren door een aandoening. Er was nog geen aparte standaard voor een beperkingenprofiel voor verkeersslachtoffers. Dit project heeft als doel te bepalen of het haalbaar was om zo'n standaard te ontwikkelen en uit te testen.

2002

Pesten op school Algemeen Pedagogisch Studiecentrum

Pesten op school is een veel voorkomend fenomeen. Dat heeft effect op het slachtoffer, maar ook op het leven van de pester die een grotere kans heeft in het criminele circuit te belanden. Dit onderzoek meet de effecten van verschillende instrumenten om pester, slachtoffer en leerkracht te ondersteunen bij het verminderen van het pestgedrag.

CARE-NL: betrouwbare voorspeller van risico op kindermishandeling

Corine de Ruiter, hoogleraar Forensische Psychologie aan de Universiteit Maastricht, ontwikkelde met steun van SASS een instrument voor risicotaxatie van kindermishandeling. Vervolgens toetste ze de voorspellende waarde van het instrument via dossieronderzoek. Haar bevinding was dat jeugdzorg-professionals te weinig focussen op ouderkenmerken, terwijl die de grootste risicofactoren kunnen vormen. Het instrument, CARE-NL, bracht het bewustzijn hierover op gang.

Corine werkte eind jaren negentig als klinisch en forensisch psycholoog in een tbs-kliniek en deed onderzoek naar gestructureerde instrumenten voor risicotaxatie. “Ik had wetenschappelijke risicotaxatie in de kliniek geïntroduceerd en gaf trainingen hierover. Eén van de cursisten was vertrouwensarts bij Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK). Medewerkers van het AMK - vertrouwensartsen, maatschappelijk werkers en jeugdzorgwerkers - doen bij meldingen van kindermishandeling onderzoek en stellen vast of er iets moet gebeuren om de veiligheid van het kind te garanderen. Hij zei: ‘Dat onderzoek doen we uit de losse pols.’ Hij vroeg me of er een risicotaxatie-instrument bestond voor kindermishandeling. Het idee liet mij niet meer los. Dankzij hem kwam ik op dit spoor.”

Child Abuse Risk Evaluation

Corine zocht eerst uit of er al een dergelijk instrument bestond en stuitte op CARE, Child Abuse Risk Evaluation. “Dat was een dissertatie van een Canadese PhD-student, een eerste ruwe versie van een risicotaxatie-instrument voor fysieke mishandeling en verwaarlozing van kinderen. CARE was een mooi begin, maar wel beperkt. In het instrument werd niet gekeken naar seksueel misbruik en emotionele kindermishandeling dan wel verwaarlozing, terwijl die laatste de meest voorkomende vorm van kindermishandeling is. Ik wilde daarom voor Nederland een uitgebreidere versie ontwikkelen.” Iemand uit Corines netwerk attendeerde haar op SASS. “Ik schreef een voorstel en diende het in bij

SASS. Ik wilde een uitgebreid literatuuronderzoek naar risicofactoren voor alle vormen van kindermishandeling om CARE-NL te ontwikkelen. Vervolgens wilde ik onderzoeken: is het instrument betrouwbaar, komen verschillende professionals die ermee werken tot hetzelfde oordeel? Verder wilde ik onderzoeken: heeft het instrument voorspellingskracht, kun je met dit instrument inschatten wat het risico is op herhaling van kindermishandeling? SASS en Kinderpostzegels Nederland wilden het project allebei steunen, dus ik kon aan de slag.”

Achttien risicofactoren

Corine en haar team ontwikkelden een instrument dat breed inzetbaar is. Want niet alleen bij de AMK's (nu: Veilig Thuis) moeten ze risico's van kindermishandeling kunnen inschatten. Ook bijvoorbeeld een psychiater die een moeder in behandeling heeft met een ernstige psychiatrische aandoening, of een tbs-kliniek waar een patiënt vrijkomt die de zorg voor kinderen heeft. “Het instrument moest breed toepasbaar zijn. CARE-NL bevat achttien risicofactoren. Acht van de achttien risicofactoren hebben betrekking op de ouders, drie op de ouder-kindrelatie, vijf op gezinskenmerken en één op kwetsbaarheidverhogende kenmerken van het kind. Een extra risicofactor is opgenomen voor de taxatie van het risico van seksueel misbruik.” Met CARE-NL scoort de professional de achttien factoren aan de hand van meerdere bronnen van informatie en maakt hij of zij een risicoscenario. “Moeder is bijvoorbeeld depressief, heeft daardoor slaapproblemen, ze

slikt medicijnen waaraan ze verslaafd is geraakt, daardoor is ze suf en kan ze niet goed voor haar kind met ADHD zorgen. De manier waarop CARE-NL in de praktijk werkt, is als een geheugensteun voor de professional: welke factoren spelen een rol, wat kan ik hieraan doen, waar begin ik? Het gaat om de verbinding van de risicotaxatie met het inzicht van de professional, om zo de situatie van het kind te verbeteren.”

Ouderkenmerken

Toen CARE-NL ontwikkeld was, toetste Corine en haar team het instrument. Ze bekeken in totaal 211 oude dossiers van vier AMK's. De eerste vraag was of de factoren zoals beschreven in CARE-NL terug te vinden waren in de dossiers. “Wat opviel was dat heel weinig te vinden was over de ouderkenmerken, of ouders kampten met persoonlijkheidsstoornissen bijvoorbeeld, of met psychische aandoeningen of verslaving. En juist de ouderkenmerken zijn de belangrijkste risicofactoren voor kindermishandeling. In de dossiers werd veel meer gefocust op de kinderen. Bij veel professionals leeft het idee dat zogenaamde kindsignalen diagnostisch zijn voor kindermishandeling: om te constateren of een kind mishandeld wordt, moet je volgens hen gedragsproblemen bij het kind zien. Terwijl er kinderen zijn die jarenlang misbruikt worden, waar al die tijd niets aan te merken is. Kindermishandeling vergt eigenlijk forensisch-psychologisch onderzoek in plaats van onderzoek door een hulpverlenersbril. Het is heel moeilijk om hier erkenning voor te krijgen. CARE-NL zorgde voor meer bewustzijn op dit gebied.”

Uit de toets bleek verder dat het instrument voldoende ‘interbeoordelaarsbetrouwbaar’ is. “Dat is een fundamenteel aspect van instrumentontwikkeling: twee onafhankelijke professionals moeten tot dezelfde scores kunnen komen. De betrouwbaarheid was goed. Verder onderzochten we de voorspellende waarde van het instrument: kun je voorspellen wat het risico is dat er opnieuw kindermishandeling plaatsvindt? Dit wordt uitgedrukt in een getal. Als het instrument 100% van de gevallen correct voorspelt, is de voorspellende waarde 1.0. De meeste risicotaxatie-instrumenten behalen een waarde ergens tussen .60 en .70. Wij haalden .77. Dat gaf meteen veel vertrouwen in het instrument.”

Risico naar beneden

Maar voorspellen alleen is niet genoeg. Corine wil met CARE-NL ook het risico op toekomstige kindermishandeling reduceren. “Je hebt drie typen methoden voor risicotaxatie. De eerste methode is heel vrij, de professional onderzoekt zelf de situatie en komt tot een klinisch oordeel. Deze methode is onwetenschappelijk en niet transparant. Verder heb je de zuiver actuariële methode. Deze methode is ontwikkeld op basis van rekenmodellen, waarmee rekenkundig wordt gekeken wat de kansen zijn op kindermishandeling. De focus ligt op voorspellen en niet op voorkomen. CARE-NL draait niet alleen om voorspellen, maar ook om een plan maken om het risico naar beneden te brengen.”

Corine is daarbij heel duidelijk: risicotaxatie kun je niet even met een afvinklijstje doen. “Bij het gebruik van het instrument is het belangrijk dat je als professional je eigen scherpte behoudt, kritisch blijft, ook naar jezelf. Lees de criteria, motiveer je scores, gebruik meerdere informatiebronnen. Dan pas vorm je je een oordeel. Je leert door het te doen en door training en supervisie. Ik hoop dat we dat verder van de grond kunnen krijgen. Verpleegkundigen en huisartsen hebben veel meer richtlijnen, hun werkwijze is veel verder gesystematiseerd. Dat zie ik in de jeugdzorg nog te weinig. CARE-NL is een goed begin. Ik hoop dat mensen van hieruit zich verder gaan verdiepen.”

Beschermende factoren

Het instrument is door een aantal organisaties omarmd. Het is hun standaard. “Verder wordt het instrument ingezet door bijvoorbeeld huisartsen, kinderartsen en in de jeugdgezondheidszorg. Het wordt gebruikt in een aantal hbo-opleidingen en zelf gebruik ik het ook in mijn opleidingen. Nu gaan we het instrument updaten en kijken welke factoren beschermen tegen kindermishandeling, ook in risicovolle situaties. Beschermende factoren zijn steeds belangrijker, ook in de forensische psychologie. Is het zinvol om potentieel beschermende factoren aan CARE-NL toe te voegen? Dat willen we weten.”

Corine de Ruiter

“Slachtoffer en dader horen bij elkaar”

De tweede voorzitter van SASS, Bert de Jong, legde bij de keuze voor projecten graag het accent op preventie. “Als voorzitter wilde ik iets structureels bijdragen om slachtofferschap te voorkomen of op z’n minst te beperken.” Heel belangrijk daarbij in zijn optiek is het voorkomen van daderschap.

Toen Bert de Jong lid was van de Raad van Bestuur van Achmea, was hij vanuit die functie ook toevoerder bij de vergaderingen van SASS. “Ik heb drie jaar met veel plezier de Raad van Bestuur van Achmea bij SASS vertegenwoordigd. Dat heeft tot 2003 geduurd. Vervolgens ging ik met pensioen en werd ik gevraagd als bestuurslid van SASS. Ernst Hirsch Ballin was voorzitter in die tijd.”

Toen Ernst Hirsch Ballin in 2006 minister werd, werd Bert vanuit het bestuur benoemd tot voorzitter. “Ik deed het graag. Het voorzitterschap van SASS was anders dan de bestuurlijke functies die ik eerder had gehad. SASS had en heeft een heel eigen structuur en verantwoordelijkheid in relatie tot de samenleving. De zorg voor medemensen, daar gaat het om, hulp voor mensen die gedupeerd zijn door een gebeurtenis waardoor hun gezondheid, hun welstand en welbevinden en vooral hun levenskansen ingrijpend zijn veranderd. Ik vond het mooi om eraan bij te dragen dat die mensen opnieuw de kansen krijgen die anderen hebben.”

Gevoeliger voor leed van anderen

Ook in zijn eigen leven heeft Bert emotioneel zware tijden gekend. “Ik verloor op jeugdige leeftijd mijn beide ouders en toen ik 38 jaar was, werd ik weduwnaar, met drie dochtertjes. Dat is enorm ingrijpend. Toch was ik bevoorrecht: ik had lieve kinderen, ik ben later opnieuw getrouwd en het werd weer een mooi en goed gezin. Ik heb bovendien prachtige kansen gehad in mijn leven en die kansen mogen waarmaken. Ik voelde me geen slachtoffer, niet zoals SASS slachtoffers

voor ogen heeft. Wel heb ik ervaren hoe invloedrijk onverwachte, ingrijpende gebeurtenissen zijn. Ik denk dat ik daarvoor gevoelig ben geworden voor het leed van anderen, voor mensen die een verschrikkelijke gebeurtenis meemaken.”

Wat Bert als voorzitter wilde neerzetten is maximale aandacht voor preventie, voorkomen dat slachtofferschap ontstaat. “Zo wilde ik iets structureels bijdragen om leed of nadeel te voorkomen of op z’n minst te beperken. We hebben bijvoorbeeld het onderzoek ‘Little Survivors by Birth and Crying’ van de Universiteit van Tilburg gesteund. In Nederland worden elk jaar duizenden kinderen te vroeg geboren. Het contact tussen deze baby’s en hun ouders is dikwijls beperkt en dat heeft invloed op hun emotionele en sociale ontwikkeling. Het kan een dusdanig trauma veroorzaken dat het de kans op daderschap of slachtofferschap in belangrijke mate vergroot. Het onderzoek richtte zich op de ondersteuning van de ouders, om hen te helpen een band op te bouwen met het kind.”

Zorg dat je contact houdt

Een ander project dat Bert nog scherp op het netvlies heeft is RADAR van de Vrije Universiteit Amsterdam en Universiteit Utrecht. RADAR staat voor Research on Adolescent Development And Relationships, een langlopend onderzoek naar de ontwikkeling van de sociale relaties en het gedrag van jonge adolescenten. “De studie richt zich op het verband tussen daderschap, slachtofferschap en crimineel gedrag. Het was een langdurig onderzoek naar de ontstaansvoor-

Bert de Jong

waarden voor misdaad. Hoe kan je in de vroege jeugd van mensen ingrijpen om te voorkomen dat zij dader worden en slachtofferschap bewerkstelligen? Wat me bijgebleven is van de uitkomsten: zorg dat je contact houdt met het kind en het kind met jou. Als een kind dikwijls apart gaat zitten, haal het er dan bij. Steek er energie in dat het niet verder gaat in de afzondering. Open contact is wezenlijk om te voorkomen dat het kind nu of later tot daderschap komt.”

Bert wist het al, door zijn rol als opvoeder, en door de studie werd het wetenschappelijk aangetoond. “Je weet het als vader: zorg dat je in contact blijft met je kinderen, juist ook als ze iets doen waar jij het niet mee eens bent. Zorg dat je elkaar altijd in de ogen kijkt, zeker als ze jong zijn. Zo heb ik mijn kinderen kunnen opvoeden en de warmte kunnen geven die in hun leven hard nodig was. Dat vertellen ze me nu ook. Ik heb ze het gevoel kunnen geven dat ze altijd op de eerste plaats staan.”

Relatie met de samenleving

Gevraagd naar de veranderingen binnen SASS in de dertien jaar dat hij betrokken was, spreekt Bert vooral van fluctuaties. “SASS startte aanvankelijk met het ondersteunen van kleinere projecten. Geleidelijk aan kozen we voor grotere

projecten, zoals het langdurige onderzoek van de Vrije Universiteit en de Universiteit Utrecht, ook al legden die beslag op een groot deel van onze middelen. Daarbij heb ik altijd veel aandacht gehad voor wetenschappelijk onderzoek. Dat had misschien te maken met mijn achtergrond als hoogleraar. Het had ook te maken met de oriëntatie van de mensen die toen in het bestuur zaten. Uiteindelijk neem je de besluiten met elkaar. Toen Armand Höppener voorzitter werd, gaf hij weer meer ruimte aan kleinere en praktische projecten. Het huidige bestuur heeft ook een meer praktische oriëntatie.”

Intussen is Bert formeel niet meer betrokken bij SASS. “Ik blijf SASS wel volgen. Oud-voorzitter Armand spreek ik nog geregeld, ook over preventie van criminaliteit, verkeersongelukken en zedenmisdrijven. Dat blijft een enorme zorg. De noodzaak van preventie is ook ingegeven door het feit dat slachtofferschap nooit geïsoleerd is. Er is altijd een relatie met de samenleving waarin het slachtoffer verkeert. Dat wat haar of hem overkomt heeft invloed op de mensen erom heen en op de manier waarop het slachtoffer zich ten opzichte van hen verhoudt. Aandacht voor het slachtoffer is aandacht voor de wereld om het slachtoffer heen.”

Aandacht voor de dader

Overigens benadrukt Bert ook het belang van aandacht voor de wereld om de dader heen. “Slachtoffer en dader hebben een bepaalde samenhang, ze horen bij elkaar. Bovendien zijn daders vaak zelf ook slachtoffer. Het voorkomen van slachtofferschap is één van de doelen van SASS, het voorkomen van daderschap hangt er direct mee samen. Ik heb dat altijd voor ogen gehad. Het lastige is dat we nooit kunnen bewijzen dat door preventief handelen iets niet is gebeurd. We kunnen wel zeggen: we doen ons best.”

2004

Onderkenning PTSS

Psychiatrie AMC/De Meren

Mensen die een traumatische ervaring doormaken, zoals een ramp, willen vaak hun ervaringen en emoties delen. Onderzocht is het effect van een korte psychologische interventie vlak na de traumatische ervaring. Doel van het onderzoek is inzicht krijgen in het vroegtijdig onderkennen van stress die met trauma's is verbonden, zodat hulp aan slachtoffers verbeterd kan worden.

2004

Supportteam Volendam

Mevrouw M.S.P. Klein Beernink

In de nieuwjaarsnacht van 2001 werd Volendam opgeschrikt door een brand in café De Hemel. Het Supportproject organiseerde sociale steun voor getroffenen. In een uitgebreide casestudy beschrijft mevrouw Klein Beernink de resultaten van het Supportproject om inzicht te geven in de rol die een gemeenschap kan spelen in de psychosociale zorg na een ramp. **Uitgelicht op pagina 22**

2004

Gestructureerd Trauma Interview

Vrije Universiteit medisch centrum

Het gestructureerde Trauma Interview (STI) is een instrument om de effecten van lichamelijke en seksuele geweldservaringen onder cliënten in de ggz te bepalen. Dit onderzoek heeft als doel te bepalen of de STI bruikbaar is als gouden standaard voor de anamnese van traumatische jeugdervaringen, bestemd voor hulpverleners en wetenschappelijk onderzoekers.

2004

Risicotaxatie bij kindermishandeling

Trimbos-instituut

Random vroegdiagnostiek, preventie en aanpak van kindermishandeling was veel te verbeteren. Doel van dit project is het ontwikkelen van een risicotaxatie-instrument voor kindermishandeling bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK). Een Nederlandse variant van de Child Abuse Risk Evaluation (CARE-NL) is getest en gevalideerd. **Uitgelicht op pagina 26**

Zicht op risico's geeft zicht op aanknopingspunten voor preventie

Langlopende ontwikkelingsonderzoeken zoals RADAR zijn er niet veel in Nederland. RADAR staat voor Research on Adolescent Development And Relationships. Onderdeel van het onderzoek is de studie naar daders en slachtoffers van jeugdcriminaliteit. Dankzij de bijdrage van SASS konden Wim Meeus en Hans Koot van 2006 tot 2012 meer dan duizend adolescenten en hun gezin volgen. Het onderzoek leverde zo'n schat aan gegevens op, dat andere partijen het verder wilden financieren en het onderzoek tot op de dag van vandaag doorgezet kan worden. Intussen zijn de inzichten vertaald naar verschillende interventies om dader- en slachtofferschap te voorkomen.

Mensen die crimineel actief zijn, zijn daar meestal al jong mee begonnen. Vaak al in de vroege puberteit. Hoe komt het dat sommige kinderen wel en andere niet het criminele pad op gaan? Welke factoren spelen daarin een rol? Zou het kunnen dat jonge daders zelf ook slachtoffer zijn? En is er iets te zeggen over kinderen die structureel slachtoffer worden? Dat waren de vragen die Wim Meeus, hoogleraar Adolescentie aan de Universiteit Utrecht, en Hans Koot, hoogleraar Ontwikkelingspsychologie aan de Vrije Universiteit, zich stelden.

Overlap ouderschap en slachtofferschap

"Het is bekend dat een relatief kleine groep daders verantwoordelijk is voor het gros van de slachtoffers", vertelt Hans. "Schattingen laten zien dat ongeveer 5% van de ernstige jeugdcriminelen verantwoordelijk is voor 60 tot 70% van de jeugdcriminaliteit. In onze benadering is de dader een product van zijn aanleg en de omstandigheden waarin hij zich ontwikkelt. Meer weten over de ontwikkeling van daders zou mogelijkheden geven om slachtofferschap van criminaliteit te voorkomen. Dat was het doel van het onderzoek."

Wim en Hans hadden allebei de ambitie om een langdurig en multidisciplinair onderzoek op te zetten naar de ontwikkeling van adolescenten, met bijzondere aandacht voor delinquentie en

slachtofferschap. "We hadden subsidie voor zes metingen van de normale ontwikkeling van adolescenten", aldus Hans. "Rolf Loeber, hoogleraar Klinische Psychologie en deskundige op het gebied van jeugdcriminaliteit, bracht ons toen in contact met Ernst Hirsch Ballin, destijds voorzitter van SASS. Het bestuur van SASS was meteen enthousiast over het onderzoeksplan en besloot het project financieel te steunen. Zo kon RADAR in 2006 van start met een groot multidisciplinair team van twee universiteiten, waardoor we niet alleen psychosociale factoren konden onderzoeken, maar ook delinquentie en slachtofferschap en fysiologie en genetica van de adolescenten. Dat was uniek."

Uniek was ook dat beide ouders, een broer of zus en een beste vriend eveneens in het onderzoek werden betrokken. "SASS heeft ervoor gezorgd dat we de studie konden opzetten zoals die opgezet is. Na zes jaar was vervolg mogelijk doordat we tegen andere financiers konden zeggen: 'We hebben nu al zo veel data, het is de moeite waard om hiermee door te gaan.' Inmiddels zijn de data verzameld van de tiende meting en de elfde meting is al gepland."

Driegeratiestudie

De ambitie van Wim en Hans was van begin af aan om te kijken of ze een driegeratiestudie konden doen. In 2006 startte dat met de selectie van

vijfhonderd gezinnen met een kind dat aan het begin van de puberteit stond. De helft van de adolescenten had een hoog risico op criminaliteit, de andere helft – de controlegroep – een laag risico. Dit werd gemeten aan de hand van risicofactoren als middelengebruik, delinquente vrienden, gebrekkig toezicht van ouders en slechte schoolprestaties. "Inmiddels zijn de adolescenten rond de 26 jaar", aldus Wim. "Tweehonderd van hen hebben nu zelf een kind. Die worden nu ook gevolgd."

"We volgden niet alleen de adolescenten, maar ook de moeder én de vader", vervolgt Wim. "Dat is bijzonder, want vaak zijn vaders afwezig in dit soort onderzoeken. Verder interviewden we broertjes en zusjes en de beste vriend. Dat hebben we zes jaar achter elkaar elk jaar gedaan. Toen zijn we overgegaan naar een tweejaarlijkse periode. Verder hebben we onder meer elke drie maanden via internet gegevens verzameld bij de jongere, de ouders en de beste vriend. Zo konden we fluctuaties in emoties en acties van de adolescenten monitoren om te zien in welke periode stabilisering plaatsvindt."

Opvallende uitkomsten

Op basis van de vele data die zijn verzameld in het RADAR-onderzoek zijn inmiddels zo'n driehonderd publicaties verschenen. Hans en Wim moeten dan

ook keuzes maken als hen gevraagd wordt naar de belangrijkste resultaten van het onderzoek. Wim: "Ik wil graag een paar resultaten noemen. Wat uit het onderzoek bleek is dat jongeren die delinquent zijn, minder goed in staat zijn een duidelijke identiteit te vormen. Delinquentie is niet zozeer een gevolg, als wel een oorzaak van een onduidelijke identiteit. Als een jongere delinquent is, dan heeft dezelfde jongere een jaar later moeite met het vinden van een identiteit en doelen in het leven. Dat was een opvallende uitkomst."

Op grond van de internetdata kon verder worden vastgesteld dat stemmingswisselingen in de loop van de adolescentie afnemen. "Het idee was dat jongeren gedurende hun hele adolescentie van stemming wisselen. Toen vonden we dat die stemmingswisselingen lineair afnemen. De jongeren worden steeds stabiel. Vervolgens vonden we dat een kleine groep, zo'n 12%, nog steeds stemmingswisselingen heeft. Deze jongeren zijn vaker delinquent en ook vaker depressief."

Wat ook bleek: als jongeren meer 'foute vriendjes' hebben, leidt dat tot meer delinquentie. "Dat was geen verrassing. Wel opvallend was dat correctie van de ouders niet bleek te helpen. Integendeel. Als ouders zien dat hun kind foute vriendjes heeft en dat proberen te corrigeren, heeft dat een averechts effect. De adolescenten

Wim Meeus

Hans Koot

behouden de vriendschap en de correctie leidt tot meer delinquentie. In hun adolescentie gaan jongeren hun eigen rol spelen, ouders kunnen zich dan ook beter strategisch gedragen, willen ze iets bereiken.”

Aandacht voor slachtoffers

In RADAR was ook expliciet aandacht voor de slachtoffers van delinquentie. “Als kinderen slachtoffer zijn van vervelend of crimineel gedrag, leidt dat ertoe dat ze zelf meer gewelddadig gedrag laten zien”, aldus Hans. “Van de slachtoffers is 50% ook dader. Slachtofferschap is bovendien aanleiding voor een aantal andere ongunstige uitkomsten: slachtoffers zijn later vaker afhankelijk van een bijstandsuitkering, ze zijn meer depressief en hebben vaker PTSS. RADAR laat zien dat er in de adolescentie een relatie is tussen emoties en slachtofferschap en emoties en ouderschap. Emotieregulatie is dan ook van belang.”

Bijzonder aan RADAR is verder dat hormonale en genetische invloeden op de ontwikkeling van adolescenten werden meegenomen in het onderzoek. “De ontwikkeling van adolescenten wordt mede gestuurd door erfelijke belasting en lichamelijke mechanismen. We vonden bijvoorbeeld dat jongeren met delinquent gedrag en delinquentie vrienden vaak een laag niveau van het stresshormoon cortisol hebben. Als adolescenten een hoog niveau cortisol hebben, hebben ze gemiddeld meer symptomen van depressie. Deze en andere gegevens uit RADAR worden nu verder onderzocht, onder meer voor onderzoek naar de relatie tussen trauma in de kindertijd en latere stressreacties en naar aanwijzingen voor genetische invloeden op vroeg middelengebruik.”

Vroege interventies

De RADAR-data worden dus nog steeds gebruikt voor verder onderzoek. Daarnaast zijn er concrete toepassingen van de uitkomsten. “Naar aanleiding van RADAR zijn er boeken verschenen die gebruikt worden door behandelaars, zoals ‘Tomorrow’s Criminals’ van Rolf Loeber en anderen”, vervolgt Hans. “Ook hebben we samen met het Nederlands Studiecentrum voor Criminaliteit en Rechtshandhaving posters

ontwikkeld ter ondersteuning van preventief beleid van gemeenten. De posters dragen ertoe bij dat vroege signalen van jeugdcriminaliteit worden onderkend. Verder zijn er in een aantal steden speciale projecten voor vroegsignalering en begeleiding en is een korte cursus opgezet voor ouderbegeleiding voor ouders van adolescenten die zijn aangemeld bij HALT.”

Hans: “Er zijn ook preventieve studies gedaan naar aanleiding van RADAR. Daarmee zijn programma’s ontwikkeld voor het basisonderwijs. De gedachte is: als jongeren bij dertien, veertien jaar lastig te beïnvloeden zijn en maatregelen van ouders averechts effect hebben, dan moeten we vroeger beginnen met interventies. Voor de zesde tot achtste groep van de basisschool zijn interventies ontwikkeld die gericht zijn op kinderen met probleemgedrag en interventies die gericht zijn op kinderen die angstig en teruggetrokken zijn. Die laatste groep heeft een grotere kans slachtoffer te worden van criminaliteit. We hebben 3.600 kinderen gescreend, 10% had een hoog risico op angstig en teruggetrokken gedrag. Toen hebben die kinderen een weerbaarheidstraining gekregen. Een jaar na de interventie waren deze kinderen niet meer te onderscheiden van de ‘normale’ groep. De symptomen van angstig en teruggetrokken gedrag waren helemaal weg. Kinderen kun je dus echt weerbaar maken. Zo voorkomen we dat ze slachtoffer worden en mogelijk ook dader.”

Wim plaatst bij de vroege interventies wel een kanttekening. “De huidige minister Hugo de Jonge van VWS heeft de eerste-duizend-dagen-aanpak geïntroduceerd. Uitgangspunt is dat je gedurende de eerste duizend dagen kinderen kunt beïnvloeden en dat het later niet meer kan. De uitkomsten van RADAR laten wat anders zien. Als een twaalfjarige delinquent is, is de kans dat hij bij achttien jaar nog steeds delinquent is niet zo groot. Als hij bij achttien jaar delinquent is, dan is de kans dat hij delinquent blijft wel groot. Daarom moeten we puberteit als een nieuwe start zien om problemen van jongeren aan te pakken. Vroeg beginnen is prima, maar daar moet het niet bij blijven. Het is never too early, never too late.”

Ontwikkelingsstudie tot 80 jaar

“Een ontwikkelingsbenadering als RADAR laat zien dat bepaalde problemen tijdelijk en bepaalde problemen niet tijdelijk zijn”, vult Hans aan. “Je kunt laten zien dat sommige dingen te veel en andere dingen te weinig aandacht krijgen. Daar kun je beleid op maken. We zien een duidelijke ‘delinquentiepiek’ bij vijftien, zestien jaar. Kinderen proberen dingen uit: winkeldiefstal, zwartrijden, jointjes roken. Dat gedrag neemt vaak ook weer af door verandering van gedrag in de groep en door het vinden van de eigen identiteit en doelen in het leven. Als kinderen in tweede helft van hun adolescentie dat hebben, neemt het probleemgedrag op alle vlakken af.”

RADAR heeft inmiddels aangetoond dat langdurig risico-onderzoek veel oplevert. Zicht op risico’s geeft zicht op aanknopingspunten voor preventie. Wim: “Het zou geweldig zijn als we in Nederland een ontwikkelingsstudie hebben die doorloopt tot 80 jaar. Onze opvolgers zullen hier hun best voor moeten doen. Door die kennis dragen we bij aan het voorkomen van ouderschap en slachtofferschap.”

“Ons kennisgebied is volwassen aan het worden”

“Het doel van SASS – maatschappelijke re-integratie en sociale redzaamheid van slachtoffers – is me uit het hart gegrepen”, zegt Armand Höppener. Van 2007 tot 2014 was hij lid van het bestuur van SASS en vervolgens tot 2019 voorzitter. Een mooie tijd waarin hij zich kon inzetten voor mensen in een kwetsbare periode in hun leven.

In de jaren zeventig volgde Armand Höppener in Leiden de opleiding tot psychiater. “Die periode in Leiden was belangrijk voor me. Ik was uit Limburg vertrokken en in de stad terechtgekomen. Het was de tijd van kabinet Den Uyl en van groot maatschappelijk engagement. In die tijd ontdekte ik ook mijn eigen maatschappelijke betrokkenheid. Ik leerde een vak waarin ik iets kon betekenen voor mensen die het heel moeilijk hebben. Tegelijkertijd was ik actief in allerlei bestuurlijke en politieke groeperingen.”

Achter het slachtoffer staan

Vanwege de bestuurlijke ervaring die Armand vanaf zijn studietijd opdeed, werd hij in 1984 benaderd om directeur te worden van het algemeen ziekenhuis in Dordrecht. “Bij een kno-operatie was een kindje overleden. Het was een nare tijd, in de media werd gezegd dat het ziekenhuis slechte hulp leverde. Juist in die tijd werd ik directeur. Ik zei tegen de artsen: ‘Ga achter de nabestaanden staan, zoek het contact op.’”

Na een paar jaar als bestuurder van het algemene ziekenhuis, voelde Armand zich te weinig inhoudelijk betrokken bij zijn eigen vak. “Ik had mijn vak gekozen om me te kunnen inzetten voor kwetsbare mensen, daar wilde ik weer mee bezig zijn. Toen kon ik bestuurder worden bij de Willem Arntsz stichting. Dat heet nu Altrecht, een ggz-instelling in Utrecht. Ik heb er tot mijn 60ste gewerkt. Vlak voor ik afscheid nam bij Altrecht, ben ik gevraagd om bestuurslid te worden bij SASS. Het was een mooi moment. En een voorrecht mij in te mogen zetten voor deze mooie stichting.”

Twee speerpunten

Toen SASS werd opgericht, bestond slachtofferhulp in Nederland pas een jaar of tien. “In 2007, toen ik lid werd van het bestuur, was SASS druk bezig met grote onderzoeksinstituten. Er werd ontzettend veel research gedaan om slachtofferhulp te ontwikkelen. We hadden een waaier aan projecten. Bij mijn aantreden als voorzitter dacht ik: ‘We moeten focus aanbrengen.’ We kozen voor twee speerpunten: slachtoffers in de zorg en slachtoffers van een ernstig verkeersongeval. Die twee punten hingen samen met de activiteiten van het Achmea-concern, zorg en schade zijn daar belangrijk.”

Met de keuze voor de twee speerpunten koos SASS ook voor een duidelijke verbinding met Achmea. “SASS is onafhankelijk, ze staat volledig los van Vereniging Achmea en van het bedrijf Achmea. Toen ik kwam voelde het bestuur die onafhankelijkheid heel sterk. Maar ik dacht: als je zo’n grote organisatie als Achmea positief kunt beïnvloeden, dan moet je dat doen. Ik wilde de verbinding met Achmea juist intensiveren en de instroom en doorstroom van kennis bevorderen. Er zijn toen twee adviseurs van Achmea als toehoorder in het bestuur benoemd. Hun kennis en visie is waardevol. En uitkomsten die relevant zijn voor Achmea delen ze binnen het bedrijf.”

Een ander punt was de grootte van de projecten. “We deden mooie, lange projecten met grote onderzoeksinstituten. Daarnaast wilden we ook kleinere projecten gaan ondersteunen, flexibeler zijn. Vanaf toen traden we ook actiever naar

Armand Höppener

buiten. Met een vernieuwde site zijn we meer gaan sturen op het soort aanvragen dat we graag zien. Verder hebben we instanties actief uitgenodigd aanvragen in te dienen.”

Zelfredzaamheid van slachtoffers

Naast alle vernieuwing zorgde Armand ook voor hernieuwde aandacht voor de oorspronkelijke doelstelling: zelfredzaamheid van slachtoffers. “We zijn de laatste twee, drie jaar fundamenteeler gaan kijken naar slachtofferhulp. Slachtofferhulp Nederland bestaat vanaf 1984 en SASS is vanaf 1994 actief. Je ziet dat het kennisgebied langzaam volwassen aan het worden is. Waar gaat het in essentie om, dat is dan de vraag. De drijfveer blijft het slachtoffer zelf, zodat die vanuit eigen kracht en doelmatig ondersteund zijn eigen leven weer kan oppakken.”

Herstelrecht is daarbij essentieel, vindt Armand. “In het ziekenhuis in Dordrecht had ik geleerd dat je als veroorzaker van schade contact moet zoeken met degene die de schade ondervonden heeft. Het maakt niet uit of je dokter bent of fysiotherapeut, je weet dat je risico’s loopt. Je moet zien dat je dat in je werk incorporeert en ermee om leert gaan. Communiceren met het slachtoffer is essentieel. Bij het project ‘Herstelrecht Jong en gevangen’ van Gert Jan

Slump en Julia Roeseler komt dat ook heel mooi terug. Daar zie je: als je als slachtoffer contact hebt met de dader, is dat goed voor beide partijen. Als Julia met de moeder en de jongen gesproken heeft, is ze haar gevoelens van onmacht en verdriet kwijt.”

Volop aandacht

Herstelrecht is ook onderwerp van het onderzoek naar secundaire victimisatie, een ander favoriet project van Armand. “Secundaire victimisatie is wanneer iemand eerst slachtoffer wordt van een ongeluk of misdrijf en daarna van de houding of werkwijze van politie, justitie, hulpverleners of verzekeraars. Dat moet je te allen tijde zien te voorkomen. Als dokter leg je daarvoor de eed van Hippocrates af. Eén van de dingen die je belooft is dat je je patiënt of cliënt geen schade berokkent. En dat je geen voordeel haalt uit het contact. Toch gebeurt dat. Letselschadeadvocaten bijvoorbeeld zijn soms vooral gericht op geld. Als daar de focus ligt, dan komt het slachtoffer niet tot andere verwerking en wordt hij opnieuw slachtoffer.”

Armand vindt het goed dat SASS daarvoor aandacht vraagt. “Ik denk dat we hiermee aan het begin staan, de onderwerpen herstelrecht en secundaire victimisatie zijn nog niet voldoende volwassen geworden. SASS heeft daar nog een rol in. En het bedrijf Achmea ook. Het is een geweldige kans voor verzekeraars om te zeggen: Wij bieden niet alleen geld, maar brengen daders en slachtoffers samen om zo sneller en beter tot overeenstemming te komen. Er wordt binnen Achmea al over nagedacht. Liever dan een eindeloze claimcultuur zien we dat mensen die schade veroorzaken met hun slachtoffer in gesprek gaan. Het is een aspect dat na 25 jaar SASS volop aandacht verdient.”

2005

Gedragscode behandeling letselschade Universiteit van Tilburg

Het centrum voor aansprakelijkheidsrecht van de Universiteit van Tilburg heeft een handzame gedragscode ontwikkeld, die de behandeling van letselschade structureert en standaardiseert. Daarnaast is gewerkt aan een gids voor slachtoffers over de code en een elektronisch behandelplan voor letselschade.

2006

Daders en slachtoffers van jeugdcriminaliteit (RADAR) Universiteit Utrecht en Vrije Universiteit Amsterdam

RADAR staat voor Research on Adolescent Development And Relationships. Onderdeel van het onderzoek is het verband tussen ouderschap en slachtofferschap bij crimineel gedrag van jongeren. Om data te verzamelen zijn zes jaar lang meer dan duizend jongeren, hun familie en vrienden gevolgd. **Uitgelicht op pagina 32**

2006

Allochtone slachtoffers van criminaliteit Universiteit Utrecht

De aandacht voor criminaliteit in sommige immigrantengroepen is groot. De keerzijde is onderbelicht: immigranten zijn ook slachtoffer van criminaliteit. Binnen het onderzoek is gekeken naar het slachtofferschap van verschillende etnische groepen en de reactie hierop van de overheid.

2006

Slachtofferschap in een kleurrijke samenleving Instituut voor Psychotrauma

Slachtofferhulp is in Nederland laagdrempelig beschikbaar voor iedereen. Toch bestaat er veel onduidelijkheid over vragen van en hulp aan allochtone slachtoffers. Het onderzoek verschaft inzicht in de ervaringen van medewerkers van Slachtofferhulp Nederland en in de aard en inhoud van psychosociale problemen en hulpvragen van Turkse en Antilliaanse slachtoffers.

“Veerkracht van kinderen na trauma is groot”

Toen Eva Alisic startte als psycholoog-onderzoeker bij het Landelijk Psychotraumacentrum voor Kinderen en Jongeren, wist ze dat ze haar promotieonderzoek naar traumaverwerking bij kinderen een praktisch nut wilde geven. “Ik had alleen nooit durven hopen dat het tot zo’n mooie toolkit voor leerkrachten zou leiden.” SASS ondersteunde beide projecten, met als doel de positie van kinderen die een schokkende gebeurtenis meemaken te verbeteren.

Eva Alisic is Associate Professor Child Trauma and Recovery aan de universiteit van Melbourne. Het pad naar deze positie begon Eva al lang geleden in Nederland te bewandelen. “Wat ik nu aan het doen ben, heeft nog steeds te maken met hoe ik begon. Tijdens mijn studie personeelswetenschappen en klinische psychologie in Tilburg werkte ik bij de Kindertelefoon. Ik was erg onder de indruk van de veerkracht van kinderen in moeilijke situaties. Ik merkte hoe belangrijk het is dat kinderen een stem krijgen en gehoord worden. Toen besloot ik me te richten op kinderen die een schokkende gebeurtenis meemaken. Ik wil daar zijn, waar ik voor mijn gevoel ertoe doe.”

Eva kwam tijdens haar stage in contact met het Landelijk Psychotraumacentrum voor Kinderen en Jongeren. “Dat was het formele begin van mijn onderzoeksinteresse. Toen kreeg ik de kans om een promotieonderzoek te doen. Ik ben blij dat ik dat traject ben ingegaan. Je vergroot daarmee je mogelijkheden voor vervolgonderzoek. De oorspronkelijke vraag van mijn onderzoek was: hoeveel kinderen maken een schokkende gebeurtenis mee en hoeveel kinderen hebben daar last van? We bevroegen en interviewden daarvoor zo’n 2700 kinderen, ouders en leerkrachten. Vragen die we daarbij ook wilden beantwoorden waren: hoe kijken kinderen terug op hun verwerking? Hoe kijken de ouders erop terug? Wat is de beleving van leerkrachten? Wat weten we van de factoren waardoor kinderen herstellen?”

Wijdverbreid

Uit het onderzoek bleek dat één op de zeven kinderen tussen de acht en twaalf jaar een schokkende gebeurtenis heeft meegemaakt. Het gaat daarbij om gebeurtenissen als een ernstig ongeluk, het verlies van een familielid of geweld tegen de ouders of het kind zelf. “Die gebeurtenissen beperken zich niet tot milieus waar mensen het financieel of sociaal moeilijk hebben. Het gemiddelde van één op zeven is wijdverbreid. Dat was een belangrijke uitkomst. Traumaverwerking bij kinderen is niet alleen het domein van klinisch psychologen, het is ook deel van de wereld van leerkrachten, huisartsen en eerstelijns professionals. Veel kinderen vertonen na zo’n ervaring stressklachten. Ze zijn snel geïrriteerd, kunnen zich niet goed concentreren of trekken zich erg terug. Dat zijn normale reacties die vaak na een aantal weken verdwijnen. Maar soms verdwijnen de stresssymptomen niet.”

Wat uit het onderzoek naar voren kwam, is dat zo’n 15% van de kinderen last houdt van de traumatische gebeurtenis. “Dat hebben we later in een grote internationale meetanalyse nog bevestigd gekregen. Een significante minderheid van de kinderen die blootgesteld worden aan trauma ontwikkelen dus klachten, zoals PTSS of depressie. Bij interpersoonlijk trauma zoals geweld is het risico hoger, bij gebeurtenissen zoals een verkeersongeluk is het risico lager. Hieruit blijkt hoe groot de veerkracht van kinderen is. Een aantal kinderen ervoer zelfs, wat we noemen, posttraumatische groei. Ze wisten beter wat ze wilden en hadden het gevoel dat ze

empathischer waren geworden door de gebeurtenis.”

Voor en met leerkrachten

De promotor van Eva, hoogleraar Psychotraumatologie Rolf Kleber, had Eva al eerder met SASS in contact gebracht. SASS steunde haar promotieonderzoek financieel. “Ik rapporteerde met regelmaat aan de begeleidingscommissie. Nog tijdens mijn promotieonderzoek kreeg ik het gevoel dat we meer moesten doen voor en met leerkrachten. In het contact met de scholen bleken de leerkrachten veel vragen te hebben. Ik ben toen begonnen met een klein project met Utrechtse hogeschoolstudenten pedagogiek. Doel was een toolkit ‘Kind en Trauma’ te maken. SASS was meteen enthousiast over het idee en onder meer dankzij steun van de stichting hebben we er een landelijk project van kunnen maken. We hebben een survey onder leerkrachten gehouden en hen gevraagd wat er in de toolkit zou moeten komen en in welke vorm. Zo zijn het boekje en de website ‘Kind en Trauma’ tot stand gekomen.”

In het boekje en op de website kunnen leerkrachten lezen hoe ze kinderen kunnen ondersteunen bij de verwerking van een trauma. Alle basisscholen kregen het boekje en iedereen heeft toegang tot de website. “De toolkit is heel positief ontvangen en kreeg landelijke aandacht van de pers. Omdat we de toolkit samen met leerkrachten hebben ontwikkeld, sluit de informatie precies aan bij wat ze nodig hebben. Ik weet dat het boekje nog steeds gebruikt wordt in het onderwijs. Het beheer van de website is overgenomen door het Wilhelmina Kinderziekenhuis.”

Vertaalslag van onderzoek naar praktijk

Eva ontving voor haar promotieonderzoek in 2015 de Johannes Ruigrok Prijs voor menswetenschappen. Verder is ook het praktisch nut

van het onderzoek gebleken en heeft het concreet zijn weerslag gekregen in de toolkit. “Een ander belangrijk resultaat in mijn ogen is dat we een flink aantal kinderen een stem hebben gegeven door ze te interviewen en hun verhalen te delen. Die verhalen komen weer terug in de toolkit en in artikelen en verhalen in de media. Dat heeft ertoe bijgedragen dat kinderen voelden dat hun verhaal belangrijk was. Daarnaast heeft de toolkit verder onderzoek geïnspireerd en die onderzoeken worden nog met regelmaat geciteerd. Dat alles samen draagt bij aan verbetering van de zorg en meer aandacht voor kinderen die het nodig hebben.”

Intussen is Eva Associate Professor Child Trauma and Recovery in Melbourne. “Alles wat ik nu doe is nog gerelateerd aan wat ik toen heb gedaan. Na mijn promotie ben ik betrokken geraakt bij een onderzoek naar de traumaverwerking van kinderen die een partnerdoding hebben meegemaakt. Dat heeft geleid tot een project met het ministerie van Veiligheid en Justitie. En nu probeer ik dat te vertalen naar wat men in Australië ervan kan leren. Dat is voor mij altijd belangrijk geweest: de vertaalslag van onderzoek naar praktijk. Als we echt een verschil willen maken voor kinderen en hun omgeving is die vertaalslag cruciaal. Daarom ben ik nog steeds zo blij dat ik mijn promotieonderzoek kon doen in een klinische omgeving, waar aan de lopende band moeilijke situaties opgelost moesten worden. De praktijk was vanaf het begin in mijn onderzoek ingebakken.”

Eva Alisic

Intakeprocedure bij PTSS verkort en verbeterd

Hoe kunnen we sneller vaststellen of iemand het posttraumatisch stressyndroom (PTSS) heeft en zo de kans op genezing aanzienlijk verbeteren? Dat was de vraag die Theo de Vries en een aantal andere wetenschappers zich stelden. Met financiële ondersteuning van SASS startten zij in 2008 een onderzoek. Doel was om te komen tot een geautomatiseerd intakesysteem voor PTSS-patiënten op basis van text mining. Inmiddels wordt het systeem toegepast als PTSS Screener. Bovendien loopt er een onderzoek naar de toepasbaarheid van een dergelijk systeem bij de detectie van burn-out.

Om vast te stellen of iemand PTSS heeft, gaat een psychiater meerdere keren in gesprek met een patiënt. Deze gesprekken zijn tijdrovend en belastend, zowel voor de patiënt als voor de psychiater. “Dit is een aandachtspunt”, vertelt Theo de Vries, hoogleraar aan de Universiteit van Twente. “Het stellen van de diagnose moet eerder en laagdrempeliger. Eerder omdat daardoor de kans op genezing aanmerkelijk kan worden verbeterd. Laagdrempeliger om onnodige barrières weg te nemen voor mensen die mogelijk PTSS hebben.” Samen met methodologen Bernard Veldkamp en Sytske Wieggersma werd de richting bepaald van een onderzoek dat de titel ‘Identificatie PTSS’ kreeg. Het onderzoek werd uitgevoerd door Qiwei He, die op het onderwerp promoveerde.

“Wetenschappelijk heeft het onderzoek veel gevolgen gehad”, vervolgt Theo. “Het proefschrift heeft vijf wetenschapsprijzen gekregen. In het onderzoek hebben we een methodologie ontwikkeld om PTSS te detecteren op basis van text mining. Dat gaat als volgt: je vraagt de betrokkene, bijvoorbeeld een soldaat die uit een oorlog komt of iemand die een verkeersongeluk heeft meegemaakt, een egodocument te maken. Dat is een tekst van maximaal 20 regels over hem of haar zelf. Die tekst stoppen we in de computer voor analyse.”

Taal als data

Via text mining wordt vastgesteld of en in welke mate de betrokkene woorden gebruikt die erop duiden dat er mogelijk sprake is van PTSS. “Dat

gaat verder dan lezen wat er staat en op grond daarvan beslissen of iemand PTSS heeft. Wij zien de taal als data. Woorden worden tot de kern uitgekleed. Een werkwoord wordt tot een stamwoord herleid, meervouden worden enkelvoud. Dan krijg je een document dat door de computer leesbaar is. Daarbij hebben psychiaters de computer geleerd wie wel en wie geen PTSS had. We hebben honderden egodocumenten laten analyseren door de computer. Bij elk van die documenten deed ook een psychiater uitspraak: wel of niet PTSS. Daarmee leerde de computer in feite te diagnosticeren. Door de grote aantallen diagnoses werd de accuratesse van het computersysteem steeds groter. Het systeem detecteert nu ongeveer 82% van de PTSS-gevallen. Daarmee is dit systeem in feite net zo accuraat als een psychiater.”

Net zo accuraat en ook veel sneller. Dat is het grote voordeel van het systeem. “We kunnen nu eerder na een incident constateren dat er iets aan de hand is. Voorheen moest je bij verdenking van PTSS een afspraak maken met een psychiater en dan ben je een paar maanden verder. Nu zou je de test bijvoorbeeld ook bij de huisarts kunnen invullen, in een bekende omgeving. Of je kan hem online doen. Als je een risicovol beroep hebt, zou je elk halfjaar zo’n test moeten doen. Want hoe eerder de detectie, hoe korter de behandelingstijd. Daar heeft iedereen wat aan, niet alleen de patiënt en behandelaar, maar de hele samenleving.”

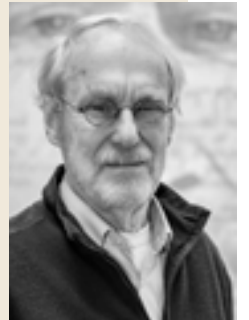
Burn-out vaststellen

Nadat het onderzoek naar de nieuwe methodologie en de toepasbaarheid ervan waren afgerond, startten Theo en zijn collega’s in 2013 een nieuw onderzoek. Nu was de vraag of een dergelijk systeem ook werkt bij gesproken taal. “Niet iedereen schrijft even makkelijk. Daarom hebben we onderzoek gedaan naar een spraakmodule. Ook dat onderzoek is financieel ondersteund door SASS. We weten hoe het moet, gegeven de technologie die we nu hebben, maar het kost tijd om het verder te ontwikkelen. Je kan met spraak namelijk nog veel meer doen. Behalve de tekst uit de spraak halen, kun je ook de stiltes, stemhoogte en de ‘eh’s’ analyseren.”

Dit idee staat nog even in de ijskast, aldus Theo. “We zitten al op zo’n hoge score met de geschreven teksten dat de uitrol van de spraakmodule nu geen prioriteit heeft. Wat wel prioriteit heeft, is toepassing van de methode voor het detecteren van burn out. Dat probleem is nog veel volumineuzer dan PTSS, de economische schade loopt in de miljarden. Intussen werken twee onderzoekers hieraan en ook een arbodienst is erbij betrokken. Met het systeem zouden bedrijven een methode hebben om vroegtijdig vast te stellen welke mensen mogelijk een burn-out hebben.”

PTSS Screener

Net als andere psychische problemen is PTSS uiterst belastend voor de betrokkenen. Bovendien kosten ze de samenleving veel geld. De tijd is dan ook rijp voor implementatie van een digitaal detectiesysteem. Harry Doornink en zijn partners paktten dit op in hun bedrijf Pronos. “PTSS komt meer voor dan men denkt en zeker niet alleen bij mensen die bij defensie of de politie werken”, vertelt Harry. “Ook mensen in transport, zorg en bij hogescholen hebben meer dan gemiddeld last van PTSS. Daarom heb ik in 2016 samen met mijn partners de handschoen opgepakt om de PTSS Screener van wetenschap naar praktijk te brengen. Omdat in onze ogen werkgevers hun medewerkers preventieve mogelijkheden moeten bieden, richten wij ons op hen. In deze fase zijn we actief met meerdere pilotprojecten. Zo doen we pilots bij de politie, op een intensivereafdeling, bij een arbodienst en een aantal hogescholen. Het enthousiasme van de betrokkenen is groot. We hebben dan ook alle vertrouwen in een structureel vervolg.”

Theo de Vries

Snelle interventies

Theo onderstreept daarbij dat het systeem alleen detecteert. “Het systeem kan alleen zeggen: er is een grote kans dat hier een patiënt voor je zit. De psychiater stelt vervolgens de diagnose en doet de behandeling. ICT speelt hierbij een minimale rol. Onterecht. Want online diagnostiek en behandeling verlopen in wezen net zo als bij een fysiek bezoek aan een arts. Het verschil is dat de informatiestromen veel sneller lopen en dat er dus veel sneller opgetreden kan worden in geval van problemen.”

De psychiatrie loopt erg achter in het gebruik van ICT, constateert Theo. En dat terwijl de noodzaak van snelle interventies steeds groter wordt. “We zien dat de groep mensen met psychiatrische problemen groeit, terwijl de capaciteit in de psychiatrie afneemt. We zouden dan ook allereerst met een gemengde groep van psychiaters en techneuten de mogelijke ICT-oplossingen in kaart moeten brengen. Psycho-trauma Expert Groep ARQ is een groot voorstander. Nu moeten meer partijen doordringen raken van de noodzaak. De maatschappelijke sturing van psychiatrie kan een stuk beter. We treden pas op als iemand een gevaar voor de samenleving is. Systemen zoals wij die ontwikkeld hebben, zouden deze situatie heel goed kunnen verbeteren.”

“SASS is een uiting van ons coöperatieve gedachtegoed”

“Als voorzitter van Vereniging Achmea onderschrijf ik de doelstellingen van SASS volledig”, vertelt Kees van der Waaij. Vereniging Achmea doneert jaarlijks een vast bedrag aan SASS voor financiering van de activiteiten. Voor Kees van der Waaij is dat een logisch voortvloeisel van de coöperatieve identiteit en maatschappelijke betrokkenheid van Vereniging Achmea. Drie vragen aan en antwoorden van de ‘financier’ van SASS.

Waarom passen de activiteiten van SASS bij Vereniging Achmea?

“SASS past goed bij de maatschappelijke betrokkenheid van Vereniging Achmea. De Vereniging heeft altijd het coöperatieve gedachtegoed centraal gezet, het loopt als rode draad door verleden, heden en toekomst. Waarden als samenwerking, solidariteit en zeggenschap van klantleden zijn nog volop van kracht en vormen het fundament van Vereniging Achmea en het bedrijf Achmea. Die waarden draag ik graag verder uit. Dat is waarom de activiteiten van SASS bij de Vereniging passen. SASS is een uiting van ons coöperatieve gedachtegoed.”

Wat ziet Vereniging Achmea als kracht van SASS?

“Aandacht voor slachtofferschap is op de eerste plaats de kracht van SASS. Slachtoffers hebben door de projecten die SASS financieel ondersteunt een platform. In de projecten ligt het accent op de ontwikkeling van de zelfredzaamheid en het gevoel van eigenwaarde van slachtoffers. Dat is niet alleen van belang voor slachtoffers zelf, maar voor de hele samenleving.”

Waar ligt je eigen betrokkenheid bij het thema slachtofferschap?

“Ik heb het boek gelezen over Anne Faber, de jonge vrouw die in 2017 werd vermoord in de bossen bij Soest. Het naschrift van de vader van Anne Faber raakte me. De vader vindt dat de rechter meer oog had voor de dader dan voor het slachtoffer.

Kees van der Waaij

De vader schrijft dat de positie van slachtoffers vaak achtergesteld is. Ik heb soms ook wel het gevoel, gezien de wijze waarop met daders wordt omgegaan, dat er meer aandacht is voor daders dan slachtoffers. Anderzijds weet ik dat er overlap kan zijn tussen daders en slachtoffers. SASS ondersteunt daarin belangwekkende projecten. Vereniging Achmea is trots op wat SASS betekent voor de positie van slachtoffers.”

2006

Risicotaxatie bij huiselijk geweld Universiteit van Tilburg

Volgens schattingen zijn er jaarlijks 500.000 incidenten van huiselijk geweld in Nederland. Vaak gaat het om geweld tussen intieme partners en vaak is dat geweld chronisch. Instrumenten die de kans op herhaling inschatten en deze kans verkleinen zijn van grote waarde. Doel van het onderzoek is een Nederlandstaalig risicotaxatie-instrument te ontwikkelen.

2006

Samen slimmer, samen sterker Stichting Impact

De veerkracht van slachtoffers van rampen wordt vergroot door met andere getroffen ervaren uit te wisselen. Zelforganisatie is hierbij belangrijk, maar praktische richtlijnen hiervoor bestonden niet. Impact heeft een praktische tool ontwikkeld voor het opzetten, in stand houden en afbouwen van een zelforganisatie.

2007

D-cycloserine & intensieve exposure bij PTSS Stichting onderzoek in de Klinische Psychologie van Psychiatrie

PTSS is een angststoornis waarbij mensen de traumatische gebeurtenis telkens opnieuw beleven. Van het antibioticum D-cycloserine is gebleken dat het behandel-effecten van angststoornissen zoals hoogtevrees en sociale angst verbeterde. Doel van dit onderzoek is te bepalen of D-cycloserine ook als hulpmiddel werkt bij PTSS en het effect van de psychologische behandeling kan versterken.

2007

Kind en Trauma Psychotraumacentrum UMC Utrecht

Hoe kun je hulpverlening aan kinderen na een schokkende gebeurtenis beter vormgeven? Het UMC Utrecht heeft daaraan bijgedragen met een studie naar posttraumatische reacties bij kinderen. Ook is gekeken of de ‘Schokverwerkingslijst voor Kinderen’ goed genoeg aansluit bij de praktijk. Dit heeft geleid tot protocolaanpassingen. **Uitgelicht op pagina 40**

“Ouders kunnen op beeld zien dat hun intuïtieve ouderschap werkt”

Een nepmoeder, zo voelde een vrouw zich nadat ze te vroeg was bevallen van haar kind. De verpleegkundigen namen de zorg voor de baby direct van haar over. Het beperkte fysieke contact tussen te vroeg geboren baby's en hun ouders staat vaak een goede ouder-kindrelatie in de weg. Hedwig van Bakel, hoogleraar Infant Mental Health aan Tilburg University, deed onderzoek naar het effect van video-interactiebegeleiding (VIB) voor ouders van te vroeg geboren kinderen. De methodiek ondersteunt de ouders in het contact met hun kind.

In Nederland worden jaarlijks ongeveer zestien-duizend kinderen te vroeg geboren. Medische apparatuur en handelingen rondom het kind kunnen de vorming van een goede band tussen ouders en hun kind in de weg staan. Om het contact tussen ouders en kind te ondersteunen worden ouders al jaren begeleid met video-interactiebegeleiding (VIB). Toch had – tot 2007 – nog niemand wetenschappelijk onderzocht in hoeverre de methodiek effect heeft. Hedwig van Bakel nam het initiatief voor het onderzoek.

Sensitiever voor signalen

“Ik houd me al jaren bezig met de kwaliteit van ouder-kindinteractie”, vertelt Hedwig. “Rond 2007 wilde ik onderzoek doen naar de heel vroege ouder-kindinteractie bij prematuren. Uit verschillende onderzoeken was namelijk gebleken dat prematuren een groter risico hebben op verstoringen in de relatie met de ouders. Professor Ad Vingerhoets en ik hebben een onderzoeksvoorstel ingediend bij SASS en werden uitgenodigd voor een gesprek. SASS gaf aan dat ze graag een meer praktijkgerichte insteek en klinische toepassing zag. Ik heb contact gezocht met Marij Eliëns, die toen landelijk coördinator VIB was voor de gezondheidszorg. Met haar hebben we een studie opgezet om de effectiviteit van VIB in de gezondheidszorg te onderzoeken.”

VIB is een methodiek die vooral wordt gebruikt in opvoedingsondersteuning om ouders en kinderen

te begeleiden. VIB wordt ingezet in verschillende sectoren, waaronder de gezondheidszorg. Doel en werkwijze zijn in alle werksectoren hetzelfde. “Het contact tussen ouders en kind wordt gefilmd en de opnamen worden besproken met de ouders. Doel is om de ouders sensitiever te maken voor de signalen van het kind en zo het contact te verbeteren. Een studie naar het effect van de methodiek was gewenst. Het aangepaste voorstel werd door SASS dan ook gehonoreerd.”

Bekrachten wat goed gaat

Hedwig en haar collega's zetten een groot gerandomiseerd onderzoek op in zeven ziekenhuizen. “Het ging om twee ziekenhuizen die ernstig premature kinderen opvangen die geboren worden voor de 32ste week. Verder deden vijf algemene ziekenhuizen mee die kinderen opvangen die geboren worden voor de 37ste week. In samenwerking met Marij, die de VIB coördineerde en superviseerde, en een team van drie promovendi hebben we 210 ouderparen en kinderen gevolgd. Daarvan waren 70 kinderen op tijd geboren. Zij waren de referentiegroep. Verder volgden we 70 matig prematuren en 70 ernstig prematuren. Van de laatste twee groepen kreeg de helft wel VIB en de andere helft niet. Zo konden we de verschillen in kaart brengen.”

Tijdens het onderzoek kregen de ouders drie keer een VIB-sessie in de eerste week na de geboorte. De meetmomenten voor de kwaliteit van de

relatie tussen ouders en kind waren direct na de geboorte, na een week, een maand, na drie maanden en na zes maanden. “De belangrijkste uitkomst van het onderzoek was dat VIB echt effect heeft, met name voor ouders die de bevaling als traumatisch hebben ervaren. Van nature hebben ouders de wens hun kind te leren kennen, maar bij prematuren moeten ze de zorg voor het grootste gedeelte overdragen aan verpleegkundigen. Dat maakt de ouders vaak onzeker, ze durven niet op hun gevoel te vertrouwen en twijfelen aan de signalen die het kindje uitzendt. De meest getraumatiseerde ouders hebben het meest baat bij VIB. Het helpt om video-opnamen te maken waarmee getrainde VIB-verpleegkundigen kunnen laten zien wat de kinderen nodig hebben in het contact, welke signalen ze geven en hoe de ouders daar sensitief op kunnen reageren. VIB is bedoeld om te bekrachten wat goed gaat, waardoor het zelfvertrouwen van de ouders toeneemt. Ouders kunnen op beeld zien dat hun intuïtieve ouderschap werkt.”

Uit het onderzoek blijkt dat VIB leidt tot beter contact tussen ouders en kind. De ouders leren de signalen van het kind beter te begrijpen en interpreteren en zijn daardoor meer betrokken bij hun baby. “Alleen heel negatieve gedragingen namen niet af. Als ouders erg negatief en vijandig gedrag lieten zien, kregen we dat niet weg met VIB. Aan zulk gedrag ligt dan ook vaak een ander probleem ten grondslag. Daar is niet de vroeggeboorte het probleem, maar meer de eigen problematiek of het ontbreken van een steunend netwerk.”

The golden hour

Toen Hedwig met het onderzoek begon was de hypothese dat VIB bij alle ouderparen zou werken. De uitkomst, dat vooral getraumatiseerde paren er baat bij hebben, is dus opvallend. Intussen wordt VIB dan ook met name bij deze groep ouders toegepast. “Op dit moment werkt 85% van de ziekenhuizen in Nederland met VIB. Dat is een toename van 15% ten opzichte van de tijd voor het onderzoek. De ziekenhuizen zijn de methodiek gaan inzetten als preventief middel voor getraumatiseerde ouders. Met name de toepassing van de methodiek in het eerste uur na de geboorte is toegenomen. Dat is ‘the golden hour, daar

wordt het allerbelangrijkste contact gelegd tussen ouders en kind.”

Verder wordt in veel ziekenhuizen na drie of zes maanden opnieuw een VIB-sessie gegeven, als booster van de eerdere sessies, vertelt Hedwig. “Uit ons onderzoek kwam naar voren dat na zes maanden het effect van VIB wegzakt. Als nu blijkt dat ouders onzeker zijn, dan mogen ze nog een keer komen. Ook dat is een goede ontwikkeling. Verder werken consultatiebureaus veel met de methodiek, waardoor er continuïteit in de begeleiding kan zijn. Rustig blijven, zelfvertrouwen houden en signalen herkennen, dat leren de ouders nu.”

VIB heeft meerwaarde

Hedwig en haar team zijn blij en trots met de resultaten en de impact van het onderzoek. En ook de verpleegkundigen die meededen aan het onderzoek waren verheugd. “In het begin ondervonden we weerstand bij de verpleegkundigen om mee te werken. Ze dachten: ‘Stel dat er niets uitkomt, dan zegt het management of de zorgverzekeraar: VIB mag niet meer.’ Terwijl ze zelf er al van overtuigd waren dat VIB meerwaarde heeft. Dat is gelukkig dus ook gebleken.”

Het positieve resultaat was opvallend, omdat de ‘care as usual’ in Nederland al erg goed is. “De kans dat we een verschil zouden vinden, dat we konden aantonen dat we met VIB nog iets extra's kunnen doen, was klein. Toch is het gebeurd. Methodologisch moet je echt effect laten zien en dat hebben we gedaan. De ziekenhuizen kunnen dus doorgaan met VIB. Na afronding van het onderzoek hebben we een handleiding geschreven, ‘VIB in de gezondheidszorg’. Deze is mede gefinancierd door SASS. Daarnaast is er een speciale website ontwikkeld met daarop voorbeeldvideomateriaal voor ouders en professionals. Met de handleiding en de site zijn de uitkomsten praktisch toepasbaar en toegankelijk geworden voor alle professionals die met VIB werken.”

Hedwig van Bakel

Werkwijze

Vier keer per jaar komt het bestuur van SASS bijeen en beoordelen de bestuursleden de projectaanvragen. Deze projectaanvragen worden ingediend middels een aanvraagformulier met een begroting van het project. De bestuursleden toetsen of de projectaanvragen aansluiten bij de strategische thema's van SASS.

Andere criteria voor toetsing van projectaanvragen zijn:

1. Betreft de aanvraag vernieuwend (wetenschappelijk) onderzoek of een innovatief project?
2. Is het project gericht op voorlichting en preventie?
3. Is het project oplossingsgericht en praktisch toepasbaar?
4. Is het project geen herhaling of verdieping van bestaand onderzoek?
5. Wordt over het project begrijpelijk en aansprekend gecommuniceerd?

Pitchaanpak: gerichte oproep voor projecten

SASS initieert sinds 2016 ook zelf proactief passende projecten rondom de speerpunten.

2016

Zo deed SASS in 2016 een oproep voor projecten gericht op ernstige verkeersslachtoffers.

Daarbij werden specifiek jonge academici uitgenodigd om aanvragen in te dienen (promovendi tot vijf jaar na promotie).

2017

In 2017 deed SASS een oproep voor projecten gericht op het verbeteren van de positie van slachtoffers in de zorg.

2018

In 2018 deed SASS weer een oproep voor projecten gericht op ernstige verkeersslachtoffers.

Per oproep stelt SASS een jury samen. Deze bestaat uit één of twee SASS-bestuursleden en twee externe deskundigen. De jury beoordeelt alle aanvragen en selecteert een aantal aanvragers voor de pitchbijeenkomst. In deze bijeenkomst worden de aanvragers in de gelegenheid gesteld de jury te inspireren en te overtuigen van het nut van hun project. De jury bepaalt direct na de pitches welke aanvragen gehonoreerd worden. Het budget voor de pitchaanpak stelt het bestuur van tevoren vast.

2007

Digitale hulpverlening aan jeugdigen
Stichting Rutgers Nisso Groep

Is online hulpverlening een geschikte behandelingsmethode voor jeugdige slachtoffers van seksueel geweld? Doel van het onderzoek is om een behandeling via internet te ontwikkelen en de effecten hiervan te meten. Het project richt zich met name op seksueel trauma als gevolg van aanranding, verkrachting en seksueel geweld via internet.

2007

Bescherming slachtoffers van belaging/AWARE
Universiteit van Tilburg

Slachtoffers van belaging blijken vaak vrouwen te zijn die door hun ex-partner worden belaagd. Dit is dikwijls een langdurige kwestie, waardoor er sprake is van chronische traumatisering. Onderzocht zijn het vernieuwende alarmsysteem AWARE en de standaard politie-interventie via 112, met als doel te komen tot effectievere interventies voor bescherming van de slachtoffers en behandeling van de plegers.

2008

Mini Care
Universiteit van Maastricht

Doel van het project is om een signaleringsinstrument voor kindermishandeling te ontwikkelen, speciaal voor professionals die vaak met jonge kinderen te maken hebben, zoals groepsleidsters op een kinderdagverblijf. Deze professionals doen relatief weinig meldingen van kindermishandeling. Het instrument heeft de naam Mini Care en is een 'kleine versie' van CARE-NL.

2008

Verkort en verbetering intakeprocedure bij personen met PTSS
Universiteit Twente

Om de diagnose PTSS te stellen, hebben zorgverleners meerdere lange gesprekken met de patiënt nodig. In dit project is een text mining instrument ontwikkeld om intakes efficiënter te laten verlopen. Op basis van een tekst van de patiënten over hoe ze zich voelen, wordt gekeken of de patiënt kans heeft op PTSS. Vervolgens gaat de patiënt naar een psychiater voor de diagnose. **Uitgelicht op pagina 42**

Verhalen van verkeersslachtoffers leiden tot aanbevelingen

In 2016 deed SASS een oproep voor onderzoeken naar de positie van ernstige verkeersslachtoffers met als doel deze positie te verbeteren. Criminoloog en victimoloog Pauline Aarten deed een voorstel voor onderzoek waarin het 'narratief' van de slachtoffers centraal staat. "De verhalen van slachtoffers zijn belangrijk, omdat ze daarin betekenis geven aan hun negatieve ervaringen", aldus Pauline. Bovendien leidde de verhalen tot concrete aanbevelingen voor verbeteringen in de reactie van politie en justitie, de letselschadeafwikkeling en het lotgenotencontact.

"Mijn studie criminologie ging over ouderschap", vertelt Pauline Aarten. "Na mijn promotie ging ik werken bij INTERVICT, het International Victimology Institute Tilburg. Daar richt het onderzoek zich voornamelijk op slachtofferschap. Voordat ik bij INTERVICT kwam werken, wist ik weinig tot niets van de impact van een delict op een slachtoffer of van de negatieve ervaringen omtrent de nasleep. De manier waarop professionals de slachtoffers behandelen kan ertoe leiden dat ze opnieuw slachtoffer worden, de zogenaamde secundaire victimisatie. INTERVICT onderzoekt daarom ook hoe we slachtoffers van een misdrijf of machtsmisbruik kunnen ondersteunen in de nasleep van een delict."

Eigen levensverhaal

Bij INTERVICT onderzocht Pauline de effecten van de rechtsreactie na een zwaar delict, specifiek bij nabestaanden van moord en doodslag en slachtoffers van ernstige gewelds- en zedendelicten. "In dit onderzoek werkte ik voor het eerst met de narratieve methode, een onderzoeksmethode die veel verder gaat dan het invullen van een vragenlijst. Bij de narratieve methode draait het om het verhaal achter het aangekruiste antwoord."

De narratieve methode is een soort ongestructureerde manier van interviewen. "Uiteraard zijn er bepaalde onderwerpen waarover je als onderzoeker graag meer wilt weten, maar je laat je leiden door het verhaal dat de geïnterviewden vertellen.

Je geeft hen de vrijheid om te vertellen wat zij willen. Doordat slachtoffers hun ervaringen in verhalen verwerken, kunnen ze betekenis geven aan die ervaringen. Die betekenis is belangrijk om te begrijpen waarom bepaalde ervaringen negatief waren."

Impact en nasleep

Toen Pauline haar onderzoek bij INTERVICT aan het afronden was, las zij de oproep van SASS voor onderzoeken naar het versterken van de positie van ernstige verkeersslachtoffers. "Ik was gegrepen door het feit dat de positie van verkeersslachtoffers zo slecht is. Ik schreef een projectvoorstel waarin de narratieven van slachtoffers en nabestaanden centraal staan om zo tot concrete aanbevelingen te kunnen komen. SASS was heel positief over het voorstel en heeft het project financieel mogelijk gemaakt. Samen met Rik Ceulen heb ik het onderzoek uitgevoerd en 23 slachtoffers en nabestaanden van een ernstig verkeersongeval geïnterviewd."

In het onderzoek richtten Pauline en Rik zich op de impact van een ernstig verkeersongeval en de nasleep. Het gaat daarbij om ongevallen waarbij een veroorzaker aangewezen kan worden. "Met de nasleep heb ik me gericht op de reactie van politie en justitie, de letselschadeafwikkeling door advocaten en verzekeringsmaatschappijen en lotgenotencontact. Dat laatste zie je steeds meer in Nederland. Er zijn verschillende instanties

die lotgenotencontact voor verkeersslachtoffers aanbieden, zoals Slachtofferhulp Nederland, de Landelijke Organisatie Verkeersslachtoffers en Vereniging Verkeersslachtoffers. Er is anekdotisch bewijs dat dit een positief effect heeft op slachtoffers, maar het effect is nog nauwelijks onderzocht."

Groot pijnpunt

"Wat we vonden aan de hand van de narratieven is dat de impact van een verkeersongeval enorm is, zeker wanneer daarbij iemand overlijdt", vervolgt Pauline. "Het idee dat het eigenlijk niet had hoeven gebeuren, de zinloosheid van het ongeval omdat iemand te hard reed of niet oplette – hoe moet je dat begrijpen, hoe kun je daar zin en betekenis aan geven? Het heeft elementen van één van de basisplots uit de verhaalttheorieën: voyage and return. Daarbij gaat de hoofdpersoon naar een vreemd land. Nadat hij verschillende obstakels heeft overwonnen, keert hij terug, een aantal ervaringen rijker. Alleen had de hoofdpersoon in het verhaal van het verkeersongeval die ervaringen helemaal niet willen hebben."

Voor wat betreft de nasleep kwam uit de verhalen van de slachtoffers naar voren dat er één groot pijnpunt is waar bijna alles onder valt: slechte communicatie. "Slachtoffers en nabestaanden vonden dat politie en justitie hen onvoldoende meenamen in het proces. Ze hadden te weinig inbreng en werden onvoldoende gehoord. Bij letselschadepartijen zie je hetzelfde. Ook daar was slechte communicatie een pijnpunt. Over lotgenotengroepen waren de slachtoffers en nabestaanden meestal zeer positief, vooral vanwege de erkenning en herkenning van het leed na een ernstig verkeersongeval."

Het laatste woord

De punten die uit de interviews naar voren kwamen, hebben Pauline en Rik voorgelegd aan professionals en die hebben daarop hun reactie gegeven. Deze reacties zijn vervolgens weer voorgelegd aan de slachtoffers. "We wilden de slachtoffers het laatste woord geven, omdat ze dat eerder vaak niet kregen. In deze laatste meeting hebben we met de slachtoffers en nabestaanden concrete aanbevelingen tot verbetering geformuleerd."

Een belangrijke aanbeveling betrof de communicatie. "Liefst hebben de slachtoffers en nabestaanden te maken met één contactpersoon bij zowel politie als justitie. Eén persoon die hen op de hoogte houdt en bij wie ze terecht kunnen met hun vragen. Verder vonden slachtoffers en nabestaanden dat lotgenotencontact standaard aangeboden moet worden, bij voorkeur begeleid door een professional of ervaringsdeskundige. Hoewel niet iedereen onderdeel wil zijn van een lotgenotengroep, is erkenning en herkenning bij mensen die iets soortgelijks hebben meegemaakt heel belangrijk."

Veel beweging

Overigens is er al veel gaande op het gebied van slachtofferrechten. "Bij een aantal geïnterviewden was de rechtszaak al een tijdje geleden. Zij hadden te maken gehad met omstandigheden die nu deels zijn opgelost. Rondom het spreekrecht bijvoorbeeld zijn inmiddels meer mogelijkheden. Verder zie je dat er meer aandacht is gekomen voor de preventie van verkeersslachtoffers. Op een aantal punten is er dus al beweging."

Pauline sprak met de slachtoffers ook over de mogelijkheid tot herstelrecht. De meningen daarover waren verdeeld. "Wanneer de veroorzaker verantwoordelijkheid neemt voor het verkeersongeval, kan herstelrecht baten. Maar van alle mensen die wij interviewden was er maar één die te maken had met een veroorzaker die de verantwoordelijkheid nam. In de overige gevallen verschuilde de veroorzaker zich achter zijn zwijgrecht. Dan levert herstelrecht niets op. Bovendien heeft niet iedereen behoefte aan spreken met de dader."

Volgende stap

De volgende stap is nu om de uitkomsten van het onderzoek breed te verspreiden. "Het rapport wordt naar alle contacten van INTERVICT gestuurd. Verder heb ik met de instanties voor verkeersslachtoffers gesproken en zij willen de uitkomsten ook gebruiken om de positie van slachtoffers te verbeteren. Dat is precies wat we willen bereiken met dit onderzoek. Wij hebben de verhalen opgeschreven, zodat mensen die betrokken zijn in beleid en praktijk er verder mee aan de slag kunnen. Zij zijn nu aan zet."

Pauline Aarten

“Als er geen patiënt op zit te wachten, is het niet belangrijk”

Titia Lekkerkerk van Patiëntenfederatie Nederland heeft in 2017 als jurylid een bijdrage geleverd aan de pitchbijeenkomst ‘Projecten Slachtoffers in de Zorg’. Tijdens de bijeenkomst werden drie projecten uitgekozen voor financiële ondersteuning. De drie projecten hadden ieder een eigen perspectief, maar ook een duidelijke gemeenschappelijke noemer: doel was te komen tot een open cultuur in de gezondheidszorg.

Patiëntenfederatie Nederland vertegenwoordigt ruim 200 patiëntenorganisaties in Nederland. Titia Lekkerkerk werkt er als manager. “Het belang van de patiënt staat bij ons altijd voorop. Toen ik werd gevraagd om zitting te nemen in de jury van de pitchbijeenkomst van SASS, was het ook duidelijk dat ik daar juist op zou letten. Hoe goed het voorstel ook zou zijn, ik wist: als er geen patiënt op zit te wachten, is het niet belangrijk.”

Veel energie

Titia kijkt terug op een mooi pitchtraject. “Voorafgaand aan de bijeenkomst kregen we uitgebreide informatie over alle ontvangen voorstellen. Daardoor konden we een goede keuze maken tussen de aanvragers en bepalen wie we wilden uitnodigen voor de pitchbijeenkomst. We hebben onder meer gekeken naar de betrouwbaarheid van de partijen. Daarnaast heb ik vooral vanuit mijn perspectief gekeken: wat schiet de patiënt hiermee op, wat gaat er straks beter voor de patiënt?”

Uiteindelijk zijn vier partijen uitgenodigd om te komen pitchten. “Het was een prettige bijeenkomst. De pitches waren helder en to the point, alle partijen hadden er veel energie in gestoken. Ook gerenommeerde onderzoeksinstellingen zoals NIVEL hadden de pitch heel serieus opgevat.

Het maakte het voor ons niet makkelijker. Toch hebben we redelijk vlot onze keuze kunnen maken.”

Drie projecten

Het eerste project dat werd gekozen, was van VUmc en had als titel ‘Slachtoffers aan het woord’. Het project richtte zich op slachtoffers van calamiteiten en medische fouten in ziekenhuizen. “De vraag die de onderzoekers wilden beantwoorden was: welke fysieke, mentale of sociaal-emotionele gevolgen kunnen die fouten hebben? Wat betekent dat voor de slachtoffers? Doel van het onderzoek was een open cultuur te stimuleren, zodat zorgverleners kunnen leren van de fouten.”

Het tweede voorstel dat op de bijeenkomst werd gehonoreerd had een vergelijkbare onderzoeksvraag, maar richtte zich vooral op de eerste lijn. “Het voorstel was van het NIVEL. De onderzoekers wilden met kwalitatief onderzoek bijdragen aan een goede reactie op klachten en incidenten in de huisartsenzorg. Een goede reactie op een klacht of incident kan de impact op het slachtoffer beperken en zijn positie versterken.”

Verder was er het project ‘Goed Opgelost’ van producent Moondocs. “Verhalen over slachtoffers in de zorg gaan vaak alleen over wat er mis is gegaan. Terwijl het juist ook belang-

Titia Lekkerkerk

rijk is dat slachtoffers handvatten krijgen om hun problemen op te lossen. Producent Moondocs wilde een webplatform maken met korte films en teksten over hoe mensen op een constructieve manier problemen hebben opgelost.”

Drie perspectieven

“We hebben bewust gekozen voor deze drie projecten vanwege de drie verschillende perspectieven én de samenhang”, vervolgt Titia. “Je hebt als patiënt zowel met de eerste als met de tweede lijn te maken. Wat er in de tweede lijn gebeurt is vaak iets meer zichtbaar. Vandaar dat we over het project rondom de eerste lijn ook zo enthousiast waren. Moondocs was een heel apart en praktisch project. Daar was ik als vertegenwoordiger van de Patiëntenfederatie bijzonder over te spreken. Zowel patiënten als zorgverleners kunnen veel van de verhalen van anderen leren.” Titia heeft het gewaardeerd dat ze mee kon denken in de pitchbijeenkomst. “Sterker nog: ik had het een gemiste kans gevonden als de budgetten voor deze pitch verdeeld waren zonder het perspectief van patiënten mee te nemen. SASS heeft goed gezien dat een partij als de Patiëntenfederatie hierbij een meerwaarde heeft.”

2008

Little Survivors by Birth and Crying
Universiteit Tilburg

Het fysieke contact tussen te vroeg geboren baby's en hun ouders is vaak beperkt. Dat kan de vorming van een goede band in de weg staan. Video-interactiebegeleiding (VIB) is een methode die ouders helpt beter contact te maken met hun kind. In dit project is de effectiviteit van VIB onderzocht door 210 kinderen en hun ouders te volgen tot een jaar na de geboorte. **Uitgelicht op pagina 46**

2008

Online zelfhulp bij psychotrauma
Trimbos Instituut

In samenwerking met experts op het gebied van psychotrauma is de website 'de schok te boven.nl' ontwikkeld. Deze site is bedoeld om mensen ondersteuning te bieden bij het oplossen van mogelijke problemen na een schokkende gebeurtenis.

2010

Nationaal Slachtoffervolgsysteem
UMC Utrecht

Het Slachtoffervolgsysteem (SVS) is een systeem dat elektronische communicatie tussen de verschillende hulpverleningsinstanties over slachtoffers en hun status mogelijk maakt. Om het systeem te verbeteren is in 2007 een grootschalige praktijktest uitgevoerd in de regio Utrecht. Naar aanleiding van deze pilotstudie is het SVS aangepast en landelijk ingezet.

2015

Klachtenfunctionarissen in de gezondheidszorg
INTERVICT

Klachtenfunctionarissen lossen in ziekenhuizen klachten van patiënten op. De vraag was in hoeverre de functionarissen de verschillende elementen van hun beroepsprofiel toepassen. Het onderzoek toonde aan dat zij goeddeels aan het beroepsprofiel voldoen. Wel worden klachten van patiënten nog onvoldoende benut als managementinformatie.

Huisarts ondersteunen = patiënt ondersteunen

Als het gaat om klachten en incidenten in de zorg, wordt vaak gekeken naar hoe ziekenhuizen die aanpakken. Maar ook bij huisartsen komen klachten en incidenten voor. Hoe gaan huisartsen met klachten om? Zijn slachtoffers geholpen met bestaande klachtenprocedures? Professor Roland Friele en onderzoeker Emiel Stobbe bogen zich over deze vragen. “Als je patiënten wilt helpen die te maken hebben gehad met een fout, dan moet je ook de artsen helpen. Zij moeten weer als arts kunnen reageren en niet als aangeschoten wild.”

Roland is professor Impact van wet- en regelgeving in de gezondheidszorg aan de Universiteit Tilburg en adjunct-directeur van het NIVEL, wetenschappelijk onderzoeksinstituut voor de eerstelijns gezondheidszorg. Hij wil met het project ‘Openheid in de eerste lijn’ bijdragen aan een goede reactie op klachten en incidenten in huisartsenposten en -praktijken. SASS ondersteunt het project. “Als een patiënt een klacht heeft over een huisarts, dan moet hij of zij contact opnemen met die arts”, vertelt Roland. “Mensen vinden dat lastig. Ze moeten praten met de persoon met wie ze juist een probleem hebben. Bij huisartsenposten gaat dat anders in zijn werk. Als mensen daar een klacht hebben, vangt een klachtenfunctionaris ze op, net als in een ziekenhuis. Zo’n functionaris kan veel neutraler reageren. En dat heeft voordelen, zo bleek uit ons onderzoek.”

“We hebben bij het onderzoek twee sporen gevolgd”, vertelt Emiel, socioloog en onderzoeker bij het NIVEL. “We hebben interviews gehouden met patiënten en netwerkbijeenkomsten georganiseerd voor het werkveld. We wilden dat huisartsen en klachtenfunctionarissen van huisartsenposten op de hoogte waren van het onderzoek en daar ook invloed op konden hebben door meteen feedback te geven op de eerste resultaten. Met name de klachtenfunctionarissen bezochten de bijeenkomsten. Huisartsen met een eigen praktijk hadden het over het algemeen te druk hiervoor.”

Twee elementen

“Er waren twee elementen die ons in het bijzonder opvielen bij de bijeenkomsten”, vertelt Roland. “Allereerst: de klachtenfunctionarissen merken dat patiënten eigenlijk niet zo heel goed weten wat het inhoudt om een klacht in te dienen. Grofweg heb je met een klacht drie mogelijkheden: de klacht wordt samen met de arts opgepakt, de klacht wordt behandeld door de klachtenfunctionaris of de klacht wordt een officieel geschil dan wel een claim. In het laatste geval speelt geld een rol. Voor klagers is het niet altijd duidelijk waar ze terecht komen. De klachtenfunctionarissen vonden dat patiënten daarover beter geïnformeerd moeten worden op het moment dat ze een klacht hebben.”

“Het tweede element dat we bespraken tijdens de bijeenkomsten betreft de wetgeving”, vervolgt Roland. “In de Wet kwaliteit, klachten en geschillen in de zorg staat dat er bij een klacht eerst een informeel traject is en dat de arts of klachtenfunctionaris daarna een ‘oordeel’ moet geven. Het effect van die verplichting kan zijn dat de arts of klachtenfunctionaris dat formeel oppakt. Daardoor ontstaat er iets van een procedure. In de wet kan daarom beter ‘reactie’ staan in plaats van ‘oordeel’. Een klacht komt voort uit het feit dat iemand niet gelukkig is met een situatie. Daar kan je beter een reactie op geven als: ‘Ik heb je gehoord, dit is niet fijn, ik ga het meteen uitzoeken.’ Dat is een reactie zonder oordeel, zodat de klacht niet meteen een juridische context krijgt.”

Lange gesprekken

Naast de gesprekken met de klachtenfunctionarissen in de netwerkbijeenkomsten had Emiel gesprekken met patiënten. “Ook uit die gesprekken bleek dat voor klagers vaak niet duidelijk is waar ze aan beginnen. Het klachtenlandschap in Nederland is ingewikkeld. Mensen zijn zich soms niet bewust van wat ze precies willen of wat hen te wachten staat. Ze kaarten een probleem aan en laten het vervolgens aan de andere partij om er iets mee te doen. De uitdaging is om mensen beter te informeren en met ze mee te denken over wat ze willen. Duidelijke communicatie over de mogelijkheden is belangrijk, anders realiseren klagers zich aan het eind van het traject dat ze niet hebben gekregen wat ze nodig hadden.”

De tweede bevinding uit de interviews met patiënten is dat de eerste reactie cruciaal is. “Wanneer de huisarts emotioneel of defensief reageert, escaleert de klacht sneller”, aldus Roland. “Er zit altijd emotie in een klacht en door een defensieve reactie van de arts wordt die emotie alleen maar groter. Dat is zonde. De manier waarop de huisarts omgaat met de klacht heeft effect op de ervaren schade. Wanneer het eerste contact bij een klacht goed is, gaan de vervolgstappen makkelijker. Het proces verloopt prettiger, omdat de klager vanaf het begin veel meer vertrouwen heeft in een goede oplossing.”

Peer support

Bij die eerste reactie blijkt weer het verschil tussen individuele huisartsen en huisartsenposten. “Bij de huisartsenposten is de klacht een veel anoniemer proces, doordat een functionaris de klacht oppakt. Voor hem of haar is het gesprek met de patiënt niet persoonlijk. Voor individuele huisartsen is het best confronterend als iemand een klacht heeft. Vaak gaat het goed, omdat arts

en patiënt een vertrouwensband hebben. Maar soms gaat het niet goed. De klacht past niet bij hoe een arts tegen zichzelf aankijkt. Hij of zij doet toch zijn best om de patiënt te helpen? De eerste reactie is dan verdediging, terwijl die juist weer de aanval oproept.”

Om die reden denken Roland en Emiel dat peer support goed zou zijn. “In veel ziekenhuizen hebben artsen afgesproken om in geval van een klacht eerst bij een collega-arts langs te gaan om stoom af te blazen en om te horen hoe de arts het best kan reageren. Peer support is dan ook één van de dingen waar wij aan denken om huisartsen te ondersteunen. We hebben het voorgelegd aan SKGE, de Stichting Klachten en Geschillen Eerstelijnszorg. De vraag is of ze iets kunnen doen waarbij ze er niet alleen voor de patiënt, maar ook voor de huisartsen zijn. We vinden het cruciaal dat ook een arts ondersteund wordt bij een klacht.”

Begin van leernetwerk

Inmiddels hebben Roland en Emiel drie netwerkbijeenkomsten geleid en daarmee het begin van een leernetwerk opgezet. “Het onderzoek is afgerond en een artikel met de resultaten is aangeboden aan het tijdschrift Huisarts & Wetenschap”, aldus Roland. “Daarnaast willen we het leernetwerk verder vormgeven. De vraag hoe dat netwerk eruit moet zien, hebben we teruggelegd bij de deelnemers. We horen graag hoe zij ertegen aankijken. Het heeft niet zoveel zin om alleen maar een rapport te schrijven. Zinvoller is dat artsen en klachtenfunctionarissen kennis met elkaar kunnen delen. Het project is geslaagd als artsen zo ondersteund worden, dat zij hun patiënt kunnen ondersteunen als zich een incident voordoet.”

Roland Friele

Emiel Stobbe

“Bewijs van effect is belangrijk”

Rosa Jansen, bestuursvoorzitter van Slachtofferhulp Nederland en van Perspectief Herstelbemiddeling, werd in 2018 door SASS uitgenodigd om zitting te nemen in de jury van de pitchbijeenkomst voor projecten op het gebied van ernstige verkeersslachtoffers. “Fijn dat ik kon meedenken vanuit het perspectief van deze twee organisaties”, vertelt Rosa Jansen. “Net als SASS werken wij aan verbetering van de positie van slachtoffers.”

In een voorbereidende vergadering hebben de juryleden eerst de voorstellen doorgesproken, waardoor ze tijdens de pitchbijeenkomst gerichte vragen konden stellen. “We deden dit omdat we ons ervan bewust waren hoe belangrijk het is voor de betrokken partijen om hun verhaal goed neer te zetten. Uiteindelijk hebben zes partijen gepitcht. Ik zat er met de dubbele pet van twee organisaties. Ik heb bij de voorstellen dus niet alleen gekeken of er belangrijke acties in zaten die tot verbetering leiden van slachtofferhulp, maar ook of er iets in zat dat contact tussen slachtoffers en daders bevordert.”

Meer dan financiële compensatie

Daarom was Rosa – net als haar medejuryleden – heel enthousiast over het project CONTACT, een website met alle mogelijke informatie over wederzijds contact tussen slachtoffer en veroorzaker van een verkeersongeval. “Wanneer veroorzaker en slachtoffer online een schadeformulier indienen bij hun verzekeraar, verschijnt de banner van CONTACT. De verzekerd kunnen direct doorklikken. We waren allemaal erg te spreken over het project. Vanuit de twee organisaties die ik voorzit weet ik: herstel zit in heel andere dingen dan alleen financiële compensatie. Zorg dat slachtoffers gehoord en gezien worden, ook door de daders. Het project CONTACT maakte dat heel concreet mogelijk.”

Over het voorstel voor een Verkeersongevallenprotocol van DTV Consultants waren de juryleden het ook snel eens, herinnert Rosa zich. “Het project was in Amsterdam al uitgerold. Als er een ongeval gebeurt, wordt kort daarna de verkeerssituatie bekeken en waar mogelijk direct aangepast. Daardoor zien nabestaanden en slachtoffers: ze doen meteen iets. Het project heeft zoveel mooie elementen in zich, dat we door honorering wilden stimuleren dat ook andere partijen zouden meedoen en het project in Nederland verder uitgerold zou worden. Dat is ook gebeurd.”

Stimuleringspremie

Verder is in de pitchbijeenkomst ‘Ernstige verkeersslachtoffers’ het onderzoek naar aansprakelijkheid bij zelfrijdende auto’s gehonoreerd. “Een heel interessant onderzoek, maar wel langdurig. De vraag was wanneer we concrete opbrengsten konden verwachten. Toch hebben we er een stimuleringspremie aan toegekend. Hopelijk komt het project daardoor in een vervolgfase en ligt er bij de volgende pitch of via de reguliere aanvraagprocedure van SASS wellicht een concreter voorstel.”

Rosa is als bestuursvoorzitter van Slachtofferhulp Nederland en Perspectief Herstelbemiddeling blij met de initiatieven van SASS. “In het werk dat wij dagelijks doen is het belangrijk dat

Rosa Jansen

we bewijs hebben van het effect van een bepaalde aanpak en de uitwerking op slachtoffers. Door de onderzoeken die SASS mede financiert beschikken wij over die informatie. Via de jury kon ik invloed uitoefenen op de thema’s die daarbij worden opgepakt. Fijn dat SASS me daartoe de kans gaf.”

2015

Herstelrecht ‘Jong en gevangen’

Stichting Restorative Justice Nederland in samenwerking met Viewpoint Productions

Bij herstelrecht staat niet de dader, maar het slachtoffer centraal. De dader moet de schade bij het slachtoffer herstellen. Hoe doe je dat? In de documentaire ‘Als ik je zie, dan groet ik je’ onderzoekt filmmaakster Julia Roeselers hoe om te gaan met jeugdige delinquenten en hun slachtoffers. **Uitgelicht op pagina 68 en 72**

2015

Sociale media en de weerbare professional

Stichting Impact

Publieke professionals zoals politieagenten en docenten oefenen hun beroep uit in een stressvolle context. Ze maken veel agressie mee, niet alleen ‘live’, maar ook via social media. Wat zijn de effecten van agressie via social media en hoe kunnen professionals weerbaarder hierin worden? Impact vertaalde de resultaten van het onderzoek naar een praktische training.

2015

Meer kennis over verborgen vrouwen

1ste Lijn Amsterdam en Talmor

Verborgene vrouwen worden door hun partner en familie gedwongen om in isolement te leven. Ze leven vooral binnen en zijn vaak slachtoffer van intimidatie en dwangarbeid. 1ste Lijn Amsterdam en Talmor willen zorgverleners attent maken op de signalen van een verborgene vrouw en hen de weg wijzen naar passende interventies.

2015

Slachtofferschap Cybercrime

Universiteit Twente

Cybercrime is criminaliteit die samenhangt met de gedigitaliseerde samenleving. Wat zijn de kansen dat iemand slachtoffer wordt van cybercriminaliteit? Hoe en waarom worden mensen slachtoffer? Universiteit Twente deed onderzoek hiernaar, omdat inzicht noodzakelijk is voor het voeren van gericht preventiebeleid.

Protocol bevordert verkeersveiligheid

Een verkeersongevallenprotocol voor alle gemeenten waarin de communicatie met slachtoffers centraal staat en wegbeheerders verkeersonveilige situaties zo snel mogelijk aanpakken. Dat was het idee van verkeerskundigen Marjolein van de Nadort en Hans Godefrooij van DTV Consultants. Ze pitchten het idee voor SASS en ontvingen financiële steun. Inmiddels wordt het protocol in drie gemeenten getest.

De gemeente Amsterdam is één van de weinige gemeenten die al jaren beschikt over een protocol voor afhandeling van dodelijke en ernstige ongevallen. Adviesbureau DTV Consultants beoordeelde dit protocol in opdracht van de gemeente. “We hebben de stappen die de gemeente na een ernstig ongeval doorloopt en de kwaliteit van de rapportages geëvalueerd”, vertelt Hans. “Naar aanleiding daarvan hebben we een aantal aanbevelingen gedaan, zoals een standaardchecklist bij het beoordelen van de plaats van het ongeval en een standaardrapportage. Want als in de rapportage niets is opgenomen over de verkeersborden ter plaatse, betekent dat dan dat de bebording goed is of dat die niet is bekeken? Verder adviseerden we beter te leren van de eigen rapportages. Als een ongeval heeft plaatsgehad, kan dat een aanleiding zijn om te kijken of er plekken in de stad zijn met een vergelijkbare verkeerssituatie. Meer proactief kijken dus.”

Opgelucht

In het Amsterdamse protocol is ook aandacht voor de slachtoffers, vooral bij dodelijke ongevallen. “Vanuit onze ervaring binnen andere projecten weten we dat nabestaanden veel behoefte hebben aan een beoordeling van de plaats van het ongeval”, vervolgt Hans. “Ik kwam eens in contact met een oude man die een tragisch ongeval had meegemaakt, waarbij zijn vrouw overleed. Hij had tegen zijn vrouw gezegd: ‘Kom maar schat, je kunt oversteken.’ Vervolgens werd zij overreden. Hij vond dat er iets aan de verkeerssituatie gedaan moest worden. De betreffende gemeente schakelde ons in om de situatie te beoordelen. We hebben de man zijn verhaal laten vertellen,

de situatie onderzocht en de resultaten – onder meer – aan hem gepresenteerd. Die man was zo ontzettend opgelucht dat iemand serieus had gekeken naar wat hij ervan vond.”

Deze ervaring en de evaluatie van het Amsterdamse protocol waren voor Hans en Marjolein de inspiratiebron voor hun idee een verkeersongevallenprotocol voor alle gemeenten te ontwikkelen. Marjolein: “We dachten: als je als gemeente zo’n protocol hebt, weet je wat je moet doen voor een adequate beoordeling van de locatie en je weet wie contact legt met nabestaanden, politie en pers. Dat geeft houvast.”

Contact met andere aanvragers

Niet lang nadat zij het idee kregen, zagen Hans en Marjolein op de website van SASS een oproep om projecten in te dienen op het gebied van verkeersslachtoffers. Pitchen was voor SASS een relatief nieuwe methode, maar niet voor Hans en Marjolein. Zij moeten vaker een voorstel toelichten. “Bij SASS was het net anders, omdat je tijdens de pitchbijeenkomst ook andere aanvragers ontmoet”, aldus Marjolein. “Ik vond het leuk om te horen waar anderen mee bezig waren. Iemand van een universiteit zei tegen ons: ‘Jullie maken het voorstel concreet, dat moeten wij ook doen.’ Wij inspireerden hen. Tijdens de pitchbijeenkomst van SASS kwamen de werelden van onderzoek en praktijk bij elkaar.”

“Ons idee was om in het verkeersongevallenprotocol vijf aspecten te beschrijven”, vertelt Hans. “Die vijf aspecten zijn: aandacht voor slachtoffers, communicatie, analyse van de verkeerssituatie,

maatregelen treffen op de locatie van het ongeval en andere locaties veiliger maken. We stelden voor een pilot te starten om het protocol op te zetten en te testen. SASS honoreerde ons idee. Wel was het bestuur van mening dat ook andere partijen een financiële bijdrage moesten leveren, omdat het project verder gaat dan alleen het verbeteren van de positie van slachtoffers. SASS heeft ons geholpen met het vinden van andere financiers.”

Verbijzonderen

Hans en Marjolein gingen op zoek naar pilotgemeenten. Dat werden Tilburg, Velsen en Alphen aan den Rijn. Interpolis wilde ook financieel steunen en de adviseurs konden van start. Marjolein: “Voor de eerste bijeenkomst hebben we onder meer de pilotgemeenten, gemeente Amsterdam, slachtofferorganisaties en de politie uitgenodigd. Gemeente Amsterdam heeft verteld hoe zij het protocol heeft vormgegeven en we hebben besproken hoe een standaardprotocol eruit kan zien. Deze basisversie hebben we samen met de pilotgemeenten verbijzonderd. Per gemeente zijn communicatiemedewerkers, bestuursadviseurs, mensen van de afdeling beheer en van de politie betrokken. Alle partijen hebben een rol in het protocol.”

Wanneer de pilotgemeenten intern een akkoord hebben op hun protocol, gaat het in werking. “Daarbij zullen de gemeenten waarschijnlijk tegen dingen aanlopen die niet goed gaan”, aldus Hans. “Dan zijn wij er om mee te denken. Zo zien we nu al dat er een verschil is tussen grote en kleine gemeenten. In Amsterdam is er een werkgroep Black Spots, die gaat over verkeersonveilige situaties. In die werkgroep zitten meer dan tien mensen, de één met de pet ‘openbaar vervoer’, de ander met de pet ‘auto’ en een derde met de pet ‘fiets’. Ook de politie is vertegenwoordigd.

Zij beoordelen met elkaar de locaties waar een ongeval plaatsvond. In een kleine gemeente heeft vaak één persoon alle petten op. Ga je dan in je eentje kijken? En dan een situatie beoordelen waarvan je zelf misschien hebt gezegd: leg het maar zo aan?”

Marjolein: “Een oplossing zou kunnen zijn dat je met buurgemeenten afsprekt dat je een groep van experts formeert. Dan sta je er niet alleen voor. Als je het regionaal regelt, kan dat bovendien kostenneutraal.”

Elk ongeval serieus

Waar Hans en Marjolein verder tegen aanlopen, is dat het protocol pas in werking gaat bij ernstige ongevallen. Er moet dus iets ernstigs gebeuren om het protocol te testen. “Er zijn kleine gemeenten waar, gelukkig, bijna nooit een ernstig ongeval gebeurt”, aldus Marjolein. “In zulke gemeenten kan het protocol ook in werking treden als het ongeval minder ernstig is. Daarmee laat de gemeente zien dat ze elk ongeval serieus neemt. Want ook een minder ernstig ongeval kan, zeker in kleinere gemeenten, een grote impact hebben op de gemeenschap.”

De werking van het protocol bij de pilotgemeenten wordt tussentijds gemonitord. “De gegevens verwerken we in het standaardprotocol en we verfijnen het met aandachtspunten en tips”, zegt Hans. “Daarnaast gebruiken we de ervaringen uit de pilot om een implementatieplan te maken voor alle gemeenten. Iedere gemeente moet straks zelf het protocol kunnen inzetten. Zo kunnen zij de communicatie met de slachtoffers verbeteren en de verkeersveiligheid bevorderen. Daar gaat het om.”

Marjolein van de Nadort

Hans Godefrooij

A woman and a man are crouching on the sidewalk, looking at a tablet together. The man is holding a smartphone.

Two streetlights with directional signs pointing left. The signs are blue with white text and arrows. The top sign says 'West' and the bottom sign says 'Oost'. There is also a blue circular sign with a white arrow pointing left.

A tall streetlight with two lamps. A blue directional sign points right. A traffic light is visible on the right side of the image, showing a green light for bicycles.

A traffic light pole with a red and white triangular yield sign. Below the yield sign is a blue circular sign with a white arrow pointing left. There are also some smaller signs and a black and white striped pole.

Two cyclists are riding through the intersection. One is on a bicycle and the other is on a bicycle with a backpack.

A white arrow pointing left on the red-paved bicycle lane.

A white arrow pointing right on the red-paved bicycle lane.

“Ik ben nu slachtoffer af en de jongens zijn dader af”

Julia Roeselers werd overvallen door twee jongens uit haar eigen buurt. Ze wilde naderhand niets liever dan herstellen wat kapot was, zoals haar vertrouwen in mensen. Over haar zoektocht naar herstelrecht maakte Julia de film 'Als ik je zie, dan groet ik je', die de basis vormde voor het door SASS gefinancierde project Herstelrecht 'Jong en gevangen' van Restorative Justice Nederland en Viewpoint. Wat heeft herstelrecht Julia persoonlijk gebracht? En wat heeft de film teweeggebracht?

“Ik vond mijn zoektocht naar herstelrecht heel waardevol”, vertelt Julia. “Het heeft me veel opgeleverd. Van ongemakkelijk, teleurgesteld en verdrietig ging ik naar het gevoel dat ik het echt kon loslaten. Het was een heel proces dat ervoor heeft gezorgd dat ik slachtoffer af ben en de jongens dader af.”

Sorry mevrouw

Het waren twee jongens die de overval pleegden in het café waar Julia werkte. “Eén was een buurjongen, hij stond vooraan met een mes. Daarachter stond een jongen een beetje zenuwachtig te lachen. Beiden zijn veroordeeld en kregen een straf zo lang als hun voorarrest. Het was duidelijk dat ze het hadden gedaan. Toch hebben zij tijdens de rechtszaak en ook daarna ontkend. Dat zat me niet eens echt dwars. Wat me vooral dwars zat, was de reactie van de rechter en de advocaten. De rechter vond het aardig dat ik met de daders wilde praten, maar omdat de jongens zich bleven beroepen op zwijgrecht kon hij verder niets voor me doen. De advocaten hadden eigenlijk dezelfde boodschap. Ik had gehoopt dat zij als volwassenen met een zekere macht in dit proces bereid zouden zijn om invloed uit te oefenen. Ik had het mooi gevonden als de rechter de zaak had geschorst met de opdracht voor de jongens om met mij in gesprek te gaan.”

De buurjongen is blijven ontkennen. Gelukkig erkende zijn moeder wel wat hij had gedaan. Het contact met haar was belangrijk voor Julia's herstel. “De andere jongen is bij mij langs geweest. Zijn leraar op het roc had de film gezien

en herkende het verhaal. Hij mailde me dat de jongen zijn excuses wilde aanbieden. De jongen kwam bij me langs en zei op een haast kinderlijke manier: ‘Sorry mevrouw, ik zal het nooit meer doen.’ We hebben elkaar een hand gegeven. Dat was de mooiste uitkomst van het proces waar ik in zat. Door zijn excuus erkende deze jongen zijn daad.”

In plaats van strafrecht

Julia was door niemand gewezen op haar recht op herstel. “Ik dacht na de overval: ik zou wel wat anders willen, iets dat niet het klassieke strafrecht is. Als het doorgewinterde criminelen waren geweest, dan had het misschien anders gevoeld. Maar deze jongens hadden nog een heel leven voor zich. Op een bepaalde manier maakte ik me zorgen over hen. Aan zulke jongens moet worden verteld: ‘Je hebt niet alleen een misdaad gepleegd, je hebt ook slachtoffers gemaakt.’ Daarom denk ik dat het belangrijk is dat de politie betrokkenen op de hoogte brengt van het herstelrecht. Advocaten aan beide kanten en ook de rechter moeten ermee bezig zijn.”

Julia zou in de ideale wereld zelfs voor herstelrecht zijn in plaats van strafrecht. “Maar ik zie wel in dat dat best moeilijk is. Toch kunnen we een stap maken, vonden mijn producent van Viewpoint Productions en ik. Al tijdens het filmen zijn we met Restorative Justice Nederland (RJN) gaan samenwerken. Van SASS kregen we daarvoor financiële steun. RJN heeft toen een lespakket geschreven en dit aan mij voorgelegd. RJN is met dat pakket lessen gaan verzorgen, onder meer

op scholen en in detentiecentra. Zelf ben ik vaak gevraagd om bij officieren van justitie, rechters en advocaten te komen praten.”

Puinruimen

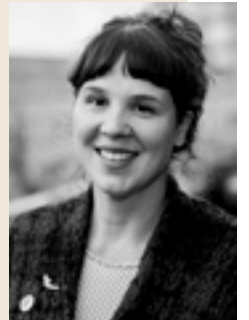
Intussen geeft Julia ook workshops aan gedetineerden, als onderdeel van de cursus ‘Puinruimen’ die ze samen met hun herstelconsulent doet. “Het verhaal dat ik vertel is heel persoonlijk. In het begin dacht ik: ‘Het is zo lang geleden, ik wil niet in die slachtofferrol blijven hangen.’ Maar toen ik het eenmaal deed, vond ik het bijzonder om met mensen aan tafel te zitten die jarenlang in de bak zitten. Door met ze in gesprek te gaan worden het weer echte mensen. En het is mooi als ze door mijn verhaal beseffen wat ze iemand hebben aangedaan. Het is belangrijk dat de dader je niet als een bijzaak beschouwt.”

Julia doet haar verhaal ook voor case managers van gedetineerden. “Het is supernuttig dat die

meer over herstelrecht gaan nadenken, dat het in hun systeem komt. Ook als gedetineerden in contact willen komen met het slachtoffer en het slachtoffer wil niet, is dat zinvol. Dan heeft de gedetineerde geprobeerd het af te sluiten op een goeie manier. En het feit dat je als slachtoffer nee kunt zeggen, geeft je de macht die je op het moment van de misdaad niet had.”

Niet de makkelijke optie

“Herstelrecht is niet de makkelijke optie, zoals sommige mensen denken”, vindt Julia. “Zwijgen en je straf uitzitten is de makkelijke optie. Het allermoeilijkste voor de dader is het slachtoffer in de ogen kijken en zeggen dat het niet oké was wat hij heeft gedaan. Dat vergt inlevingsvermogen en lef. Ik merkte het toen de jongen bij mij langskwam. In het café was ik heel bang van hem. Toen hij bij mij kwam, was hij bang voor mij. Hij stond maar naar zijn tenen te kijken en gaf me een heel klam handje. Ik vond hem dapper.”

Julia Roeselers

De weerbarstige zoektocht naar herstel

Het strafrecht is over het algemeen dadergericht: de dader moet gestraft. Daarmee wordt voorbijgegaan aan de behoeften van slachtoffers die de schade die door een misdrijf is aangericht willen herstellen. Gert Jan Slump, criminoloog en medeoprichter van Restorative Justice Nederland (RJN), maakt zich sterk voor het herstelrecht, samen met ervaringsdeskundigen, ex-gedetineerden en slachtoffers. Het project Herstelrecht 'Jong en gevangen' moest de kennis en de implementatie in de praktijk op een hoger plan tillen. Wat heeft het opgeleverd?

Gert Jan Slump

Het project startte met de documentaire 'Als ik je zie, dan groet ik je', die Julia Roeselers samen met Viewpoint Productions maakte. In de documentaire vertelt Julia hoe zij werd overvallen door twee jongens uit haar buurt. "Voor ons was de documentaire een manier om het herstelrecht verder onder de aandacht te brengen", aldus Gert Jan. "Wij konden het verhaal aanvullen met dingen die we weten uit de literatuur en uit ervaring en dit inpassen in een leeromgeving."

'Als ik je zie, dan groet ik je' is het verhaal van iemand die aan den lijve ondervond wat slachtofferschap betekent en hoe weerbarstig de zoektocht naar herstel kan zijn. "Julia heeft dit vanuit de eerste persoon zichtbaar gemaakt. Het is een in alle rust verteld verhaal over de stappen die zij heeft genomen. Met clips uit de film hebben we trainingen en educatief materiaal ontwikkeld, zodat we ervaringsdeskundigen en professionals konden informeren. Verder wilden we op scholen en in jeugddetentiecentra laten zien waar een slachtoffer dat op zoek is naar herstel tegenaan loopt. We waren verheugd dat SASS hierin onze partner wilde zijn."

Recht op tweede kans

In het project Herstelrecht 'Jong en gevangen' ligt de focus op jonge mensen. "De daders met wie Julia te maken kreeg, waren jongens van veertien en zestien jaar uit de buurt. Julia zocht een weg die niet alleen voor haar tot herstel zou leiden, maar ook een bijdrage kon leveren aan het feit dat die jongens niet verder gecriminaliseerd zouden worden.

Ze wilde hen laten zien: 'Ik heb geen hekel aan je, je hebt het volste recht op een tweede kans.' We hebben lesmateriaal ontwikkeld samen met Bureau Maatschappelijk Herstel en Rehabilitatie en Young in Prison. Ervaringsdeskundigen in de jeugddetentie gebruiken het om het herstelgerichte verhaal zichtbaar te maken en de jongeren in detentie bewust te maken van de gevolgen van hun daden."

Behalve voor lessen op scholen en in jeugddetentiecentra wordt 'Jong en gevangen' ook gebruikt voor trainingen van strafrechtprofessionals, politiefunctionarissen en bij het openbaar ministerie. "Tegelijkertijd zijn we vanuit RJN met andere veranderlijnen bezig, zoals beleid en wetgeving beïnvloeden en onderbouwen waarom verandering nodig is. Die verandering is nu gaande. Toen we in 2010 begonnen, was er in Nederland een ontwikkeling naar mediation in strafzaken. Inmiddels is in de wet verankerd dat het openbaar ministerie herstelrecht moet bevorderen en dat politie de partijen informeert over deze mogelijkheid. Toch is verbetering nog steeds nodig. Daarom hebben we een proeve van wetgeving opgesteld om inbedding van herstelrecht beter voor elkaar te krijgen. De tweede versie daarvan ligt bij de Tweede Kamer, minister Dekker gaat ermee aan de slag."

Prominenter aanwezig

Belangrijk is dat het slachtoffer prominenter aanwezig is in het strafrecht, vindt Gert Jan. "Ik denk dat ook de strafzitting in bepaalde

gevallen een herstelbijdrage kan leveren, als het slachtoffer daar als sprekende of actieve partij zijn intrede doet. Het is goed te weten dat je als slachtoffer het volste recht hebt om te zeggen wat je wilt zeggen. Verder heb je het recht om contact met de verdachte te vragen, als bijvoorbeeld spreekrecht niet voldoende is. Het betekent erkenning van de positie van slachtoffers en empowerment. Door herstelrecht krijgen slachtoffers beter grip op de situatie."

Voor de dader is herstelrecht een manier om tot resocialisatie te komen. "De dader kan verantwoordelijkheid nemen voor wat hij heeft gedaan en zich verontschuldigen naar het slachtoffer. Op die manier heeft de dader de kans om zich te rehabiliteren. Hij wordt zich bewust van de impact van zijn daad en misschien ook van wat hem ertoe gebracht heeft, zodat hij er verandering in kan brengen. Dat vinden slachtoffers ook belangrijk. Zij vragen vaak aan daders: hoe ga jij je leven nu weer oppakken?"

Toekomst van het strafrecht

In 2015 is het project Herstelrecht 'Jong en gevangen' afgerond. "Maar de film en het lesmateriaal zijn nog steeds actueel en nuttig. Waar we maar kunnen, gebruiken we die om het verhaal te vertellen. Verder kijken we voortdurend naar aanknopingspunten om herstelrecht naar een hoger plan te tillen. Het gaat om de toekomst van ons strafrecht en onze samenleving. Het gaat over democratisering. Wie mag er iets vinden als er iets gebeurt, wie mag er spreken? Een slachtoffer zei eens: 'Wij zijn het meest geraakt en het minst betrokken.' Dat kan toch niet zo zijn."

“Door de projecten zie ik wat de behoeften zijn van slachtoffers”

“SASS verricht geen directe slachtofferhulp, maar ik heb in mijn functie wel contact met slachtoffers. Dan komt dat waar je het voor doet heel dichtbij.” Aan het woord is Thea Freudenberger, sinds 2015 secretaris-penningmeester van SASS. In die functie heeft zij zich ingezet voor aanscherping van de aanvraagprocedures, vernieuwing van het selectieproces en grotere betrokkenheid in monitoring van de projecten. Daarnaast werkt zij aan het vergroten van de zichtbaarheid van SASS.

“Ik was manager communicatie bij Centraal Beheer, toen ik de vacature zag voor secretaris-penningmeester van SASS. Met SASS brengt Achmea haar coöperatieve identiteit in de praktijk door actief projecten te financieren en zich in te zetten voor slachtoffers. Dat was mijn motivatie om te solliciteren. De aandacht voor de positie van slachtoffers, de financiering van onderzoek op dit gebied en de verwerking van de resultaten in concrete verbeteringen spraken mij aan. Bovendien werd ik, bij mijn sollicitatie al, geïnspireerd door de ambities van het bestuur. Ik werd aangenomen en kon zelf in grote mate invulling geven aan mijn functie en bijdrage. Ik kreeg de ruimte om dingen voor elkaar te krijgen en aan te jagen en dat heb ik gedaan. Sinds 2016 combineer ik mijn rol bij SASS met de functie van manager communicatie bij Vereniging Achmea, de financier van SASS. Zo is de cirkel rond.”

Zorgvuldige selectie- en monitorprocedures

Het eerste dat Thea oppakte bij SASS was de aanvraagprocedure. “Ik ben begonnen met de basis van de stichting: het beoordelen van financieringsaanvragen. Ik heb de aanvraagprocedure aangescherpt en een format gemaakt, zodat

we eenduidiger informatie krijgen. In de nieuwe procedure vragen we expliciet naar de praktische toepasbaarheid van het project en het belang van het project voor de slachtoffers. Met betere aanvragen kan het bestuur betere beslissingen nemen.”

Verder houdt Thea zich bezig met monitoring van de projecten. “We zijn de projecten actiever gaan volgen. We vragen de projectleiders om tussentijdse rapportages en evaluaties. Daarnaast ga ik regelmatig op werkbezoek, ik volg de projecten in de praktijk. Zo zie ik tussentijds waar de projectleiders mee bezig zijn. We kunnen daardoor sneller schakelen als het project anders loopt dan verwacht en meedenken over alternatieve routes, waardoor het project uiteindelijk een betere output oplevert. We waken er daarbij voor om op de stoel van de projectleiders te gaan zitten. SASS financiert en denkt mee en brengt waar nodig mogelijk verbindingen tot stand met anderen in het netwerk, maar we nemen nooit de verantwoordelijkheid voor de projecten over.”

Grotere zichtbaarheid

Thea werkt ook aan het vergroten van de zichtbaarheid van

SASS. “Bij mijn start hebben we een nieuwe website ontwikkeld met verhalen en films over de projecten. Mijn doel is de uitkomsten van de projecten op een andere manier zichtbaar te maken en te delen binnen en buiten Achmea. Door onze zichtbaarheid te vergroten en de financieringsmogelijkheden onder de aandacht te brengen bij externe partijen, werken we toe naar meer en kwalitatievere aanvragen. Om die reden zijn we ook calls gaan uitschrijven en pitches organiseren. Het aantal aanvragen is intussen al fors toegenomen.”

Thea voelt zich een ambassadeur van SASS, niet alleen extern, maar ook binnen Achmea. “Achmea-medewerkers die het werk van SASS kennen, zijn trots op hun werkgever. Daarom blijven we de doelstellingen van SASS uitdragen, bijvoorbeeld door verhalen en films te delen op het intranet van Achmea. Verder hebben we Wendy Hoogendijk gevraagd haar theatervoorstelling over het verlies van haar vader na een verkeersongeval op te voeren voor Achmea-medewerkers die in hun werk contact hebben met slachtoffers. Op die manier brengen we de betekenis van SASS dicht bij het dagelijks werk. De uitkomsten van de projecten zijn voor alle organisaties en dus ook voor Achmea belangrijk.”

Verbindende rol

Voor de toekomst ziet Thea nog voldoende uitdagingen. “We willen verder investeren in het netwerk. We zijn in gesprek met het ministerie van Justitie en Veiligheid en met partners als Slachtofferhulp Nederland, zodat we meer kunnen samenwerken, ieder vanuit zijn eigen identiteit en

Thea Freudenberger

kracht. SASS kan daarbij de verbinder zijn. Dat zie ik ook bij de pitches. Daar leren verschillende partijen elkaar kennen en ontstaan nieuwe ideeën. Ik ben er trots op bij een organisatie te werken met zo'n belangrijke verbindende rol.”

Gepast trots is Thea ook op de meer dan 70 projecten die SASS in de afgelopen 25 jaar financierde. “Ons primaire doel is de positie van slachtoffers te verbeteren. Waardevol dat ik daar via SASS een bijdrage aan kan leveren. Ik was bij de opnamen van een film over Centrum Seksueel Geweld. Sonja Graansma las voor uit haar boek ‘Losse Haren’, over de verkrachting die haar overkwam. Het raakte me diep. Hoe wreed het is wat zij meemaakte. En te weten dat zo'n ingrijpende gebeurtenis iedereen kan overkomen. Ik heb meerdere verhalen van slachtoffers gehoord en gezien waar mensen dan behoefte aan hebben. Dat is vaak vooral begrip en erkenning. Door de projecten heb ik meer gevoel gekregen voor de behoefte van slachtoffers. Dat neem ik niet alleen mee in mijn werk, maar ook in mijn eigen omgeving. Dat is voor mij persoonlijk de waarde van SASS.”

2015

Voorlichting en onderzoek Centrum Seksueel Geweld Centrum Seksueel Geweld

Centrum Seksueel Geweld (CSG) biedt via zestien locaties dag en nacht hulp aan iedereen die kort geleden een aanranding of verkrachting meemaakte. Om dat bekend te maken bij het grote publiek wil CSG een voorlichtingscampagne houden. Daarnaast doet CSG onderzoek naar de effecten van de eigen aanpak, met als doel hulp aan slachtoffers te optimaliseren. **Uitgelicht op pagina 76**

2016

Effecten slachtofferschap op werk en inkomen Tilburg University

Wat zijn de effecten op de inkomensontwikkeling, beroepsuitoefening en arbeidsmarktpositie van slachtoffers? Voor ondersteuning en hulpverlening aan slachtoffers is inzicht hierin van groot belang. Doel van het onderzoek is de positie van en zorg aan slachtoffers te verbeteren. **Uitgelicht op pagina 92**

2016

Afwikkeling letselschade zonder belangenbehartiger Vrije Universiteit Amsterdam

Maar liefst een derde van de letselschadeslachtoffers wikkelen op eigen kracht de schade af. Hoe ervaren letselschadeslachtoffers die ‘doe-het-zelf’-aanpak? Waarin hebben professionele belangenbehartigers een meerwaarde voor deze slachtoffers? De uitkomsten van het onderzoek worden gebruikt voor de ‘Kieswijzer Letselschade’.

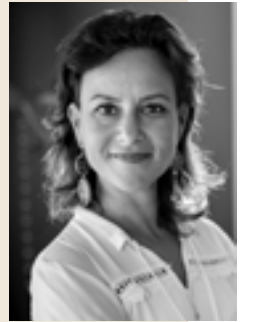
2016

Seksueel trauma en early EMDR Centrum Seksueel Geweld en UMC Utrecht

Seksueel trauma geeft een hoog risico op een Posttraumatische Stresstoornis. Centrum Seksueel Geweld wil onderzoeken of een vroege behandeling met EMDR (Eye Movement Desensitization and Reprocessing) dit kan voorkomen. Doel van het onderzoek is minder slachtoffers met PTSS na seksueel geweld.

“We moeten ons hoofd niet langer wegdraaien”

Steeds meer slachtoffers van verkrachting en aanranding weten de weg te vinden naar één van de Centra Seksueel Geweld, waar zorg en onderzoek gebundeld worden aangeboden. Toch zou het Centrum Seksueel Geweld (CSG) bekender moeten zijn, vindt landelijk coördinator Iva Bicanic. Verder moet duidelijk worden wat de beste behandeling is om een posttraumatische stressstoornis (PTSS) bij slachtoffers van seksueel geweld te voorkomen. “Mijn missie is om mensen sterker te maken, zowel slachtoffers als professionals.” SASS steunde de oprichting van de centra en de studie naar de beste behandeling.

Iva Bicanic

Nederland telt jaarlijks 100.000 nieuwe slachtoffers van seksueel geweld. Speciaal voor hen is het CSG opgezet, verspreid over zestien locaties in het land. Iva Bicanic en haar team hebben hier jarenlang hard voor gewerkt. Hoewel de CSG's in 2018 46% meer bezocht werden dan in 2017, is Iva niet tevreden. “We zijn er nog niet. Niet iedereen die verkracht of aangerand is, komt bij ons. Zeker minderjarige slachtoffers komen vaak pas veel later, terwijl we graag willen dat slachtoffers zich zo snel mogelijk melden.”

Meer bekendheid is dan ook één van de nieuwe doelen van Iva. “Het moet zo zijn dat iedereen bij verkrachting meteen denkt aan het CSG. Zoals iedereen bij brandwonden denkt aan het brandwondencentrum. Het moet heel normaal worden. Wij werken daarom met het ministerie van Justitie en Veiligheid aan een campagne met als boodschap: ‘Als er iets naars is gebeurd, heb je recht op goede zorg en onderzoek, liefst direct na de gebeurtenis.’ De eerste week na de gebeurtenis biedt unieke kansen voor sporenonderzoek en preventie van medische en psychologische problemen. Met het CSG kunnen we daarop inspelen.”

Schade minimaliseren

Zo snel mogelijk zorg en onderzoek bieden dus. Overigens geldt dat niet alleen voor slachtoffers van fysiek seksueel geweld. “De nieuwe doelgroep die we zien, zijn slachtoffers van online seksueel geweld. Psychologisch gezien hebben zij dezelfde problemen en klachten als slachtoffers van fysiek

geweld. Het zou goed zijn als beide groepen zich zo snel mogelijk na het misbruik melden. Want als eenmaal iemand over je grens is gegaan en je wordt niet geholpen bij het verwerken van de gevolgen, dan heb je meer risico dat iemand nog een keer over je grens gaat. Eén keer over de grens is een voorspeller voor nog een keer over de grens. Daarom proberen we er snel bij te zijn om de schade te minimaliseren.”

Of door meer bezoeken aan de CSG's ook meer daders zijn opgepakt heeft Iva nog niet in kaart kunnen brengen. “We hebben wel nauw contact met politie en justitie. Ongeveer de helft van de mensen die bij het CSG komen, ondergaat een forensisch-medisch onderzoek. Niet iedereen wil hieraan meewerken en soms is er geen indicatie voor. Soms is er sprake van een verkrachting door een partner met wie er ook vrijwillige seks is. Dan zijn sporen niet direct forensisch bewijs. Bovendien: aangifte bij de politie is geen doel an sich, het is een recht. We zullen mensen niet iets opdringen, zoals met het misbruik is gebeurd.”

Beste behandeling

Voor wat betreft de zorg voor slachtoffers loopt binnen de CSG's ook een onderzoek naar de beste behandeling om PTSS te voorkomen. SASS ondersteunt deze studie. “Uit eerder onderzoek blijkt dat seksueel trauma een aanzienlijk hoger risico geeft op PTSS dan andere trauma's. We willen onderzoeken of een vroege behandeling met EMDR dit kan voorkomen. EMDR staat voor Eye

Movement Desentization and Reprocessing. Het is een therapie waarbij de cliënt een taak doet die het werkgeheugen belast, bijvoorbeeld de bewegende vingers van de therapeut volgen met de ogen. Intussen concentreert de cliënt zich op de traumatische herinneringen, die nog veel emotionele lading hebben. Dit haalt de scherpte van de herinneringen af.”

In vier CSG's loopt het onderzoek. Mensen die boven de zestien zijn en een verkrachting hebben meegemaakt, kunnen in aanmerking komen voor twee EMDR-sessies. “In die sessies richten we ons op de herinnering van de hele periode: vanaf de verkrachting tot aan de dag van de sessie. We halen de spanning van de herinneringen af en verminderen de emotionele lading.”

De analyse van de resultaten kunnen de onderzoekers pas doen als de laatste patiënt geweest is. “Toch kan ik nu al zeggen, als één van de therapeuten, dat Early EMDR positief is”, aldus Iva. “Als ik iemand krijg voor dit onderzoek, weet ik alleen leeftijd en voornaam. De cliënt gaat zitten en na vijf minuten ben ik al bezig met EMDR. En dan blijkt: iedereen kan het aan. Deze mensen lopen niet weg, vallen niet flauw en doen zichzelf niets aan. Sterker nog: na een kwartier merken ze al dat ze zich rustiger voelen. Het idee van therapeuten is dat je mensen die veel hebben meegemaakt, voorzichtig moet benaderen. Maar onze ervaring is dat dat niet hoeft: je kunt meteen beginnen met de therapie. Dat vind ik een heel belangrijke bevinding

voor het werkveld. Het is heel nuttig voor de cliënt die wordt gekweld door beelden, dat de lading en de helderheid van de beelden direct vermindert.”

Ongemakkelijke realiteit

Of twee EMDR-sessies voldoende zijn om PTSS te voorkomen, moet nog blijken. In die zin gaat het onderzoek nog door. Daarnaast professionaliseert het CSG steeds verder. De centra worden ondergebracht in een stichting waarvan Iva directeur-bestuurder wordt. “Het wordt steeds echter, de pioniersfase ligt achter ons. Toch zal ik me niet gauw vervelen. Als ik belangrijke dingen kan blijven doen, kan ik dit nog een hele tijd volhouden. Mijn missie is om mensen sterker te maken. Tegen professionals zeg ik: ‘Ga aan de bak als behandelaar.’ Tegen slachtoffers: ‘Er is wat aan te doen, zorg dat je een behandeling krijgt.’ Daarvoor is die bekendheid zo belangrijk.”

Iva beseft dat die bekendheid tijd nodig heeft. Bovendien is ze zich ervan bewust dat de aandacht voor dit onderwerp soms oplaait, zoals bij #metoo, maar dat deze dan net zo hard weer wegzakt. “Mensen willen dit thema niet op tafel, het is een ongemakkelijke realiteit. Als ik op een borrel vertel wat ik doe, draaien mensen letterlijk hun hoofd weg. Ze doen hun ogen dicht en zeggen: ‘Jakkes, dat vind ik zo naar.’ Ja, het is naar. Maar als we ons hoofd blijven wegdraaien, zullen slachtoffers nooit hun verhaal durven doen. De mensen die echt moeten veranderen zijn de niet-slachtoffers. Anders houden we het zwijgen in stand.”

Focus 2019-2022

Strategische thema's 2019 - 2022

Belang van veerkracht, zorgen voor herstel en genoegdoening

Alle door SASS gefinancierde projecten omvatten drie belangrijke aandachtspunten voor slachtoffers:

1. Respect voor en aansluiting bij de veerkracht en empowerment van het slachtoffer
2. Zorg voor herstel van verbinding en vertrouwen
3. Een vorm van genoegdoening of eerherstel

Drie focusgebieden vanuit versterken van veerkracht

1. Slachtoffers van huiselijk geweld
2. Slachtoffers van seksueel geweld
3. Slachtoffers van online criminaliteit

Projecten slachtoffers in de zorg en ernstige verkeersslachtoffers bestendigen

Daarnaast blijven ernstige verkeersslachtoffers en slachtoffers in de zorg in de projectenportefeuille van SASS. Hierbij ligt in eerste instantie de aandacht op het verankeren van geïnitieerde projecten rondom deze thema's.

Doelgroepen

Binnen deze focusgebieden richt SASS zich met name op jongeren en mogelijke andere kwetsbare groepen die baat hebben bij het versterken van weerbaarheid en veerkracht. SASS vindt het belangrijk jongeren te steunen en sterker te maken in een essentiële en potentieel kwetsbare levensfase. En bij te dragen aan het voorkomen dat daders in een latere (levens)fase dader worden. Het voornemen is over twee jaar te evalueren of aanscherpingen dan wel nieuwe focusgebieden nodig zijn.

Criteria beoordeling aanvragen

Projectaanvragen worden beoordeeld op aansluiting bij de strategische thema's van SASS. Centraal staat dat de projecten die SASS (mede)financiert de veerkracht en weerbaarheid van slachtoffers vergroot. En daarnaast dienen deze

te passen in de focusgebieden: slachtoffers van huiselijk geweld, seksueel geweld en online criminaliteit.

Verdere specifieke criteria voor aanvragen:

1. Het betreft een vernieuwend (wetenschappelijk) onderzoek of een innovatief project
2. Het project is gericht op voorlichting en preventie
3. Het project is oplossingsgericht en praktisch toepasbaar
4. Het project is geen herhaling of verdieping van bestaand onderzoek
5. Over het project wordt begrijpelijk en aansprekend gecommuniceerd

5 V's kenmerken aanpak en werkwijze SASS

V Verbinden

SASS is een onafhankelijke stichting en vindt het belangrijk om een brug te slaan tussen wetenschap, maatschappij en slachtofferinstanties. Daarom vindt SASS het belangrijk dat (wetenschappelijke) resultaten vertaald worden naar praktische maatschappelijke uitwerking. SASS investeert in een goede samenwerking met Vereniging Achmea (die door de jaarlijkse financiële donatie het werk van SASS mogelijk maakt) en Achmea (de initiatiefnemer van SASS).

V Verbeteren

Door projecten op het gebied van slachtofferschap te initiëren, stimuleren en financieel te ondersteunen draagt SASS actief bij aan meer kennis, voorlichting en preventie op dit gebied. SASS stelt zich ten doel de kwaliteit van de hulpverlening aan slachtoffers te verbeteren. Slachtoffers kunnen om allerlei redenen moeite hebben hun positie in de samenleving te herijken. Daarom vormt het stimuleren van zelfredzaamheid en het faciliteren van de re-integratie van slachtoffers een continu punt van aandacht. Slachtoffers organiseren zich steeds meer, weten beter te vragen wat zij nodig hebben en kennen hun rechten beter. SASS richt zich op het verder bevorderen van de sociale redzaamheid van (potentiële) slachtoffers.

V Vertalen

SASS vindt het belangrijk dat de resultaten van de onderzoeken en projecten worden vertaald in de samenleving, naar onder meer hulpverlenende instanties, (zorg)instellingen en de verzekeringsbranche. Gefinancierde projecten geven een jaar na oplevering van het eindproduct helder en compact de impact aan, met specifieke aandacht voor de wijze van communicatie van deze uitkomsten naar de doelgroep(en).

V Verspreiden

Slachtofferschap is er in alle soorten en maten en is niet altijd

even zichtbaar. SASS vindt het belangrijk dat de positie van slachtoffers in de samenleving zichtbaar is en blijft. Resultaten en impact van projecten worden actief onder de aandacht gebracht bij betrokken partijen en het bredere publiek, via onder meer publicaties, website, conferenties, artikelen, films, social media, serious games, vlogs en chatkanalen.

V Vernieuwen

SASS stimuleert vernieuwende, impactgerichte (onderzoeks-) projecten. Door SASS gefinancierde projecten mogen niet een herhalend of uitsluitend verdiepend onderzoek zijn.

2016

Ervaringen van slachtoffers van kinderporno in kaart
Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen

Wat zijn de gevolgen als beelden van seksueel misbruik online verspreid worden? De Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen nam deel aan de werkgroep van het Canadian Centre for Child Protection, die een survey startte onder inmiddels volwassen slachtoffers van kinderporno.

2016

Voorstelling voor betrokkenen verkeersongeval
Wendy Hoogendijk

Wendy Hoogendijk verloor in 2012 haar vader bij een verkeersongeval. Deze ingrijpende gebeurtenis heeft ze vertaald naar de muzikale theatervoorstelling 'Radiostilte', over wat er gebeurt als we ineens de controle over ons leven verliezen. Zo wil zij betrokkenen bij een verkeersongeval inspireren om een positieve stap te zetten.

Uitgelicht op pagina 82

2016

Verhalen van slachtoffers
INTERVICT

Welke impact heeft een verkeersongeval op slachtoffers en nabestaanden en hoe kunnen we de positie van deze mensen verbeteren? Het International Victimology Institute Tilburg (INTERVICT) heeft een onderzoekslijn met narratieve technieken opgezet om de ervaring van slachtoffers te onderzoeken en hun positie te versterken. **Uitgelicht op pagina 52**

2016

Online informatiecentrum voor getraumatiseerde kinderen
Stichting Centrum '45/Arq

Stichting Centrum '45/Arq heeft het online informatiecentrum 'TraumaExperts' opgezet met functies als een app, online chat en een helpdesk. Doel is de veerkracht van kinderen die te maken hebben met traumatische gebeurtenissen te versterken. Het platform verlaagt de drempel om hulp te vragen, zowel voor kinderen als voor hun verzorgers.

“Het gaf mij kracht dat ik mooie woorden kon geven aan zoiets pijnlijks”

Wendy Hoogendijk zat op de toneelschool toen haar vader plotseling overleed bij een verkeersongeluk. Na de eerste heftige pijn en verdriet, volgde een periode van verdooving. Toen begon Wendy te schrijven, een lied voor haar vader. Het leidde tot de voorstelling Radiostilte, die zij geeft aan lotgenoten, politie, justitie en het Openbaar Ministerie. “Veerkracht is het leidende thema, ook in de gesprekken die ik na de voorstelling heb”, vertelt ze. Inmiddels kan ze ook terugkijken in dankbaarheid.

“Ik stond op het punt om af te studeren, ik had net een vriendje, het ging allemaal helemaal goed in mijn leven”, vertelt Wendy. “Toen kreeg ik tijdens een avond stappen een telefoontje van de politie: ‘Uw vader heeft een ernstig auto-ongeluk gehad.’ Ik ging direct naar het ziekenhuis, maar mijn vader was al overleden. Later bleek dat hij was aangereden door een automobilist die op zijn telefoon keek, terwijl hij – binnen de bebouwde kom – 100 km per uur reed. Alles stond stil en tegelijk kom je in een woeste stroom van vragen, emoties, paniek en pijn.”

Mooie woorden

Wendy kwam in een ‘andere wereld’. “We moesten de begrafenis regelen, kregen te maken met de politie, met onderzoek, met rechtszittingen. Het was goed om in de eerste periode heel praktisch bezig te zijn, de emoties waren te groot om te voelen. Na die tijd was ik vooral bezig mezelf te verdoven. Vervolgens ontstond er iets van kracht. Drie jaar nadat mijn vader was overleden, stelde ik me in een slapeloze nacht voor dat mijn vader bij mij thuis was in Rotterdam. Daarover schreef ik een lied. Het gaf mij kracht dat ik mooie woorden kon geven aan zoiets pijnlijks.”

Die veerkracht ontstaat vanuit het gevoel dat je door moet, vervolgt Wendy. “Je moet blijven ademen, eten en bewegen. Humor is daarin een overlevingsstrategie. Zeker met mensen die dicht bij je staan, moet je blijven lachen. Ik zag wat voor

oerkracht mensen kunnen hebben. Mijn moeder fietste in die tijd iedere dag naar haar moeder, 40 kilometer heen en terug. Dat is een inspiratiebron voor me geweest. Je moet iets vinden om je pijn in te uiten. Bij mijn moeder was het fietsen, bij mij waren het mijn liedjes.”

Doos chocola

Slachtofferhulp Nederland vroeg Wendy of ze bij de herdenking van verkeersslachtoffers in 2017 een lied over haar vader wilde zingen. “In die tijd ontstonden er meer liedjes. Ik wilde niet alleen bezig zijn met verdriet en gemis, maar vooral ook met veerkracht, de mooie kant van het rouwen. Ik had de behoefte om iets te maken dat licht is in vorm, een toegankelijke voorstelling die gaat over de dood. Zo ontstond het idee voor de voorstelling Radiostilte. Harry Crielaars, toenmalig directeur van Slachtofferhulp Nederland, wees me op SASS. Mijn aanvraag voor financiële ondersteuning bij het maken van de voorstelling werd gehonoreerd. Ik was zo blij dat ik meteen met een doos chocola naar het kantoor van SASS in Zeist ben gereden.”

“Ik had met de bestuursleden van SASS vanaf het begin een fijn en warm contact. Het was zo’n cadeau dat SASS me gaf. Door hun steun kon ik mijn ideeën waarmaken. ‘Doe je ding’, zeiden ze. Tegelijk dachten ze met me mee. Ik heb met voormalig bestuurslid Jeroen Steenbrink overlegd en informatie opgevraagd over de werkwijze van

politie en justitie. Ook ben ik bij bestuurslid Diederik Greive op het Openbaar Ministerie geweest. Ik wilde weten hoe zo’n zaak als van mijn vader voor de mensen van het Openbaar Ministerie is. Door de gesprekken met Diederik Greive zit er een scène in de voorstelling over de zitting.”

Gezien en gehoord

Inmiddels geeft Wendy de voorstelling aan de politie, het ministerie van Veiligheid en Justitie, het opleidingsinstituut van de rechtbank, het Schadefonds Geweldsmisdrijven en ook aan lotgenoten. “Uiteindelijk merk je geen verschil tussen professionals en lotgenoten. Ook al zitten de professionals er vanuit hun functie, iedereen is mens. Iedereen heeft wel eens met rouw en gemis te maken gehad. De gesprekken na afloop zijn dan ook vaak heel persoonlijk.”

“Wat ik wel duidelijk wil maken aan de professionals, is dat het heel fijn is om gezien en gehoord te worden als slachtoffer. Het is belangrijk dat zij het grotere verhaal zien van familie en betrokkenen. Dat verhaal breng ik met de voorstelling. Overigens wil ik dat doen zonder wijzende vinger. Het kritische zit hem erin dat ik er theater van maak, waardoor sommige situaties bijna cabaret worden. Maar ik speel het vanuit respect naar alle professionals. Wat ik van hen terugkrijg na de voorstelling is dat ze zich meer bewust worden van het feit dat achter iedere zaak dat grotere

verhaal zit. Dat nemen ze mee in de slachtoffer-gesprekken.”

Ochtendjas

Wendy vertelt verder over het ‘ouderwetse’ gastenboekje, dat ze iedere voorstelling meeneemt en waarin mensen iets kunnen schrijven. “Ik krijg soms kippenvel van wat ik lees, wat de voorstelling met mensen doet. Ik kreeg ook vaak mailtjes. Laatst kreeg ik een mail van een politieagent van drie A4-tjes lang. Hij had ook zijn vader plots verloren. Voor het eerst kon hij huilen om dit verlies. De voorstelling had het in hem losgemaakt.”

“Ik ben zelf ook veranderd door het maken en spelen van de voorstelling. In het begin ging ik door een diep dal. ‘Help’, dacht ik. ‘Nu moet er een voorstelling komen, nu ga ik theater maken van een heel persoonlijke inspiratiebron.’ Ik werd er onzeker van. Maar als ik nu in de auto zit op weg naar een voorstelling, voel ik zo’n kracht. Ik ben enorm gesterkt door het proces. Als ik opkom, draag ik de ochtendjas van mijn vader. Ik voel dan de liefde en kracht die ik krijg door hem. De gedachte dat er iets heel moois is voortgekomen uit zoiets naars, daar kon ik heel lang niet dankbaar voor zijn. Nu ben ik zover dat ik denk: ‘Zijn dood blijft zinloos, maar ik kan er wel met terugwerkende kracht betekenis aan geven.’ Ik ben dankbaar voor de mooie dingen die het heeft voortgebracht.”

Wendy
Hoogendijk

Huidig bestuur

"Slachtofferschap kan iedereen op elk moment overkomen."

Gijs de Vries
voorzitter

"We willen mensen tot hun recht laten komen."

Diederik Greive

"Bijzonder om iets te kunnen doen voor kwetsbare mensen."

Maria Martens

"Positieve insteek is belangrijk."

Femke Nijboer

"Wie wil zich nou niet actief inzetten voor slachtoffers?"

Theo Woudstra

"Door de projecten zie ik wat de behoeften zijn van slachtoffers."

Thea Freudenberger
secretaris-penningmeester

2016

Zorgeloos: Film over PGB-fraude
Moondocs in samenwerking met Stichting Fraude Film Festival

Slachtoffers van fraude met persoonsgebonden budgetten (PGB) zijn vaak kwetsbare mensen. Ze lijken weerloos en stemloos. Bovendien komen fraudeurs in veel gevallen weg met hun misdaad. Met de film 'Zorgeloos' wil Stichting Fraude Film Festival deze PGB-fraude inzichtelijk maken en onder de aandacht brengen van slachtoffers, PGB-beheerders en beleidsmakers.

2017

Vroegtijdige hulp bij ongelukken
Vrije Universiteit Amsterdam

Na een verkeersongeval kampt een deel van de slachtoffers met 'vage' klachten als whiplash, chronische hoofdpijn en rugpijn. De Vrije Universiteit Amsterdam heeft een screeningsinstrument ontwikkeld dat mogelijk chronische klachten vroegtijdig detecteert. Door de screener krijgt de risicogroep binnen veertien dagen na het ongeval preventief psychosociale ondersteuning.

2017

E-bike-ongevallen bij ouderen
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

De gevolgen van ongevallen met e-bikes zijn vaak groter dan die met gewone fietsen. Vooral oudere fietsers hebben een relatief hoog risico op een ongeval. Wat is de impact van een ongeval met e-bikes bij ouderen? Wat zijn hun zorgbehoeften? Hoe kunnen we deze ongevallen voorkomen? Daarover gaat deze studie van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. **Uitgelicht op pagina 98**

2017

Openheid in de eerste lijn
NIVEL

Veel aandacht gaat uit naar slachtoffers in ziekenhuizen. Over de omgang met klachten en incidenten in de huisartsenzorg is minder bekend. Terwijl een niet-adequate reactie op een incident de impact ervan vergroot. NIVEL wil met kwalitatief onderzoek bijdragen aan een goede reactie op klachten en incidenten in de huisartsenzorg. **Uitgelicht op pagina 58**

“Bijzonder om iets te kunnen doen voor kwetsbare mensen”

Maria Martens heeft niet alleen oog voor de levensvragen van mensen, maar ook de wil om tot breed gedragen oplossingen te komen. Tien jaar zat Maria namens het CDA in het Europees Parlement en zeven jaar was ze lid van de Eerste Kamer. Sinds 2013 is Maria, bestuurslid van SASS.

Maria studeerde theologie, NIMA A en B en bedrijfskunde. Een opvallende combinatie. “Ik koos voor theologie, omdat ik het heel mooi vind hoe religie mensen kan inspireren om zich in te zetten voor een betere samenleving. Daarbij heb ik gezien dat er niet één religie of levensbeschouwing is die iedereen inspireert. Daarom is respect voor pluriformiteit heel belangrijk.”

Omdat Maria beoogd voorzitter was van de aandeelhoudersvergadering van familiebedrijf Martens Brandkasten, is ze na haar studie een opleiding bedrijfskunde en NIMA A en B gaan doen. “Mijn opleidingen vullen elkaar mooi aan. Bij theologie draait het om de vragen, marketing gaat over oplossingen. Bij marketing leer je concreet en praktisch formuleren. Dat werkt door in mijn politieke loopbaan. Door mijn theologische achtergrond zet ik de kwaliteit van leven en samenleven centraal. Zoals er niet één religie is die iedereen inspireert, zo is er ook niet één partij die iedereen inspireert. Verdraagzaamheid is hard nodig om te zorgen dat we duurzaam in vrede kunnen samenleven.”

Nauw betrokken

Toen Maria werd benaderd voor een bestuursfunctie bij SASS, was ze meteen enthousiast. “Het is bijzonder om iets te kunnen doen voor kwetsbare mensen en onderzoek te bevorderen dat een positieve impact heeft op de positie van slachtoffers. Mensen versterken, sneller hulp organiseren, nieuwe methodes voor traumaverwerking bevorderen, dat zijn mooie doelen.”

Maria is nauw betrokken bij een aantal projecten. “We stellen niet alleen financiën beschikbaar voor onderzoek of projecten, we denken als stichting ook mee, zoals met het onderzoek naar de gevolgen van kinderpornografie, de oprichting van een online informatiecentrum voor getraumatiseerde kinderen en de oprichting van Centra voor Seksueel Geweld. De bestuursleden van SASS volgen de projecten nauwgezet. Daar is het bestuur van SASS wel bijzonder in, het is veel meer hands-on dan andere besturen waar ik deel van uitmaak. En dat is precies wat mij aanspreekt.”

“Wie wil zich nou niet actief inzetten voor slachtoffers?”

Theo Woudstra, voorheen directeur van de Achmea Claims Organisatie, zei vol overtuiging ja toen hem gevraagd werd zitting te nemen in het SASS-bestuur. “Ik was vanuit de aard van mijn werk als vanzelfsprekend betrokken bij slachtoffers in de maatschappij. Toch vond de echte verdieping en bewustwording pas plaats toen ik actief werd voor SASS. Ik vroeg me af: wie heeft onze hulp nu het meest nodig?”

Theo begon zijn loopbaan bij FBTO. “Ik ben altijd werkzaam geweest in het schadevak en heb daarin alle leidinggevende lagen doorlopen. Bovendien heb ik de ontwikkeling van Achmea meegemaakt tot aan de organisatie zoals deze na de eeuwwisseling vorm heeft gekregen. Ik ben bijzonder betrokken bij Achmea als moderne onderlinge verzekeraar.”

In 2016 vertrok Theo bij Achmea, na een dienstverband van 38 jaar. Hij was toen sinds een jaar toehoorder in het bestuur van SASS. “In die tijd waren ernstige verkeersslachtoffers een focuspunt van SASS. In mijn functie als directeur van de Achmea Claims Organisatie hield ik me onder meer bezig met mensen die letsel hebben door verkeersongevallen. Ik was inhoudelijk deskundig op dat punt en werd gevraagd als toehoorder mijn kennis te delen binnen SASS. Natuurlijk zeg je dan ja. Wie wil zich nou niet actief inzetten voor slachtoffers in de maatschappij?”

Het echte denkproces

Na Theo's vertrek als directeur bij Achmea werd hij op verzoek van het bestuur bestuurslid van SASS. “Het werk voor SASS werd toen nog boeiender. Ik voelde me vrijer om ook op andere punten dan verkeersslachtoffers mijn opvatting te

geven. Toen begon bij mij het echte denkproces. Op tv en in de krant zie je de slachtoffers die mondig genoeg zijn. Of waar onze aandacht sterk naartoe trekt. Maar niet elk slachtoffer durft zich te laten gelden. Er zijn groepen die minder mondig zijn en niet zo goed andere mensen mobiliseren. Dat is de relevantie van SASS, dat we onafhankelijk van meningen in de buitenwereld kijken welke groepen in de maatschappij onze hulp nodig hebben?”

Gevraagd naar een voorbeeld vertelt Theo: “Mensen die slachtoffer worden in het verkeer worden door iedereen erkend. Het is niks om je voor te schamen. Hulp is vanzelfsprekend en veelal goed geregeld. Maar je kunt ook slachtoffer worden van iets waarvoor je je wel schaamt, zoals bij seksueel geweld of online criminaliteit. Deze slachtoffers leggen zichzelf vaak een beperking op, omdat ze zich afvragen of ze zelf ook verantwoordelijk zijn. Zij komen onvoldoende voor zichzelf op, vragen te weinig aandacht en hebben dus wellicht een extra stem nodig. Hetzelfde kan ook gelden voor patiënten in de psychiatrie. Ook daar kan schaamte een rol spelen. Samen met de andere bestuursleden wil ik zorgen dat juist die kwetsbare groepen aan bod komen.”

Eervol

Theo doet zijn werk voor SASS dan ook vol overtuiging. “Wat is het mooi dat Vereniging Achmea ons via SASS in staat stelt deze kwetsbare groepen te helpen door projecten te financieren en hopelijk slachtofferschap te voorkomen, ook wanneer deze mensen niet direct tot de klantengroep van Achmea behoren. Ik vind het eervol me daarvoor als bestuurslid in te zetten.”

2017

Goed Opgelost Moondocs

Verhalen over slachtoffers in de zorg gaan vaak over wat er misging. Terwijl het juist ook belangrijk is dat slachtoffers handvatten krijgen om hun problemen op te lossen. Hoe kaart je je probleem aan bij een arts? Hoe schrijf je een brief met een klacht? In het transmediale project Goed Opgelost belicht producent Moondocs deze kant van het slachtofferschap.

2017

Slachtoffers aan het woord VUmc en NIVEL

Wat betekent het als je in een ziekenhuis te maken krijgt met een calamiteit of medische fout met grote fysieke, mentale of sociale gevolgen? Wat zijn de behoeften van de slachtoffers in de zorg? Dat hebben het VUmc en het NIVEL onderzocht. Doel is meer openheid over calamiteiten en leren van de fouten die zijn gemaakt.

2018

Secundaire victimisatie Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR)

Secundaire victimisatie houdt in dat iemand slachtoffer is van een ongeluk of misdrijf en vervolgens slachtoffer wordt van de houding van politie, artsen, rechters of verzekeraars. Herstelrecht kan een oplossing zijn, waarbij de schade van het slachtoffer zoveel mogelijk wordt hersteld. Dit onderzoek richt zich op de werking van herstelrecht bij secundaire victimisatie. **Uitgelicht op pagina 104**

2018

Mediation in partnergeweldzaken Verwey-Jonker Instituut

In 2016 is een Europese handleiding opgesteld voor mediation bij partnergeweld. Intussen is mediation in Nederland toegenomen, ook in zaken van partnergeweld. Het project van het Verwey-Jonker Instituut is gericht op training van mediators in het gebruik van de Europese handleiding en op het vergroten van hun kennis over partnergeweld.

“We willen mensen tot hun recht laten komen”

Rechten van slachtoffers zijn een rode draad in de loopbaan van Diederik Greive, hoofdofficier van het Parket Generaal van het Openbaar Ministerie. Toen hij in 2018 werd gevraagd om bestuurslid van SASS te worden, zei hij dan ook zonder aarzelen ja. “De raakvlakken tussen mijn werk bij het Openbaar Ministerie en bij SASS zijn zo duidelijk.”

Na zijn studie rechten koos Diederik voor een loopbaan als officier van justitie. “Als officier ben je verantwoordelijk voor opsporen en aanklagen. Je zit dicht op maatschappelijke problemen en bent direct met slachtoffers in contact. Die dynamiek vind ik geweldig. Tijdens mijn opleiding voerde ik een gesprek met twee zussen die slachtoffer waren van misbruik. Eén van de zussen zat tegenover mij, helemaal ineengedoken. Ik kon het verdriet bijna vastpakken. Dat gesprek vergeet ik nooit meer. Ik dacht: hoe ga ik dit als officier goed doen? Ik moet bij de feiten blijven en ook naar de slachtoffers kijken.”

Rechten van slachtoffers zijn een rode draad gebleven in Diederiks loopbaan. “Toen Jeroen Steenbrink stopte als landelijk portefeuillehouder slachtofferzorg, heb ik de portefeuille een tijdje overgenomen. De portefeuille hebben we hernoemd tot slachtofferrechten, om meer nadruk te leggen op het uitoefenen van rechten door slachtoffers en minder op zorgen voor slachtoffers. In 2018, toen Jeroen Steenbrink stopte als bestuurslid van SASS, ben ik hem ook in deze functie opgevolgd. De raakvlakken tussen mijn werk bij het OM en bij SASS zijn zo duidelijk. Ook SASS wil slachtoffers activeren en tot hun recht laten komen.”

Nieuwe werkvormen

Diederik zet graag zijn energie in voor deze zaak. “Daarnaast breng ik mijn kennis, ervaring en netwerk op het gebied van slachtoffers in. Ik zoek daarbij naar nieuwe werkvormen en andere manieren om zaken aan te pakken. De pitchbijeenkomsten voor projectvoorstellen is zo’n nieuwe vorm die mij aansprak. Mensen komen een pitch houden en op basis daarvan beslissen we wie we ondersteunen. Het mooie is dat er van alles om de pitches heen gebeurt. Deelnemers gaan met elkaar in gesprek en geven elkaar advies. Ze zijn geïnteresseerd in elkaars werk en ideeën, zo ontstaan nieuwe verbindingen.”

Deze gang van zaken sluit aan bij wat SASS wil. “De meerwaarde van de pitchbijeenkomsten is dat mensen met elkaar in gesprek raken. Dat is ook een van de meerwaarden van SASS als stichting. We willen niet alleen projecten financieel steunen, maar ook een platform zijn voor mensen die met ideeën voor projecten rondlopen.”

“Positieve insteek is belangrijk”

Je ziet je leven op een bepaalde manier voor je en dan, onverwacht, overkomt je iets. Hoe pak je je leven dan weer op? Dat is wat Femke Nijboer, universitair docent Creative Technology aan de Universiteit Twente, interesseert. Veerkracht en maatschappelijke erkenning zijn daarbij sleutelwoorden. Toen zij deze thema’s terugvond bij SASS, besloot ze te solliciteren als bestuurslid.

“Mijn achtergrond is neuropsychologie. Vandaaruit heb ik onderzoek gedaan naar de manieren waarop mensen met een hersenaandoening met hun handicap omgaan”, vertelt Femke. “Mensen met ALS bijvoorbeeld of met het locked-insyndroom, een neurologische aandoening waarbij bijna alle communicatiemogelijkheden wegvallen. Tijdens mijn onderzoek ontmoette ik Paul Trossèl. Hij lijdt door een herseninfarct aan dat syndroom. Samen maakten we de theatervoorstelling ‘Even janken en weer doorgaan’. In de voorstelling praten we over pech, veerkracht en humor. Hij is de spreker zonder stem en ik ben de tolk.”

Femke communiceert met Paul via oogknippers, waarmee hij ja of nee kan aangeven. Ook heeft ze gewerkt aan een ‘interface’ tussen brein en computer, zodat mensen met hun hersenactiviteit een spraakcomputer kunnen besturen. Een hightech oplossing voor mensen zoals Paul. Toch is dat niet het enige dat mensen met een handicap nodig hebben. “Tijdens mijn onderzoek kreeg ik vaak te horen: ‘Wat ik echt nodig heb, is dat de samenleving verandert. Ik kan wel wennen aan mijn lichaam, maar ik kan er niet aan wennen dat mensen mij buitensluiten.’ Het gaat dus om verbetering van de maatschappelijke positie van mensen met een handicap.

Toen ik een keer een lezing mocht houden voor het bestuur van SASS, was er een wederzijds gevoel van herkenning. We zijn met dezelfde thema’s bezig.”

Multidisciplinair

Intussen is Femke bij de Universiteit Twente betrokken bij heel andersoortig onderzoek. “Samen met de studenten onderzoeken we hoe technologie mensen kan helpen gezondere keuzes te maken. De onderzoekslijn Happy Eating probeert mensen na te laten denken over wat ze eten. We zoeken vanuit een creatieve invalshoek naar technologieën die daarbij ondersteunen, zoals een tafel waarop je dingen van bovenaf kunt projecteren of die wegloopt als je genoeg hebt gegeten. Ik wil humor inzetten bij die technologieën. Ook hier is de positieve insteek belangrijk.”

In oktober 2019 is Femke toegetreden tot het bestuur van SASS. “Ze zochten een nieuw bestuurslid, iemand uit de wetenschap die kennis heeft van moderne technologie. Dat is wat ik meebreng. Verder vind ik multidisciplinair onderzoek belangrijk – ik combineer zelf psychologie, technologie en medische wetenschap. Bij de beoordeling van projecten zal ik dan ook letten op multidisciplinaire samenwerking. Bovendien vind ik het leuk om te communiceren over wetenschap. Dat draag ik ook uit binnen het bestuur. Hoe zorgen we ervoor dat meer mensen horen van de resultaten van de projecten? Ik ben naar buiten toe gericht, ook dat breng ik mee naar SASS.”

2018

Online seksuele intimidatie Hogeschool Inholland

Exposen is een vorm van online seksuele intimidatie waarvan met name jonge vrouwen van Marokkaanse, Turkse en Hindoestaanse afkomst slachtoffer zijn. Zij worden op social media weggezet als ‘oneerbaar’ of ‘kech’. Hogeschool Inholland heeft onderzocht wat de impact van exposen is, met als doel aanknopingspunten te vinden voor interventies.

2018

Kinderen uit de knel De Viersprong, Kenter Jeugdhulp en Radboud Universiteit

Kinderen van vechtscheidende ouders kampen dikwijls met angst, depressie en gedragsproblemen. Bovendien heeft bijna de helft een verhoogd risico op PTSS. Kinderen uit de Knel lijkt een goede aanpak om conflicten binnen vechtscheidingen te verminderen. Onderzoekers brengen in kaart of de resultaten duurzaam zijn.

2018

Stond erbij, keek ernaar? Moondocs

32% van de kinderen in Nederland krijgt te maken met seksueel geweld. In alle gevallen zijn er mensen in de buurt die iets kunnen doen tegen het misbruik, maar vaak kijken deze mensen weg. Met de film en het internetplatform ‘Stond erbij, keek ernaar?’ wil producent Moondocs bewerkstelligen dat mensen signalen van slachtoffers eerder herkennen en ingrijpen.

2018

Zelfrijdende auto’s en aansprakelijkheid Vrije Universiteit Amsterdam

Zelfrijdende auto’s zouden kunnen zorgen voor verkeersveiligheid, rijcomfort en doorstroming. Maar de techniek kent ook kwetsbaarheden. Wie is aansprakelijk als er iets misgaat? Zijn de bestaande aansprakelijkheidskaders nog wel voldoende? De faculteit Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam doet een eerste verkennend onderzoek.

“Waardeer slachtoffers om wat ze doen”

“Om vast te stellen of slachtoffers wel of niet weerbaar zijn, moeten we niet alleen naar psychische klachten kijken, maar ook naar werk en inkomen. Dan blijkt de veerkracht van slachtoffers groter dan verwacht.” Voormalig hoogleraar Peter van der Velden van Tilburg University deed onderzoek naar het werk en inkomen van slachtoffers van de vuurwerkramp in Enschede. Een innovatief onderzoek met opvallende resultaten, dat SASS bijzonder enthousiast ondersteunde.

De vuurwerkramp in Enschede in mei 2000 kostte aan 23 mensen het leven en vernielde het grootste deel van wijk Roombeek. De ramp had grote gevolgen voor de psychische gezondheid van de slachtoffers. Toch had de ramp nauwelijks invloed op hun werkzekerheid en inkomen. Dat is de conclusie die Peter en zijn team konden trekken na een groot innovatief onderzoek van Tilburg University en CentERdata.

Peter van der Velden, gz-psycholoog en voormalig hoogleraar Victimologie en Mental Health and Disasters, is al 30 jaar expert op het gebied van trauma en stress. Daarbij is hij zich steeds meer gaan richten op de veerkracht van slachtoffers van geweld, criminaliteit, ongevallen en rampen. “Ik ben geïnteresseerd in wat de effecten zijn van potentiële traumatische gebeurtenissen. Er is veel bekend over posttraumatische stressstoornis en andere psychische klachten. De keerzijde daarvan is dat bij trauma vooral daarnaar wordt gekeken. Het lijkt alsof slachtoffers alleen dat probleem hebben en dat probleem zijn. Maar mensen zijn meer dan een klacht. Bij trauma's zie je dat de effecten op werk en inkomen veel minder zijn. En werk en inkomen zijn heel belangrijk voor het gevoel van welzijn van mensen.”

Sprongetje naar andere vraag

Peter en zijn team konden voor het onderzoek naar het werk en inkomen van slachtoffers van de vuurwerkramp gebruikmaken van gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek. “Het CBS weet heel veel van ons als burgers, geanonimiseerd. Al die gegevens zijn gedigitaliseerd vanaf

1999. Daardoor konden we het werk en inkomen volgen van mensen uit Roombeek van 1999 tot en met 2016. Verder hebben we slachtoffers uit Enschede kunnen vergelijken met mensen met exact dezelfde kenmerken buiten Enschede. Big data veranderden ons onderzoekslandschap. We konden een sprongetje maken naar een ander type vraag. We wisten al veel van mentale gezondheid, nu konden we de koppeling maken met werk en inkomen. Op deze schaal was het eerder niet denkbaar.”

De koppeling met werk en inkomen en de schaal van het onderzoek waren voor SASS ook redenen om het onderzoek mede te financieren. “Ik ken SASS al veel langer, in het verleden hebben we met steun van SASS onderzoek gedaan naar de opvang van allochtone slachtoffers. Nu was ik toevallig in gesprek met bestuurslid Jeroen Steenbrink. We bespraken hoe je data voor een ander doel kunt gebruiken dan waarvoor ze verzameld zijn. Toen vertelde ik van mijn plan om werk en inkomen van slachtoffers te onderzoeken. Jeroen reageerde zeer enthousiast. Ik heb een voorstel geschreven, samen met professor Ruud Muffels, en dat werd ook door het bestuur goed ontvangen. SASS heeft daarmee vrij innovatief, fundamenteel onderzoek mogelijk gemaakt. Ook internationaal gezien is het een unieke studie: het is de eerste keer dat op zo'n grote schaal en over zo'n lange tijd vergelijkend onderzoek is gedaan naar werk en inkomen bij mensen die een ramp of traumatische gebeurtenis hebben meegemaakt.”

Verrast door resultaten

Uit eerder onderzoek was gebleken dat psychische problemen een negatief effect hebben op werk en inkomen van mensen. “Na de vuurwerkramp kampten veel mensen met ernstige psychische klachten. Dat bleek uit een groot gezondheidsonderzoek, waarvan ik één van de projectleiders was. De verwachting was dan ook dat dit invloed zou hebben op het werk en inkomen van die slachtoffers. Maar: dat effect is er niet. We waren verrast door de resultaten. Vandaar dat we concluderen: we moeten ook werk en inkomen in ogenschouw nemen om vast te stellen of slachtoffers weerbaar zijn of niet.”

De vraag is waardoor de slachtoffers van de vuurwerkramp zoveel weerbaarder zijn dan verwacht. “Veel organisaties zijn langere tijd bijzonder actief geweest voor de getroffen bewoners en hebben een stevige bijdrage geleverd aan het herstel na de ramp. De organisaties zorgden voor herhuisvesting, ondersteuning bij financiële problemen en de behandeling van psychische stoornissen. Bewoners werden betrokken bij de wederopbouw en kregen doorlopend goede informatie. We denken dat al die elementen bij elkaar geholpen hebben bij het herstel.”

De vuurwerkramp is vaak vergeleken met de Bijlmerramp. Daarbij zijn evenveel mensen omgekomen als in Enschede. Maar anders dan in Enschede speelt de Bijlmerramp in Amsterdam nog steeds een rol. “Het is altijd een open wond gebleven”, vervolgt Peter. “Er is destijds veel gedaan voor die slachtoffers, maar het beeld is dat

de burgers niet serieus zijn genomen. In Enschede is dat wel gebeurd en daardoor is die maatschappelijke onrust er niet. Enschede had geleerd van Amsterdam. De saamhorigheid was er heel groot. Het is een mooie uitkomst: als we als samenleving mensen een helpende hand bieden, kunnen we blijkbaar het verschil maken.”

Belangrijke tegenhanger

De resultaten van het onderzoek zullen hun effect niet missen, als het aan Peter ligt. “De uitkomsten van het onderzoek zijn een belangrijke tegenhanger van de focus op psychische klachten van mensen. Mensen zijn niet hun klacht. Mensen krijgen ook kinderen, maken eten klaar, gaan op vakantie. Dan realiseer je je: als je alleen naar problemen kijkt, zie je alleen problemen. Met een hamer in je hand, is alles een spijker. We moeten slachtoffers waarderen om wat ze allemaal doen.”

Tilburg University verspreidt de uitkomsten van het onderzoek breed. “Stel je voor dat er morgen weer zo'n ontwrichtende ramp plaatsvindt, dan leert dit onderzoek dat de nazorg in Enschede zijn vruchten heeft afgeworpen. Als we belangrijke bronnen van stress voor slachtoffers aanpakken en aansluiten bij wat zij nodig hebben, niet alleen de eerste maanden maar over een reeks van jaren, dan kunnen we voorkomen dat deze slachtoffers minder werk en inkomen hebben. We moeten de veerkracht van mensen niet onderschatten.”

Peter van der Velden

SASS is een onafhankelijke stichting. Vanuit Achmea zijn twee toehoorders aanwezig bij de vergaderingen. Zij leggen waar mogelijk een verbinding tussen de activiteiten en netwerken van Achmea en de projecten die door SASS gefinancierd worden. Zo wil SASS de impact van projecten voor slachtoffers vergroten. Een toehoorder wordt door het bestuur van Vereniging Achmea benoemd en heeft geen stemrecht.

“Resultaten van SASS-projecten kunnen rol spelen bij zorginkoop”

“Zorg is een betekenisvol onderdeel van de maatschappij”, zegt Olivier Gerrits, directeur Zorginkoop van Achmea. Sinds 2015 is Olivier namens Achmea toehoorder bij SASS. “Ik breng mijn kennis van de zorg in bij SASS en omgekeerd neem ik nieuwe inzichten uit onderzoeken mee naar Achmea.”

SASS besloot een aantal jaar geleden om de relatie met het schade- en

Ik breng mijn kennis in bij SASS en omgekeerd kunnen de resultaten van de projecten die SASS financiert een rol spelen bij zorginkoop. Als blijkt door onderzoeken dat bepaalde behandelingen effectiever zijn, proberen we die samen met de aanbieder breder beschikbaar te krijgen. Zo zijn we met ggz-aanbieders in gesprek gegaan over de vroegtijdige behandeling van PTTS.”

Drie vragen

Om te zorgen dat de juiste punten aandacht krijgen, heeft het SASS-bestuur samen met experts op het gebied van zorg en slachtofferzorg de behoeftes in kaart gebracht. Olivier: “We hebben samen drie vragen geformuleerd voor onderzoek. De eerste vraag is: is het huidige juridische kader rond slachtofferschap wel wat slachtoffers willen? Wat is de behoefte van de patiënt die een negatieve ervaring heeft in de zorg?

zorgbedrijf van Achmea te versterken, omdat slachtofferschap zowel in het verkeer als in de zorg veel voorkomt. “Om die reden werden in 2015 Theo Woudstra en ik benaderd om als toehoorder zitting te nemen in het bestuur”, vertelt Olivier. “Ik doe het graag. Ik voel me absoluut betrokken bij de vraagstukken die bij SASS spelen.

De tweede vraag betreft slachtoffers van incidenten in ziekenhuizen. In ziekenhuizen zijn klachtenprocedures vaak goed georganiseerd, maar de slachtoffers missen het directe contact met één vaste hulpverlener, zoals bijvoorbeeld in de ouderen- en gehandicaptenzorg het geval is. Wat kunnen ziekenhuizen leren van andere zorginstellingen? De derde vraag die we formuleerden was: hoe creëer je een open cultuur in het melden en leren van fouten?”

Afgewogen keuzes

Vorig jaar heeft SASS naar aanleiding van de drie vragen partijen uitgenodigd om projecten te pitchten. “Er is een aantal mooie projecten gehonoreerd, gebaseerd op de prioriteiten die uit de sessies met de experts zijn gekomen”, vervolgt Olivier. “De kracht van SASS daarbij is dat het accent ligt op projecten die snel resultaat en impact hebben voor slachtoffers. Daarbij is ook veel aandacht voor de communicatie van de resultaten, zodat deze goed beklijven. Ik ben blij dat ik als toehoorder mijn bijdrage hieraan kan leveren. SASS is een mooie groep mensen met aanvullende expertise en ervaringen, waarmee we afgewogen keuzes kunnen maken in wat we met SASS willen bereiken.”

“Goed dat SASS andersoortige projecten durft te financieren”

Een financiële vergoeding alleen helpt niet om de veerkracht van slachtoffers van een verkeersongeval te vergroten, weet Karin Bos, directeur Schade Particulieren bij Achmea. Vanuit haar functie en expertise is zij toehoorder bij SASS. “Onderzoeken die gefinancierd worden door SASS helpen ons nog beter te begrijpen hoe we moeten omgaan met slachtofferschap.”

“Als particuliere verzekeraar heeft Achmea ruim 1,7 miljoen autoverzekeringen in portefeuille”, vertelt Karin. “Vanuit mijn functie weet ik welke impact letselschade kan hebben. Er komt heel veel op je af als je betrokken bent bij een verkeersongeval. Als verzekeraar zijn we dan vooral bezig met de aansprakelijkheid en de hoogte van de schadevergoeding. Terwijl mijn ervaring is dat dat niet genoeg is.”

In het huidige systeem van aansprakelijkheidsverzekeringen heeft het slachtoffer het recht te worden ‘teruggebracht’ in dezelfde situatie als voor het ongeval. Dat gebeurt door een schadevergoeding uit te keren. “Vanuit Achmea zouden wij meer willen betekenen”, aldus Karin. “Moet een woning aangepast worden, dan kan je geld geven, maar je kan ook de verbouwing voor je klant regelen. Of je kunt het

slachtoffer helpen weer op de arbeidsmarkt te komen. We proberen dat al wel, maar je merkt dat het stelsel van aansprakelijkheid ons daarin blokkeert. Hoe kunnen we komen tot een stelsel waarin het slachtoffer centraal staat? Dat is een vraag waar ik graag over mee denk, ook binnen SASS.”

Concrete verbeteringen

De projecten die SASS ondersteunde hebben resultaten opgeleverd die al leiden tot concrete verbeteringen binnen Schade Particulieren. “Gesteund door SASS is onderzoek gedaan naar wat wel en niet werkt bij letselschade-aanpak. Daar hebben wij veel van geleerd. Het hele proces van schade-aanpak is verbeterd. We geven vooraf duidelijkheid over het schade-traject, hebben meer contact met onze verzekerden en werken zo transparant en snel mogelijk. Verder hebben we

geleerd dat het herstel sneller gaat als dader en slachtoffer contact met elkaar hebben. Slachtofferhulp Nederland bemiddelt daarin. Wij hebben dat op onze site staan en verwijzen daarnaar.”

Als toehoorder bij SASS denkt Karin graag mee op dit soort punten. “Goed dat SASS oog heeft voor actuele thema’s en die vertaalt naar haar speerpunten. En dat SASS andersoortige projecten durft te financieren, waarbij het gaat om perspectief bieden

Karin Bos

en vooruitkijken. Dat we via SASS zulke relevante projecten kunnen ondersteunen, is geweldig.”

2018

CONTACT: slachtoffers en veroorzakers
Vrije Universiteit Amsterdam en Moondocs

Vaak willen slachtoffers en veroorzakers van een ernstig verkeersongeval contact met elkaar. Dat contact werkt herstellend, voor beide partijen. Dat contact moet bij voorkeur wel snel tot stand komen. Om die reden ontwikkelen de Vrije Universiteit en producent Moondocs een website die dit contact bevordert.

2018

Verkeersongevalprotocol
DTV Consultants

Gemeente Amsterdam heeft al enige jaren een protocol voor afhandeling van ernstige ongevallen. Adviesbureau DTV Consultants heeft na evaluatie van dit protocol een landelijk Verkeersongevalprotocol ontwikkeld. Dit gebeurde in overleg met slachtoffers, wegbeheerders, politie en Vereniging Nederlandse Gemeenten. Doel: slachtoffers horen en leren van de fouten. **Uitgelicht op pagina 64**

2018

Ervaringsdeskundigheid bij huiselijk geweld
Hogeschool Windesheim

Bij professionele hulpverleners blijkt een taboe te bestaan op spreken over eigen ervaringen met huiselijk geweld. Kenniscentrum Gezondheid en Welzijn van Hogeschool Windesheim wil de ervaringskennis in beeld krijgen en inzetten voor hulp aan slachtoffers. Zo worden pijnlijke ervaringen omgezet in kracht.

2019

Spreek je uit!
Fier

Veel kinderen die slachtoffer zijn van geweld, misbruik of uitbuiting vragen nooit of pas na lange tijd hulp. Intussen duurt het geweld voort en wordt de impact steeds groter. Fier zet samen met het Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel een online chat op om kinderen te ‘verleiden’ eerder met hun verhaal te komen en hulp te accepteren.

E-bike-ongeval doorkruist vrijheid van ouderen

Steeds meer ouderen schaffen een e-bike aan. Het aantal ongevallen met e-bikes neemt dan ook toe, vaak met ernstige gevolgen. Wat is de impact van een e-bike-ongeval bij ouderen? Wat zijn hun zorgbehoeften? En hoe kunnen deze ongevallen voorkomen of de gevolgen ervan beperkt worden? Lector Lilian Vloet en associate lector Sivera Berben van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen deden samen met andere partijen onderzoek en kwamen tot aanbevelingen.

“We weten dat de impact van e-bike-ongevallen groter is dan ongevallen met een gewone fiets, doordat de snelheid van e-bikes hoger is”, vertelt Lilian, lector Acute Intensieve Zorg. “E-bikers hebben vaker en ernstiger letsel aan hoofd, heupen en benen. Wat ons triggerde was de vraag wat de psychosociale impact is van zo’n ongeval op de langere termijn, vooral bij ouderen. Zij kozen voor de e-bike om lang gezond en vitaal te blijven. Het ongeval doorkruist dat.”

“De vraag kwam ook van professionals op de Spoedeisende Hulp”, vult Sivera aan. “Ze zeiden: ‘We kunnen makkelijk een gipsje erom doen of opereren, maar wat kunnen we meer doen om de gevolgen op langere termijn te beperken?’ Dat is hoe we bij de Hogeschool werken: wat leeft er in de praktijk, hoe kunnen we samenwerken met de praktijk om veranderingen tot stand te brengen?”

Ethisch perspectief

In de periode dat Lilian en Sivera met het onderzoeks idee rondliepen, was SASS actief bezig om ook hogescholen te stimuleren aanvragen in te dienen. “SASS had de intentie om naast wetenschappelijk onderzoek meer bij te dragen aan praktisch hbo-onderzoek”, aldus Lilian. “Samen met het bestuur van SASS hebben we verkend welk accent ons onderzoek moest krijgen. Wij wilden kijken vanuit een ethisch perspectief. Ouderen kiezen voor een e-bike vanuit waarden als vrijheid, vitaliteit, gezondheid, sociale participatie en recreatie. De vraag voor ons was hoe we ouderen kunnen ondersteunen om die waarden te hervinden na een ongeval. SASS honoreerde dat voorstel.”

Het onderzoek bestond uit interviews met een mix van slachtoffers: mannen en vrouwen van 65 jaar tot ruim in de 80, ernstig en minder ernstig gewond. Zij en hun naasten werden geïnterviewd één maand en drie maanden na het ongeval. “Een aantal van tien tot twaalf deelnemers is gebruikelijk bij zo’n intensief onderzoek”, vertelt Sivera. “We hanteerden een open gesprekstechniek, het verhaal van de patiënt was leidend. Daarbij vroegen we door over de gevolgen van het ongeval voor de activiteiten en contacten en over de reden waarom de ouderen de fiets hadden aangeschaft. Na negen interviews kregen we niet veel nieuwe informatie meer. We zijn toen nog doorggegaan tot elf deelnemers.”

Lichamelijke en psychische impact

Uit het onderzoek van Lilian en Sivera kwam naar voren dat de patiënten een maand na het ongeval nog kampen met lichamelijke klachten zoals pijn. “Na drie maanden zijn er vaak restverschijnselen”, vertelt Lilian. “De ouderen zijn minder bewegelijk, sommige dingen kunnen ze niet meer. Mensen die hoofdletsel hadden, hebben nog klachten als duizeligheid. Voor wat betreft de psychische impact zie je dat mensen angstig worden om te vallen en geconfronteerd worden met kwetsbaarheid en sterfelijkheid. Verschillende ouderen dachten bij het ongeval: ik ben er geweest.”

Na het ongeval moeten de ouderen ook vaak inleveren op de waarde vrijheid. “Mensen zijn autonoom, maar altijd ten opzichte van een ander”, aldus Sivera. “Daar treedt door het ongeval ook een verschuiving in op, omdat de slachtoffers,

al dan niet tijdelijk, afhankelijk worden van een ander. De gevolgen en waarden worden opnieuw afgewogen, wanneer slachtoffers de keuze maken of ze opnieuw een e-bike gaan gebruiken. Fysieke conditie, angst, toegenomen kwetsbaarheid en meningen van naasten beïnvloeden het besluit om wel of niet weer op de e-bike te stappen.”

Een andere belangrijke uitkomst van het onderzoek was dat slachtoffers van een e-bike-ongeval tevreden zijn over de acute zorg, maar dat de zorg thuis minder goed geregeld is. “Het is geen vanzelfsprekendheid dat de huisarts de zorg oppakt, als de slachtoffers weer thuis zijn. Dan zijn slachtoffers dus afhankelijk van anderen. Als het netwerk goed is, dan is dat oké, maar bij een minder stevig netwerk voelen slachtoffers zich alleen staan.”

Aanbevelingen van experts

De kracht van dit onderzoek is dat je heel dicht bij de ouderen blijft, vindt Lilian. “Toch is zo’n kwalitatief onderzoek met elf mensen natuurlijk niet representatief. De resultaten konden niet direct leiden tot aanbevelingen. Daarom hebben we de resultaten voorgelegd aan een groep experts: een traumachirurg, een arts van de Spoedeisende Hulp, ambulanceverpleegkundige, huisarts en wijkverpleegkundige. Verder zijn bij deze expertmeeting ook ouderen, fietsverkopers en ethici betrokken. We hebben de groep gevraagd aanbevelingen te doen.”

De aanbevelingen betroffen allereerst adviezen over aanpassingen van de fiets. De ouderen gaven aan dat een erkende verkoper advies zou moeten geven over positie van de motor, grootte van de wielen, wel of geen spiegels, hoogte van het zadel en begrenzing van de snelheid. “Er zou om die reden een keurmerk voor e-bikeverkopers moeten komen, zoals er ook is voor verkopers van toerfietsen en racefietsen”, aldus Lilian. “Zo’n keurmerk geeft aan dat de verkoper goed kan adviseren. Nu ontbreekt dat advies vaak en dat kan gevolgen hebben voor het valrisico.”

Wel of niet een helm dragen leverde discussie op tijdens de meeting. “Experts en ouderen vonden

het beter dat e-bikers in het algemeen een helm dragen, zoals tegenwoordig ook bij skiën en wielrennen gebruikelijk is. Maar ouderen willen daarin niet betutteld worden.”

Support inregelen

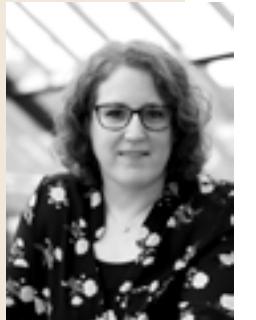
Fietsgedrag was ook een belangrijk gespreksonderwerp bij de expertmeeting. Sivera: “Je moet leren dat een gladde ondergrond gevaarlijk is en dat een bocht een groter risico geeft op vallen, omdat een e-bike harder gaat dan een gewone fiets. Een van de suggesties was: laat de verzekeraar een fietstraining aanbieden, waarna je korting krijgt op je fietsverzekering. Prima, vonden de ouderen, maar wel op vrijwillige basis en vanuit ouderennetwerken en niet vanuit een verzekeraar.”

Een andere belangrijke aanbeveling betrof de verbinding tussen de Spoedeisende Hulp en de eerste lijn. “Die verbinding kan beter, vonden de ouderen. Ze willen na de zorg in het ziekenhuis laagdrempelig op zorg vanuit de eerste lijn terug kunnen vallen. Eén van de ouderen werd na het ongeval gebeld door de assistent van de huisarts: ‘We hebben gehoord dat u gevallen bent, kunnen we iets voor u doen?’ Dat werd gewaardeerd. Die support moeten we beter inregelen.”

Precies wat ouderen wilden

Lilian en Sivera hebben de aanbevelingen omgezet in een korte film. “Verder hebben we de resultaten in verschillende bladen geplaatst: een fietsblad, een ouderenblad en bladen voor zorgprofessionals”, aldus Lilian. “We willen vooral ouderen bereiken, omdat zij de slachtoffers zijn. Daarnaast moeten ook professionals geïnformeerd worden, willen we de impact van ongevallen met e-bikes verkleinen.”

“We zijn blij dat we met de groep experts heel concrete aanbevelingen konden doen”, besluit Sivera. “Als die eenmaal ingevoerd worden, kunnen die het verschil maken. We kunnen de kwetsbaarheid van ouderen positief beïnvloeden en daarmee ook de zelfstandigheid en sociale participatie. En dat is precies wat de ouderen wilden, toen ze de e-bike aanschafte.”

Lilian Vloet

Sivera Berben

Dit onderzoek was een samenwerking tussen lectoraat Acute Intensieve zorg van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Acute Zorgregio Oost, Radboudumc Nijmegen (afdeling spoedeisende hulp en traumachirurgie) en IQ healthcare, afdeling medische ethiek.

Overzicht bestuursleden sinds oprichting

naam	functie	1 ^e benoeming	afgetreden
De heer Ernst Hirsch Ballin	1 ^e voorzitter	30.12.1994	22.09.2006
De heer Willem van Duin	1 ^e secretaris	30.12.1994	15.09.2000
De heer Wim de Ridder	bestuurslid	30.12.1994	31.12.2011
Mevrouw Jacqueline Le Grand-Van den Bogaard	bestuurslid	06.12.1995	27.01.1999
De heer Rein Peters	bestuurslid	06.12.1995	31.12.2010
Mevrouw Joke Lanphen	bestuurslid	19.05.1999	01.01.2009
Mevrouw Jannie van den Hul-Omta	bestuurslid	19.05.1999	31.12.2012
De heer Otto Veldt	2 ^e secretaris	16.09.2000	26.04.2001
De heer Rob Kars	3 ^e secretaris	27.04.2001	02.09.2003
De heer Bert de Jong	bestuurslid 2 ^e voorzitter	01.01.2003 22.09.2006	31.12.2013
De heer Jan Pieter Rompa	4 ^e secretaris	02.09.2003	31.05.2011
De heer Armand Höppener	bestuurslid 3 ^e voorzitter	01.04.2007 01.01.2014	31.12.2018

Naam	Functie	1 ^e benoeming	Afgetreden
De heer Jeroen Steenbrink	bestuurslid	01.01.2011	31.12.2018
De heer George Melse	5 ^e secretaris penningmeester	01.06.2011 09.03.2012	01.05.2015 01.05.2015
De heer Theo Huibers	bestuurslid	14.09.2012	31.12.2016
Mevrouw Maria Martens	bestuurslid	18.02.2013	
De heer Gaston Sporre	bestuurslid	01.01.2014	31.12.2017
Mevrouw Thea Freudenberger	6 ^e secretaris- penningmeester	11.09.2015	
De heer Theo Woudstra	bestuurslid	01.01.2017	
De heer Diederik Greive	bestuurslid	01.04.2018	
De heer Gijs de Vries	bestuurslid 4 ^e voorzitter	01.04.2018 01.01.2019	
Mevrouw Femke Nijboer	bestuurslid	01.10.2019	

2019

Financiële sextortion Expertisebureau Online Kindermisbruik

Financiële sextortion is een vorm van afpersing, waarbij het slachtoffer bedreigd wordt met het online verspreiden van seksueel getint beeldmateriaal. Jongens en jonge mannen zijn relatief vaak slachtoffer van financiële sextortion. Expertisebureau Online Kindermisbruik wil door onderzoek meer inzicht krijgen in de reikwijdte van financiële sextortion en in de hulpvragen en behoeften van de slachtoffers.

2019

Luisteren naar data Universiteit Twente in samenwerking met de Kindertelefoon

Vooralsnog wordt niet gemonitord wat kinderen online bespreken op het online platform van de Kindertelefoon. Universiteit Twente wil een systeem invoeren dat automatisch bijhoudt welke onderwerpen bij de kinderen leven en wanneer daar welke verandering in komt. Met die data kunnen kinderen eerder en beter geholpen worden.

2019

Vermoedelijk seksueel misbruik bij (conflict)scheiding UMC Utrecht

Steeds vaker melden ouders van jonge kinderen zich bij hulpverleners met een vermoeden van seksueel misbruik. In een aanzienlijk aantal gevallen gaat het om een beschuldiging van de ene naar de andere ouder tegen de achtergrond van een (conflict)scheiding. Hierdoor is de situatie extra complex. UMC Utrecht wil aanbevelingen ontwikkelen voor een uniforme aanpak.

2019

'Kon je dan niet blijven voor mij?' Nederlandse Filmacademie

Regisseur Milou Gevers verloor als kind haar moeder door zelfmoord. Tien jaar later maakt zij het onderwerp bespreekbaar in een documentaire. Zij laat daarin de 'reis' zien die vier kinderen doormaken, nadat ze hun vader verloren door zelfmoord. Milou stelt hen de vragen waarvan ze wou dat die aan haar waren gesteld.

“Empowerment, daarin vinden we elkaar”

Letselschadeafwikkeling kan negatieve effecten hebben voor het slachtoffer, terwijl de procedure bedoeld is om slachtoffers verder te helpen. Dat concludeerde neuropsycholoog Nieke Elbers na onderzoek. In een gesprek met toenmalig SASS-voorzitter Armand Höppener over deze ‘secundaire victimisatie’ stelden ze vast dat dit probleem niet alleen bij letselschade voorkomt. Naar aanleiding van hun gesprek diende Nieke een projectaanvraag in bij SASS voor een onderzoek naar secundaire victimisatie over de rechtsgebieden heen. “We willen niet alleen de problemen in kaart brengen, maar ze ook oplossen.”

Secundaire victimisatie houdt in dat iemand eerst slachtoffer wordt van een ongeluk of misdrijf en daarna opnieuw, maar dan van de houding of werkwijze van politie, artsen, rechters, advocaten of verzekeringsmaatschappijen. Het hernieuwde slachtofferschap kan ontstaan als het slachtoffer zich niet gehoord, niet respectvol behandeld of niet goed geïnformeerd voelt. Herstelrecht kan een oplossing zijn. Maar er zijn meer mogelijkheden om secundaire victimisatie te voorkomen, vindt Nieke Elbers. Nieke is projectleider van het onderzoek naar secundaire victimisatie en werkt bij het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR).

Twee keer zoveel problemen

Nieke houdt zich al jaren bezig met herstelrecht, procedurele rechtvaardigheid en mediation. Eerder had zij al een onderzoek gepitcht bij SASS. “In 2016 deed SASS voor het eerst een oproep voor projecten op het gebied van ernstige verkeersslachtoffers. Ik heb toen een onderzoeksvoorstel ingediend om een screeningsinstrument te ontwikkelen voor whiplashklachten. Bij whiplash speelt secundaire victimisatie een grote rol. Mensen met een whiplash worden vaak niet geloofd en niet serieus genomen in de procedure.”

De aanvraag voor het onderzoek naar whiplashklachten werd gehonoreerd. Na de pitch bij SASS kwam Nieke in gesprek met Armand Höppener. “Ik vertelde dat ik de problematiek van secundaire victimisatie breder zie dan alleen op het gebied van verkeersongevallen. Armand was het daarmee

eens. Hij was jaren werkzaam als psychiater en weet vanuit de spreekkamer dat mensen veel last kunnen hebben van procedures. Ze leiden niet zelden tot verergering van leed en psychische klachten en soms zelfs tot gezondheidsklachten. Zo hebben slachtoffers die in een juridische procedure zitten twee keer zoveel fysieke en mentale problemen als slachtoffers die niet in een procedure zitten. Zij nemen daardoor soms langdurig niet deel aan de samenleving.”

Breder onderzoek

Armand stimuleerde Nieke om een breder onderzoek op te zetten. Nieke was meteen enthousiast. “Alle twee wilden we niet alleen de problemen in kaart brengen, maar ze ook oplossen. Empowerment, daarin vinden we elkaar. Dat kunnen we bewerkstelligen door de focus op schadevergoeding weg te halen en te werken aan herstelrecht en procedurele rechtvaardigheid. Ik diende een voorstel voor het onderzoek in en kreeg financiële ondersteuning.”

Door de ondersteuning kon Nieke samen met promovendus Iris Becx via literatuuronderzoek secundaire victimisatie in alle rechtsgebieden onderzoeken: in het civiel recht, het strafrecht en het bestuursrecht. “In het strafrecht speelt secundaire victimisatie bijvoorbeeld wanneer de politie na een zedenmisdrijf het slachtoffer het gevoel geeft hem of haar niet te geloven. Soms gaat het ook mis door de houding van de rechter-commissaris, de verzekeringsmaatschappij of de medisch deskundige die het letsel moet beoordelen.

In het bestuursrecht speelt met name het gevoel van procedurele onrechtvaardigheid, wanneer mensen in conflict zijn over hun uitkering of zich niet gehoord voelen tijdens een zitting. Het leidt allemaal tot hernieuwd en vaak verlengd slachtofferschap.”

Bellen met de slachtoffers

Secundaire victimisatie in bestuursrecht is voornamelijk weinig beschreven in de literatuur. “Terwijl er juist binnen bestuursrecht veel goede initiatieven zijn om dit probleem te voorkomen. Mensen worden met elkaar in contact gebracht om te voorkomen dat professionele partijen ervandoor gaan met het conflict en de dader van het toneel verdwijnt. De focus komt steeds meer op mediation en persoonlijk contact. Zo belt de ambtenaar tegenwoordig naar de klachtindieners. Tweede van de klachten wordt zo opgelost. Inmiddels is het Openbaar Ministerie hier ook mee bezig. Als zij een zaak niet vervolgen, informeren ze de slachtoffers niet meer met een kille brief, maar bellen ze hen op.”

Het vernieuwende van het onderzoek zit hem erin dat de onderzoekers kijken hoe zulke interventies over de silo's van de rechtsgebieden heen toegepast kunnen worden. “We hebben een stuurgroep bij elkaar gebracht met deskundigen in strafrecht, bestuursrecht en civiel recht, maar ook in slachtoffer-daderbemiddeling en letselschadeafwikkeling. Armand zou bij de bijeenkomsten van de stuurgroep aansluiten. Na het beëindigen van zijn voorzitterschap is zijn opvolger Gijs de Vries betrokken bij het onderzoek. We hebben ook nauw contact met Achmea.”

Meer slachtofferrechten

Het literatuuronderzoek is bijna afgerond. “Daarna gaan we professionals interviewen om te kijken waar de gaten zitten en in hoeverre professionals die kunnen invullen. Want er zijn veel ontwikkelingen op het gebied van slachtofferrechten. Zo zijn de afgelopen tien jaar het recht op informatie, het recht op toevoegen van informatie aan het dossier, inzage recht en spreekrecht uitgebreid en vastgelegd. Een andere recente ontwikkeling is de structurele financiering voor mediation in het

strafrecht, onder meer via Perspectief Herstelbemiddeling. Deze organisatie begeleidt contact tussen slachtoffer en dader na een delict, ongeval of incident.”

Op wetgevingsgebied is dus veel gebeurd, maar de rechtspraak heeft nog moeite met invoering van de richtlijnen in de dagelijkse praktijk, vertelt Nieke. “Daar kunnen we nog een slag slaan. Daarom zetten we professionals uit rechtsgebieden bij elkaar. We willen een leernetwerk opzetten waarin Openbaar Ministerie, politie, rechtbanken en ook de verzekeringsbranche, overheidsinstanties en ziekenhuizen van elkaar leren. Doel is juridische procedures minder belastend te maken voor slachtoffers en meer methoden van conflictoplossing in te zetten. Zo willen we eraan bijdragen dat mensen geen slachtoffer worden van procedures die bedoeld zijn om hen te helpen.”

Met elkaar in gesprek

Contact van mens tot mens is daarbij heel belangrijk. Dat merkt Nieke ook in haar vrijwilligersbaan. “Ik ben buurtbemiddelaar in Amsterdam-Zuid. Mijn eigen buurman draaide vaak harde muziek. Het bleek dat hij last had van zijn buurman aan de andere kant en daarom de muziek zo hard zette, in plaats van even bij hem aan te bellen. Ik heb die twee bij elkaar gebracht. Ik wil graag mensen met elkaar in gesprek brengen, zodat ze zelf met oplossingen komen. In het concrete buurtbemiddelen kan ik de oplossingen uit de literatuur in de praktijk ervaren en toepassen. En dan zie ik dat ze werken.”

Nieke Elbers

COLOFON

Redactie Thea Freudenberger, Bea Ehrenburg-Eshuis
Teksten Astrid van den Berg
Fotografie Fred Tigelaar
met uitzondering van pagina 20: Jeroen Oerlemans,
pagina 25: Achmea, pagina 57: Patiëntenfederatie Nederland
Gedicht Tsead Bruinja - www.tseadbruinja.nl
Cartoon René Lauffer
Vormgeving Achmea Creatieve Diensten
Druk SMG Groep

www.sass.nl

2019

19010077

